

24 лютага 1995 г.

№ 8 (3780)

Кошт 200 руб.

ДАРЭМНЫЯ СПАДЗЯВАННІ

Язэп ПАЛУБЯТКА: "Я — рэаліст і не хачу слухаць ды чыніць непатрэбны хваласпеў пустым неабгрунтаваным спадзяванням. Гэта ўжо было ў нас і не трэба паўтарацца. Дзяржаўнасць нам была даравана боскай літасцю без крыві і гвалту. Дык на што нам яшчэ наракаць і спадзявацца?"

3—4

ДЗЕ ТОЙ "КРЫК, ШТО ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ"?

Валерый ДРАНЧУК: "Памятаеце, вядомае Купалава: "...гэта крык, што жыве Беларусь", якое воляй песняра сімвалізуе найперш жывую прыроду Бацькаўшчыны, яе голас, яе "terra vita"? Так, жыве Беларусь, пакуль жывуць кулікі на яе балотах, пакуль жаўранак чуцен над полем, пакуль абуджаецца ўвесну сон-трава, пакуль ходзіць па нашай зямлі белавежскі зубр..."

5

VADE MЕСUM

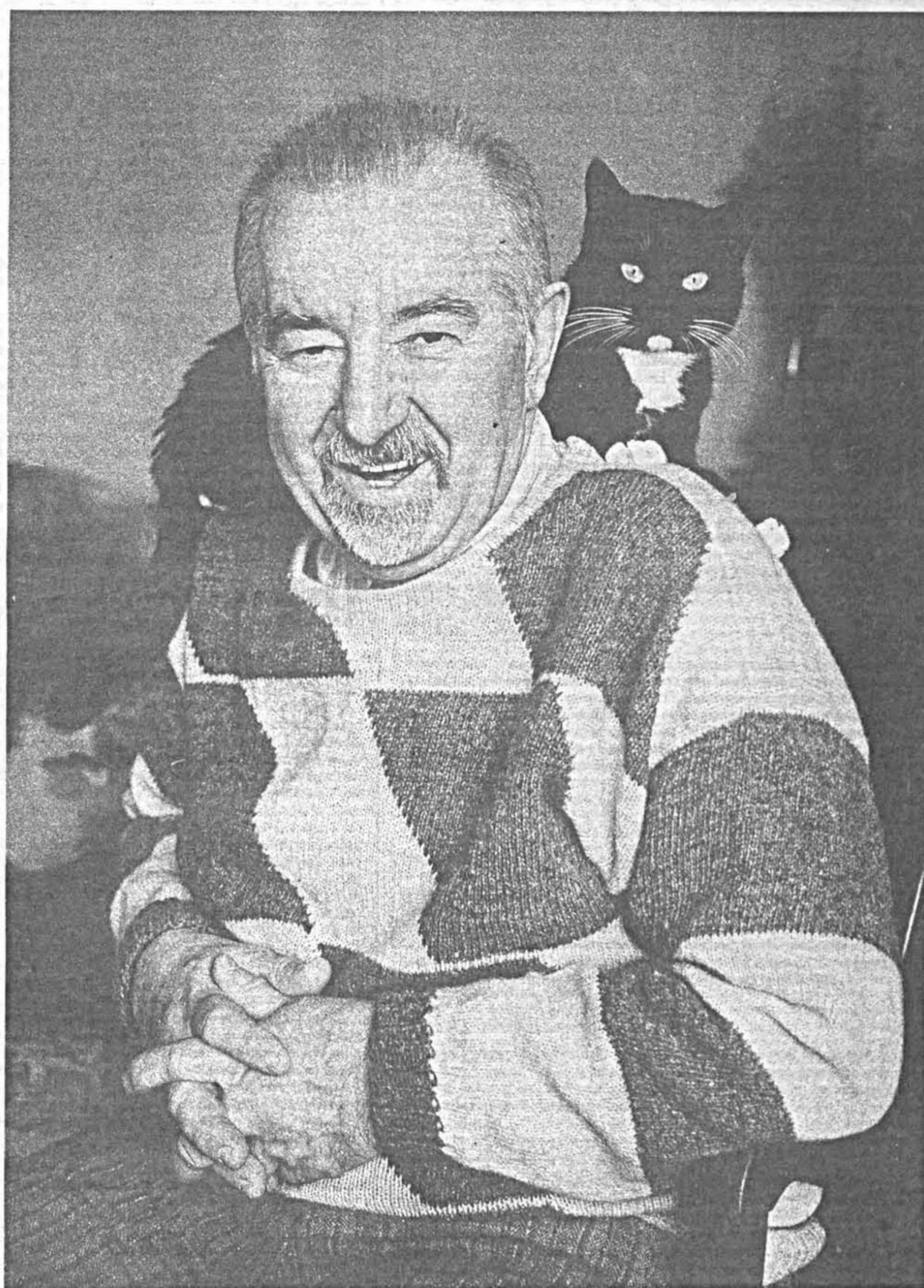
Генадзь СЕМЯНЧУК: "Прафесар Ткачоў — гэта ў першую чаргу аб'ектыўны даследчык. Гістарычная праўда, якога б зместу яна ні была, — галоўнае ў яго творчасці".

6—7

І ДАРОГА, І БЕЗДАРАЖ...

Анатоль ІВЕРС: "Мне здаецца, што трэба паказаць характэрнае роднага краю, роднай мовы, паэтызаваць стваральную працу, змагацца супраць хлусні, якою апутвалі нас. Калі ўсім гэтым проймецца чалавек, то ён мацней будзе стаяць за незалежнасць нашай Бацькаўшчыны".

13—14



ВЫСОКАЕ ДОЛІ ЗВАНOK

Рыгор Іванавіч Барадулін... Народны паэт Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прэзідэнт Беларускага ПЭН-цэнтра. І проста чалавек, якому баліць за беларускасць, якому жадаецца, каб паспяхова ішло нацыянальнае Адраджэнне. І які прымае ў ім самы непасрэдны ўдзел. І словам, і справай.

З 60-годдзем, дарагі Рыгор Іванавіч! Жадаем Вам заставацца гэтакім, як і сёння. Патрэбным паэзіі, патрэбным літаратуры. Патрэбным Беларусі.

(Юбілейныя публікацыі чытайце на стар. 8-9).

Фота Віктара СТРАЛКОЎСКАГА

ТОЛЬКІ РАЗ У ЖЫЦЦІ ВЫЙШАЎ Я ЎПЯРОД ...

За поставецкі час Беларусь, у адрозненне ад сваіх блізкіх і далёкіх суседзяў, так і не займела кіраўніка, які б на першае месца ставіў інтарэсы сваёй краіны, а не суседняй. Наадварот, дарваўшыся да ўлады, новы "лідэр пачынае ганьбаваць і прадаваць сваю дзяржаву, заклікаць да ўваходжання ў "зону", у "саюз", ці іншую нейкую халеру. Парадокс дый годзе. У суседзяў камуністы сталі нацыяналістамі, а ў нас жа хутчэй нацыяналісты стануць камуністамі (сацыялістамі), чымсьці наадварот. І справа не толькі ў дэнацыяналізацыі, русіфікацыі і інш. Справа яшчэ і ў тым, што не было і няма ў нас сапраўднага нацыянальнага лідэра (нездарма ж кажуць: "Які поп, такі і прыход"), які згуртаваў бы вакол сябе насельніцтва ў народ і павёў да сапраўднага незалежнасці. Ёсць сёння хіба антынацыянальныя лідэры (гаворым толькі пра тых, што пры ўладзе). Але што маем — тое маем...

АДВЕДКІ ТЫДНЯ

Прыезд прэзідэнта Б. Ельцына на Беларусь не стаўся падзеяй. Ні ў свеце, ні ў Расіі, ні ў Беларусі. Ці не таму, што ехаў ён з візітам не ў дзяржаву Беларусь, а, як абвешчалася, у расійскіх сродках масавай інфармацыі, у горад Мінск... А ўрэшце аказалася, што ён проста пабыў у гасцях у свайго маладога калегі А. Лукашэнкі. Менавіта такую выснову можна зрабіць па выніках візіту. Бо падпісаныя дакументы нікога да нічога не абавязваюць і невядома яшчэ, ці будуць ратыфікаваны парламентамі. Расійскія газеты і тэлебачанне сціпла асвятлялі ход візіту — гэта таксама паказчык яго "значнасці". Выніковая прэс-канферэнцыя з удзелам кіраўнікоў дзяржаў, як гэта заведзена ў цывілізаваным свеце, не адбылася. Ці не таму, што гаварыць на ёй не было пра што, акрамя "асноўнай думкі", якую выказаў Б. Ельцын на сустрэчы з прадстаўнікамі творчай і навуковай інтэлігенцыі: "покушалі хорошо"...

ПАРАДА ТЫДНЯ

Падчас мерапрыемства, якое называлася рэспубліканскай нарадай па праблемах сельскай гаспадаркі, наш прэзідэнт А. Лукашэнка параіў "кіраўнікам аграпрамысловага комплексу" не балатавацца ў Вярхоўны Савет новага склікання. Былы дырэктар саўгаса аргументаваў сваю парадку тым, што адначасова кіраваць вытворчасцю і займацца заканатворчасцю немагчыма, бо адсутнасць нават на працягу некалькіх дзён кіраўніка ў гаспадарцы — "расхалоджвае" людзей... Што ж, разумныя і сапраўды павінны вучыцца на чужых памылках.

ХАРАКТАРЫСТЫКА ТЫДНЯ

З нагоды візіту расійскага прэзідэнта газеты апублікавалі афіцыйныя і неафіцыйныя паведамленні пра ганаровага гасця. "Знамя юности" так прадставіла яго сваім чытачам: "Ельцын Барыс Мікалаевіч, 1931 года нараджэння, рускі, беспартыйны, не асуджаўся. Вядомы па працы ў Свярдлоўскім абкаме КПСС, кнізе "Споведзь на заддзёную тэму", жывёньскіх прамовах і кастрычніцкіх залпах у ваколіцах "Белага дома", а таксама чыстасардэчным прызнанні аб спыненні бамбардзіровак чачэнскай сталіцы..."

НЕПАРАЗУМЕННЕ ТЫДНЯ

Дык уступіла Беларусь у сістэму калектыўнай бяспекі краін СНД ці не? Калі верыць спікеру парламента М. Грыбу, то — не, бо дагавор не ратыфікаваны нашым Вярхоўным Саветам. Калі ж верыць народнаму дэпутату С. Навумчыку, дагавор ратыфікаваны яшчэ пры С. Шушкевічу, але з аговоркамі, згодна з якімі Беларусь практычна не ўдзельнічае ў сістэме калектыўнай бяспекі. БНФ між тым пачаў збор подпісаў за рэфэрэндум аб дэмансацыі дагавора аб калектыўнай бяспецы і за вывад з тэрыторыі Беларусі расійскіх войск і закрыццё ваенных баз.

"ЛІЧБА" ТЫДНЯ

Ажно тры мільёны рублёў адшкадаваў Брэсцкі абласны Савет на праграму развіцця беларускай мовы ў вобласці ў 1995 годзе. Гэтая лічба сёння каментарыяў не патрабуе. Дзякуючы "клопату" такіх вось "сыноў і дачок" Айчыны і гіне родная мова.

АБСУРД ТЫДНЯ

Не перастае здзіўляць нас беларускі парламент. На мінулым тыдні ён так і не змог прыняць Закон "Аб дзяржаўных узнагародах і ганаровых званнях Рэспублікі Беларусь". Калі "савецкая" частка ўзнагарод у большасці дэпутатаў амаль не выклікала прэчэнняў, дык вакол "беларускай" — разгарэліся дэбаты. Дэпутаты не захачелі прыняць ні ордэн Кастуса Каліноўскага (гэтае імя у і пры большавіках не было забароненым), ні медаль Адраджэння... Наш парламент так і не пазбавіўся "дэмансацыі сіндрому": ад усяго беларускага яго кідае то ў жар, то ў холад.

ЖАХ ТЫДНЯ

З 21 лютага ў чатыры разы павышаны кошт праезду па чыгуныцы ў цягніках мясцовых зносін.

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

Жахлівае здарэнне адбылося ў вёсцы Пятроўшчына Маладзечанскага раёна. Хлапчук-пацікласнік, які наглядзеўся па тэлевізары "страшных" фільмаў, вырашыў паказаць сястры, "як у кіно вешаюць людзей", і выпадкова павесіўся сам...

ЧУТКА ТЫДНЯ

У Мінску ўкараняецца новая форма барацьбы з "зайцамі" на транспарце. Яна досыць радыкальная. Следам за трамваем едзе міліцэйскі "варанок". Трамвай паміж прыпынкамі спыняецца, і кантралёры перасаджваюць безбілетнікаў з грамадскага транспарту на службы. Ну як? Па ідэі, міліцэйскую машыну павінна суправаджаць "Хуткая дапамога" — для "зайцоў", слабых на сэрца.

21-га мы дварамі дабіраліся ў рэдакцыю: плошча Перамогі была ачэплена. Чакалася ўскладанне вянькоў расійскай дэлегацыяй на чале з Барысам Ельцыным.

Колькасць міліцыі ўражвала. Былі блакіраваны ўсе пад'езды жылых дамоў бліз плошчы Перамогі, Паабалал праспекта Машэрава ахоўнікі парадку стаялі, як экзі: рукі за спіной і адварнуўшыся ад праезджай часткі. Правяраліся і ўзмоцнена ахоўваліся масты, у тым ліку і ў раёне Драздоў. Снавалі спецыяльныя машыны невядомага прызначэння і крытыя будкі з надпісам "Людзі" (г. зн. міліцыянты). Міліцэйскае начальства пакрыўкала.

Нейкая нервознасць вісела ў паветры. Можна было падумаць, што горад не высокага гасця сустракае, а рыхтуецца да варажай асады. Альбо прэзідэнт Расіі прыбыў з візітам не ў братні Мінск, а сама меней — у Грозны, дзе на кожным кроку падсцерагае небяспека.

Хутчэй за ўсё, гэта расійская служба бяспекі паставіла "на вушы" нашы адпаведныя ўнутраныя падраздзяленні. Бо калі летась прыезджаў Біл Клінтан, усё было нашмат спакойней і цывілізаваней.

На пытанне журналістаў адносна магчымай страты суверэнітэту Беларусі А. Лукашэнка не знайшоў уласных слоў, а спаслаўся на вы-

казанне А. Козырава: маўляў, гэта не ў інтарэсах Расіі. А калі б было "ў інтарэсах", то што? "Прыемнага апетыту", — сказаў трус удаву?..

Беларусь аказалася першай у міждзяржаўнай дамоў аб інтэграцыі. У Беларусь на тое болей правоў, ёй аддадзены прыярытэт, падкрэсліў у кароткім інтэрв'ю Б. Ельцын. Час пакажа, ці варта было спяшацца "паперад бацькі", забыўшыся пра нашу звыклую абачлівасць.

На прэс-канферэнцыі чакалася прысутнасць дзювоў пар: А. Козыраў — У. Сянько, А. Бальшакоў — М. Мясніковіч, але прыбылі толькі віцэ-прэм'еры. З пытанняў мясцовых і замежных прадстаўнікоў масмедыя і адказаў на іх вынікала наступнае.

Пастаўлена задача стварэння адзінай эканамічнай прасторы. У нас "няма праблем" у адносінах з Расійскай Федэрацыяй, патрабуецца адно практычная рэалізацыя намечаных праектаў. У рамках дагавора аб дружбе, добрасуседстве і супрацоўніцтве падпісана 8 пагадненняў, у тым ліку па межах, мытні і абароне. Ці вынікае з пагаднення па межах, што расійскія пагранічнікі возьмуць на сябе ахову беларускай мяжы? Не, прама я служба не плануецца. Аднак пры эканамічным саюзе трэба быць упэўненымі ў надзейнай ахове межаў, патлумач-

чыў А. Бальшакоў. Выходзіць, што беларускі бок не ў стане самастойна забяспечыць памежны парадак на заходнім кірунку і патрабуецца падмога партнёраў? Формула "ўзаемны кантроль" выглядае смешнавата. Не будзем жа мы кантраляваць ахову руска-кітайскай, скажам, граніцы...

Што не дагаворваюць, пакідаюць у адтэкстце палітыкі, тое бяспэчнасць прамаўляюць практыкі. Так, супрацоўнік мытні "Заходні Буг" у вярхніх навінах БТ назваў пагадненне па мытнях "шагом на пути к воссоединению славянских народов". Калі падобныя намеры існуюць, то яны такія ж рэальныя як пабудова камунізму.

Карэспандэнт польскага радыё, прадэманстраваўшы валоданне беларускай мовай, палытаўся, чаму прэзідэнт РФ не пажадаў сустрэцца з апазіцыяй. Але віцэ-прэм'ер не ўпаўнаважаны быць адказаць за прэзідэнта. Ды і апазіцыя наўрад ці выказвала такое жаданне.

У кулуарах журналісты ажыўлена абмяркоўвалі фразу, нібыта сказаную Б. Ельцыным: "Участие в союзе требует меньшего ума". Магчыма, магчыма... Будзем спадзявацца, што "большый ум" нашых улад пойдзе на патрэбы культуры і нацыянальнага будаўніцтва.

НАШ КАР.

ПРЭТЭНЗІІ І МАГЧЫМАСЦІ

17—18 лютага ў Рэспубліканскім культурна-асветным цэнтры працавала "Нацыянальная асамблея прагрэсіўных сіл Рэспублікі Беларусь" (так было зазначана ў запрашальніках), арганізаваная Нацыянальнай асацыяцыяй садзейнічання сацыяльна-эканамічнай рэформе "Геапалітыка. Інтэграцыя. Прагрэс". Мэтамі асамблеі, сярод іншага, ставіліся "забеспячэнне і каардынацыя ўзаемадзеяння прагрэсіўных сіл Беларусі налярададні выбараў у Вярхоўны Савет", "паглыблены аналіз і ацэнка сацыяльна-палітычнай і эканамічнай сітуацыі на Беларусі", "стварэнне кансультацыйных грамадскіх фарміраванняў для аказання прафесійнай дапамогі кандыдатам у дэпутаты, дэпутатам, вытворцам, бізнесменам, журналістам, органам выканаўчай улады, грамадзянам" (?), "садзейнічаць фарміраванню чацвёртай улады ў Рэспубліцы Беларусь". Мэты, як бачна, ставіліся сапраўды "нацыянальнага" ўзроўню, але ці рэальным было іх дасягненне?

Па-першае, насычаная праграма асамблеі (некалькі "навукова-практычных канферэнцый" па сацыяльных аспектах рэформ, карупцыі, "антытаталітарнай дзейнасці" (?), антыкрызіснай эканамічнай праграме і да т.п., "круглыя сталы" гаспадарнікаў, прафсаюзных лідэраў і палітыкаў і інш.) заўважна разрабніла інтэлектуальныя высілкі ўдзельнікаў (а сярод іх было запрошана не толькі багата тутэйшых філосафаў, эканамістаў і сацыёлагаў, але і прадстаўнічыя постаці з Масквы і Украіны, — В. Мясніковіч, В. Таўстых, А. Панарын, А. Кара-Мурза і інш.). Таму сталася незапэчэнай пагроза ператварэння інтэлектуальнага форуму ў звычайную "гаварыльню" па пытаннях, якія, у сваю чаргу, для Беларусі носіць пакуль што хіба намінальны характар, — напрыклад, "сістэмная трансфармацыя беларускай дзяржавы ў посттаталітарны перыяд".

Па-другое, само палітычнае і навукова-метадалагічнае аблічча Нацыянальнай асацыяцыі садзейнічання сацыяльна-эканамічнай рэ-

форме даволі невыразнае і размаітае, што робіць яе прэтэнзію на "каардынацыю прагрэсіўных сіл Беларусі" таксама досыць нерэалістычнай.

Тым не менш, праца, і немалая, праведзена, і хто ведае — можа, інтэлектуальныя сілы Беларусі — прытым сілы шырокія, не толькі "нацыянальна-свадомыя", — таксама спаквалі ўлучацца ў рух за абарону і належнае асэнсаванне "нацыянальных інтарэсаў" Рэспублікі Беларусь? Прынамсі, зараз, у пераходны перыяд, калі інтэлект як такі пануючай уладай фактычна пагарджаны, навукоўцы і інтэлектуалы пры пэўным жаданні і ўмовах могуць скансалідавацца ў шырокі грамадска-апазіцыйны рух, чынінасць якога, улічваючы хісткасць сацыяльна-палітычнай сітуацыі, можа мець наступствы непрадказальныя. Галоўнае, каб гэтыя высілкі былі сапраўды патрыятычныя, г. зн. каб пад "Радзімай" разумеўся не той СССР, а сённяшня рэальная Беларусь.

Ю. Л.

Пошта

НАБАЛЕЛАЕ

Чакалі паўгода
Блакiтныя вочкі
дзяўчынку арэлі —
патухлі, згарэлі...

— Жышчэ...
Нават лекі
купішч немагчыма.
На рынку уколы
каштуюць мільёны...
У гэтай журботнай,
галоднай жанчыны
Змарнела, памерла
дзяўчынка Алёна.
Матуля галосіць —
ніхто і не чуе,
А той вунь за лекі
харомы будзе.

Няўжо мы без Бога
зусім азварэлі?!

Самотна рыпяць
без дзяўчынкі арэлі...

Калі б смерць хоць раз
здрэдзіла свайму жорсткаму
пастаянству —
да яе пацягнуліся б
мяснікі з кумпякамі,
ювеліры з прысцёнкамі...
Хапуці паднеслі б
пярыны з даляраў...
Яна на той свет адпраўляла б
адно беднякоў
і няўмеючых хітраваць.
Уся свалата
бессмяротнага стала б.
Добра, што хоць смерць
непадкупная...

Анатоль СТАНКЕВІЧ,
стэляр Баранавіцкага
станкабудаўнічага завода

ІВАН НАВУМЕНКА — НАРОДНЫ ПІСЬМЕННІК БЕЛАРУСІ

Тыдзень назад мы віншавалі Івана Якаўлевіча з 70-годдзем, а з другой слаўнай падзеяй у яго жыцці павіншаваць не паспелі. Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі за вялікі ўклад у развіццё беларускай літаратуры Івану Навуменку прысвоена ганаровае званне "Народны пісьменнік Беларусі". Ад усяго сэрца віншваем Вас, дарагі Іван Якаўлевіч, жадаем і надалей нязменных творчых поспехаў як у жыцці, так і ў літаратурнай, навуковай дзейнасці!

"МАГУТНАЯ АКЦЫЯ ДУХОЎНАГА ЯДНАННЯ"

Так выкажаўся пра Дні культуры Украіны ў Мінску надвычайна і паўнамоцны пасол Украіны ў Беларусі Уладзімір Жаліба. Дадаў, што ладзіцца яны будуць на самым высокім узроўні паводле спецыяльнага рашэння Кабінета Міністраў.

23 лютага ў 8 гадзін раніцы амаль усе дзвесце чалавек дэлегацыі ад Украіны прыбылі ў Мінск. У 1993 годзе, нагадаем, падобную падзею перажывала і Украіна: дні Беларусі тады напаткала зацікаўленасць шматлікіх спонсараў з украінскага боку (у нас, на жаль, гэтым займаецца толькі дзяржава). Праўда, карэспандэнта "ЛіМа" сярэд таго журналісцкага дэсанту не было, такім чынам думка спадара пасла Украіны і спадара міністра культуры і друку Беларусі пра мацаванне асабістых кантактаў, на чьей глебе квітнее добрая воля і згода саміх творцаў, для нас мае шанец увасобіцца ў справу толькі цяпер дый тое — з 23 па 26 лютага. На прэс-канферэнцыі з нагоды ўкраінскіх дзён у Мінску было абвешчана пра цэлую сістэму захадаў па супольным супрацоўніцтве між рэспублікамі. Дакументальна будзе пацверджана тое, што даўно, ажно з савецкае часіны, існуе і ўжо, пачынаючы з прызнання, — тое, што ўрачыста называлася "дружба народаў" і часцічком ператварылася ў "дні культуры"... Як для каго, а дні на падобна імпрэза сёння — сведчанне таго,

што самым дарагім па-ранейшаму застаецца, перапрашаю, самае таннае ўкладанне ў развіццё беларускіх укладанняў ды размеркаванняў: культурныя каштоўнасці ды чалавечыя дачыненні. Калі Анатоль Салаўяненка бярэ ўдзел ва ўшанаванні памяці Зіновія Бабія, адклаўшы самыя прэстыжныя акцыі ды запрашэнні. Калі ўкраінскі прадпрыемствік Юрый Шэхталь аплачвае гастролю ў Кіеве Альтэрнатывага тэатра з Мінска. Калі, нягледзячы на сістэму рангаў ды заахвочванняў, прыз "Кіеўская пектараль", — прэстыжная ўзнагарода Саюза тэатральных дзеячаў Украіны, якую мае сам непераможны Багдан Ступка, аддаецца ў рукі маладога і наравістага беларускага актёра Артура Шуляка...

Гэтым разам, паводле сп. Бутэвіча, дні культуры не стануць простаю данінаю старога традыцыі. Перадусім таму, што стасункавацца пажалілі да не незалежных краіны. Таму, што Украіна прадстаўлена не адным Кіевам. Таму, што працякае аб супрацоўніцтве, які ўрачыста падпішуду, ужо ўзгоднены абодва бакамі без зтрымак ды агаворак. А што да будучага яднання, пра якое згадаў сп.

украінскі пасол, дык з сённяшняю матэрыяльнаю немажонкасцю нам іншага і не выпадае...

Учора ў нашай дзяржаве пачаліся Дні ўкраінскай культуры і мастацтва. Яны не такія і працяглыя, закончацца 26 лютага. Не тое, што раней, калі падобныя мерапрыемствы доўжыліся тыдзень, а то і джады. Але ж раней многае рабілася па прымусу, ці, прынамсі, з ідэалагічных меркаванняў. Цяпер жа — па праву суседства і няязменнай дружбы двух народаў. І дзвюх суверэнных дзяржаў.

Сёлетнія мерапрыемствы, як вядома, праходзяць у адказ на Дні культуры Рэспублікі Беларусь, якія перад гэтым праводзіліся на Украіне. Тады было намала шчырых, сяброўскіх сустрэч, кантактаў, што ідуць толькі на карысць абодвум бакам. Не менш адбудзецца ў гэтыя дні і ў нас — праграма ж багатая, разнастайная. Ды і творчы дэсант прыехаў вунь які прадстаўнічы. Арганізацыйны камітэт узначальвае віцэ-прэм'ер-міністр Украіны Іван Курас.

Мінічане і госці сталіцы маюць мажлівасць пазнаёміцца з лепшымі фільмамі ўкраінскіх кінематографістаў, наведда, экспазіцыю ў краінага Авангарда, спецыяльны кніг з фондэ Нацыянальнай парламенцкай бібліятэкі Украіны, шэраг канцэртаў, на якіх можна сустрэцца з праслаўленымі выканаўцамі і вядомымі калектывамі.

Меркаванне

ДАРЭМНЫЯ СПАДЗЯВАННІ

Мы — нацыя бяздумных спадзяванцаў. Спадзяванцаў невядома на што і адназначна на ўсё і ўсіх. У той момант, калі неабходна рашуча дзейнічаць, ладзіць свой эканамічны дабрабыт, мацаваць кволю дзяржаўнасць, мы спадзяёмся. Шчыра спадзяёмся на чужога добрага дзядзьку, што ён, як бацька родны, паклапоціцца пра нас. І нават таго дзядзьку адшукалі, але ён аказаўся не надта шлодры, сам з нас тры шкуры дзярэ. Спадзяваліся мы летась, абіраючы першага прэзідэнта. Паверылі чалавеку, абралі. Зараз, на жаль, са смуткам даводзіцца канстатаваць, што спроба — няўдалая і спадзяванні былі дарэмныя. Жыццё пагоршылася ўвававідкі і паляпшэння яго ў акрослены час не прадбачыцца. Цяпер свае спадзяванні мы скіравалі на выбары ў Вярхоўны Савет і змену яго складу, што аднаведна павінна выклікаць змены ў нашым жыцці, паляпшэнне яго. Вось і атрымліваецца, што ўсё наша свядома жыццё — спадзяванне.

Можа, усё ж хопіць гвалтаваць сябе нерэальнымі спадзяваннямі, а цявораза паразважаць над тым, што маецца адбыцца і ўрэшце адбудзецца, каб потым не канстатаваць іх марнасць?

У Рэспубліцы Беларусь гэта будучы першыя дэмакратычныя выбары пасля сходу КПСС і распаду Савецкага Саюза. У нашых суседзях яны ўжо адбыліся. Вынікі? Для дэмакратыі яны не суцэльныя. Прыкладам, у Літве сталася параза "Саюдзіса" і вяртанне камуністаў (праўда, пад новаю назваю) на чале з Бразаўскасам. Выбары ў Дзяржаўную Думу ў Расіі, на якую мы так любім таскацца і прынеслі дэмакратам жаданага поспеху. Тое самае можна сказаць і пра іншыя краіны. Але не будзем пасылалася на чужаземны вопыт, каб не было лішніх папракаў наконт няведання сітуацыі ва ўласным доме. Не будзем спасылацца на вынікі межых выбараў хоць бы таму, што ва ўсіх краінах былой сацыялістычнай садружнасці ўсе партыі і рухі незалежна ад іх палітычнага афарбоўкі, як і сам народ, маюць адно агульнае — выступаюць за самастойнасць і незалежнасць уласнае дзяржавы. Чаго не скажаш пра нас. Нават прэзідэнт не супраць пасады генерал-губернатора. Аб чым тут можна яшчэ гаварыць!

Сітуацыя ў нашай краіне такая, што пэўных змен ні палітычнага, ні эканамічнага курсу ў бліжэйшыя некалькі гадоў не прадбачыцца, хача б таму, што прайшоў невялікі прамежак часу і ніякіх звышважных падзей у нашым грамадстве, якія маглі б палітычна ўскалыкнуць яго і прабудзіць, не адбылося. Сфармаваны на сярэдзіну лета палітычныя партыі, рухі і пільні і зараз засталіся такімі ж нешматлікімі ды без'явыкімі (я маю на ўвазе адсутнасць друкаваных органаў ці малы іх наклад, немагчымасць звярнуцца да народа праз радыё і тэлебачанне). Простыя чалавекі не ведаюць, так і не ведае пра іх існаванне. Ён яшчэ можа растлумачыць спалучэнне літар БНФ, БСДГ ды ПКБ, а вось што такое АДПБ ці НДПБ — цёмны лес. Не ведае, за радкім выключэннем, іх палітычны мэты і задачы, не знаёмы з іх эканамічнымі і сацыяльнымі праграмамі. Ды і новы выбарчы закон не дае магчымасці партыям выступіць на выбарах як адзінае цэлае (маюцца на ўвазе партыйныя спісы), засяродзіць на ўсіх сваіх партыйных атрыбутах увагу выбаршчыкаў. Дык як жа і каго тады выбіраць? Погляд чалавека (выбаршчыка) будзе цалкам скіраваны на персаналі кандыдатаў і дэпутатаў. Абранне будзе залежаць ад таго, ведаюць ці не ведаюць яго людзі ў гэтай выбарчай акрузе. Я вяду гутарку не пра імідж кандыдата, які звычайна ствараюць сродкі масавай інфармацыі ды яго атчэнасце (не будзе такога з-за адсутнасці свабоднай прэсы і дастатковых фінансавых сродкаў для вядзення выбарчай кампаніі). Будзе іншае: на слыху ў выбаршчыкаў будучы імёны цяперашніх нардэпаў і мясцовага начальства.

Аднаведна з новым выбарчым за-

конам колькасць выбарчых акруг скарачана да 260. У цяперашнім ВС колькасць народных абраннікаў на 100 больш. Некаторая частка іх перайшла працаваць у каманду прэзідэнта. Астатнія "пачэсна" выконваюць свой абавязак. І гэты "цяжкая" справа ім так даспадобы, што яны рашуча адмовілі рэфэрэндум, праігнаравалі самімі ж назначаны час датэрміновых выбараў і нават выказвалі пажаданне яшчэ "натхніна" папрацаваць год звыш тэрміну. Смачны дэпутаткі хлеб, асабліва калі ты нічога істотнага не робіш для сваіх выбаршчыкаў, не дбаеш пра дабрабыт краіны, а клопацішся толькі пра сябе. Усё гэта сведчыць аб тым, што цяперашнія народныя абраннікі шчыльнымі радамі пабягуць шукаць прыдатныя для сябе выбарчыя акругі. Акруг жа менш, чым дэпутатаў. Пабягуць, не думаючы пра дзяржаву і дзяржаўныя інтарэсы, а дзеля таго, каб адстаяць свае асабістыя інтарэсы, і падкрываючы, адхіляючы ад улады (прозвішчы іх на слыху ва ўсіх). Яны любяць палітычныя гульні і любяць у іх гуляць, на іх руках шматлікія казырныя карты (скандальнае інфармацыя), якія шмат каго зацікаваць. Колькі будзе перамога бруднай бялізны! Шмат хто з выбаршчыкаў паверыць ушыраць слёз і праўдзівасць слоў іх.

Цяперашнія народныя дэпутаты больш спрактыкаваныя ў палітычнай барацьбе за навичкоў. Апошнія ж, г. зн. дэмакраты мясцовага ўзроўню, вядомы вузкому колу сваіх папелчыкаў і знаёмых. Значыць, умовы барацьбы не роўныя.

Сталічным дэмакратам не трэба цешыцца сябе надзею, што гіперінфляцыя ды абвалены шло эканомікі прымусілі выбаршчыкаў у правінцы змяніць свае погляды і павярнуцца тварам да сваім абранніку, але спадзяванні на справядлівага "тату", які адбярэ ў сучасных багачэй і раздасць ім, жабракам, засталіся, і з гэтым неабходна лічыцца, праводзячы выбарчую кампанію. Таксама не трэба разілівацца на тое, што ўсе цяперашнія дэпутаты дэмакратычнага накірунку будучы абраны ў новы склад ВС. Прычыны таму могуць быць вельмі розныя.

Наварта акцэнтаваць перадвыбарчую барацьбу і на змаганні з камуністамі (чытай — ПКБ). Як паказалі мінулыя выбары, яны не канкурэнты. Канкурэнты — камуністы без білету. Кандыдаты ад нікім не зарэгістраванай партыі наменклатуры. Яны маюць інфармацыю, у іх рыхлі сродкі масавай інфармацыі, іх абачанні будучы выглядаць больш рэальнымі і важкімі (хоць іх ніхто і ніколі не будзе выконваць), чым абяцанні дэмакратыі. Па абяцанках наменклатуршчыны партыйцам няма роўных.

Сярод кандыдатаў у дэпутаты будзе няма прыхільнікаў прэзідэнта, такіх асоб, якіх іх сумнавядомы Пасахаў ды іншыя. Ён перадвыбарчы агітацыя будзе скіравана на крытыку дзейнасці цяперашняга Вярхоўнага Савета, на тое, як ён змяніў працы прэзідэнта. І будучы такімі, хто паверыць у іх словы, бо вераць яшчэ прэзідэнту.

Сярод кандыдатаў знойдуцца асобы, хто згодзен стаць пад любыя штандары (звычайна прыкрываюцца шылдаю: дэмакрат), толькі б быць народным абраннікам. Яскравы прыклад таму — усім вядомы В. Ганчар. Але гэта ўжо акалічнасці. Справа — у іншым.

Грамадству стаць дэмакратычным немагчыма ў адначасце. Нават самая дэмакратычная канстытуцыя, нават самы дэмакратычны выбарчы закон не гарантуе абранне дэмакратычнага парламента. Яго гарантуе дэмакратызм самога грамадства, яго палітычная свядомасць. Яе палітычна свядомасць у нашых людзей — яна вядома на сведчаць вынікі мінулых выбараў. Не змянілася яна на працягу апошняга года. Не трэба залпошчаць на гэта вочы і ўводзіць сябе ў зман.

У краінах Захаду інстытуты дэмакратыі фармаваліся даволі працяглае час і не адно пакаленне выбаршчыкаў. Нам жа хочацца ўсё адразу.

(Працяг на стар. 4)

НЕЧАРГОВЫ, ДЗЕЛАВЫ...

20 лютага ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбыўся нечарговы з'езд Згуртавання Беларусі ў свету "Бацькаўшчына". Як паведамлялася ў прэсе, з'езд склікалі на рашэнні Вялікай Рады ЗБС дзеля таго, каб унесці пэўныя змены і ўдакладненні ў статут арганізацыі, што выкліклі новымі заканадаўствам аб грамадскіх аб'яднаннях.

На з'езд прыехала каля 50 сяброў Вялікай Рады ЗБС, прадстаўнікоў замежных беларускіх суполак і краін, у якіх жывуць беларусы. Змены ў статут унесены; адбыўся абмен думкамі па пытаннях бягучай палітыкі ЗБС.

НАШ КАР.

ГРАМАДА ІДЗЕ ДА ВІБАРАЎ

18 лютага 1995 года ў Мінску адбылася першая сесія ІІІ з'езда Беларускай Сацыял-дэмакратычнай Грамады. На з'ездзе прысутнічалі прадстаўнікі сацыял-дэмакраты Польшчы, Расіі, Латвіі і Украіны. Прагучалі выступы старшыні Партыі БНФ сп. Пазняк, лідэра АДПБ сп. Дабравольскага, старшыні БЗВ М. Статкевіча, кіраўніка Саюза прадпрыемальнікаў Беларусі сп. Карагіна і іншых гасцей з'езда. Удзельнікі з'езда ўнеслі некаторыя змены ў праграму Грамады, прынялі новую рэдакцыю статута партыі, ухвалілі тэзісы эканамічнай перадвыбарчай праграмы БСДГ, абралі новы склад кіруючага органа партыі — Цэнтральнай рады і Кантрольна-рэвізійнай камісіі. Паўнамоцны лідэра партыі, дэпутата ВС А. Трусава і яго папелчыкаў былі прадоўжаны да сканчэння выбараў у Вярхоўны Савет. Другая сесія ІІІ з'езда БСДГ адбудзецца праз месяц — 18 сакавіка 1995 года. Яе галоўная мэта — укладанне кандыдатаў ад БСДГ у склад новага Вярхоўнага Савета Беларусі.

ПРЭС-ЦЭНТР ГРАМАДЫ

НА ПРЭМІІ ФПБ

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі разгледзела матэрыялы і работы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій 1995 года, і паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

1. ЗА ТВОРЫ ПРОЗЫ І ПЭЗЭІІ (адна прэмія):
Змітрок МАРОЗЭУ — зборнікі вершаў "Ачышчэнне сяўбой", Мінск, "Мастацкая літаратура", 1992 год; "Сын чалавечы". Мінск, "Пасад", 1993 год;
Павел ПРУДНІКАЎ — зборнік "Познія ягады". Мінск, "Мастацкая літаратура", 1990 г.; апавесці "За калючым дротам", "Мастацкая літаратура", 1993 г.
2. ЗА МУЗЫЧНЫЯ ТВОРЫ І КАНЦЭРТНА-ВЫКАНАЛЬНІЦКУЮ ДЗЕЙНАСЦЬ (адна прэмія):
Віктар ВОЙЦІК (кампазітар) — за дзіцячую оперу "Вясновая песня";
Галіна КАЛІНІНА (артыстка Віцебскай абласной філармоніі) — за высокую дасягненні ў мастацкай творчасці і актыўную работу па развіцці народнай культуры;
Андрэй ШПЯНЁЎ (артыст Дзяржаўнага аркестра сімфанічнай і эстраднай музыкі) — за аранжыроўку музычных і канцэртных праграм апошніх год.
3. ЗА РАБОТЫ ў ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА-І КІНАМАСТАЦТВА (адна прэмія):
Людміла ВОЛКАВА (артыстка Гродзенскага драматычнага тэатра) — за выкананне ролі Норы ў спектаклі "Нора" Г. Ібсена;
Рышард ЯСІНСКІ (кінарэжысёр) — за дакументальныя фільмы "Зямля Тарасевіча", "Барыс Кіт", "За нашу і вашу свабоду".
4. ЗА ТВОРЫ ЖЫВАПІСУ, СКУЛЬПТУРЫ, ГРАФІКІ І ПРЫКЛАДНОГА МАСТАЦТВА (адна прэмія):
Мікалай БАЙРАЧНЫ (мастак) — за керамічныя скульптурныя кампазіцыі "Куды ідзець?", "Ідэнтыфікацыя", "У сабы поўдзень";
Ігар ГОЛУБЕЎ (скульптар) — за скульптурную кампазіцыю "Язэп Драздовіч", усталяваную ў Траецкім прадмесці г. Мінска.
5. ЗА РАБОТЫ ў ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ (адна прэмія):
Акім МАЛЧАНАЎ — за серыю артыкулаў па развіццях аховы здароўя ў рэспубліцы;

- Валерый РАДУЦКІ, Алена ШВАЙКО, Аляксандр ШАЎКО — за падрыхтоўку перадач інфармацыйнай праграмы "Радыёфакт";
Валерый ШУМІЛАЎ — за серыю артыкулаў за цявораза і здаровы спосаб жыцця.
6. ЗА АКТЫЎНУЮ РАБОТУ ПАРАЗВІЦЦІ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ І САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ (адна прэмія):
Валянціна БЕРАСНЕВА — кіраўнік народнага фальклорнага ансамбля "Жывіца" Лоеўскага раённага Дома культуры;
Дамітрый БЯЗБОЖНЫ — дырэктар Палаца культуры прафсаюзаў г. Віцебска;
Надзея КАВАЛОЎСКАЯ — дырэктар Фонду сацыяльных гарантыяў культуры "Творчасць" аб'яднання прафсаюзаў Гомельскай вобласці.
7. ЗА ВЫСОКІЯ ДАСЯГНЕННІ ў САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ (адна прэмія):
Народны самадзейны калектыў Гродзенскіх электрычных сетак "БЛІСКАВІЦА";
Народныя вакальны ансамбль ветэранаў вайны, працы, Узброеных Сіл "ПАМЯЦЬ" Дома ветэрана г. Мінска;
Узорны харэаграфічны ансамбль "РАДАСЦЬ" Палаца культуры Мар'ілёўскага завода штучнага валакна імя В. В. Куйбышава;
НАРОДНЫ ХОР Віцебскага адкрытага акцыянернага таварыства "КІМ".

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі, самадзейнай творчасці звартаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветных устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навучальных устаноў, грамадзян рэспублікі праваці абмеркаванне кандыдатаў на атрыманне прэмій ФПБ 1995 года.
Вашы водгукі, заўвагі, прапановы прасі да 1 красавіка 1995 г. накіраваць па адрасе: 220126, г. Мінск, пр. Машэрава, 21, Савет Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, Камісія па прэміях ФПБ.

НЕЯК ДВА ГАДЫ ТАМУ за адным ведамасным сталом, якія прынята называць "круглымі", я ў пераважным акружэнні людзей з прырода-ахоўнага ведамства назваў стан нашай прыроды катастрофічным. І неспадзеў натрапіў на "востры вугал" таго самага стала — саноўны таварыш (дарэчы, з былых "цэкоўцаў") падняўся супраць мяне ледзь не гарой: маўляў, якая катастрофа, толькі людзей пужаеце ды сеяце паніку...

Яму, гэткаму кабінетнаму цнатліўцу, асабліва не спадабалася тая думка, што мы, беларусы, знаходзімся ўжо ў відавочна іншай рэальнасці — не пад пагрозай, а в а ў м о в а х экалагічнай катастрофы. Таму некарэктна, даводзіў я, паўтараць фразу аб пагрозе, трэба нарэшце прызнаць — заблуждзена, знявечана, выпатрашана столькі жывой прыроды, што канстатацыя катастрофічнасці нашага агульнага стану не можа выклікаць прэчэння.

світай ягоных намеснікаў, інстытутамі маніторынгу, якія ўсе разам на правядзенне "зялёнай" ідэі павінны нібыта жыццё класці, — мы, журналісты, па сутнасці так і не дачакаліся хоць бы адной прэс-канферэнцыі, дзе на поўны голас загучала б слова праўды і засцярогі з вуснаў гэтага ведамства. На ім, не пабаюся сказаць, ляжыць нерушны знак маўчання.

Па-першае, заўважу, гэта тады, калі ці не кожная жаба, як сказаў адзін мой калега, сёння рупіцца склікаць прэс-канферэнцыю, выказацца. Па-другое, ледзь не штодзень чыняцца злачынствы ў дачыненні прыроды і наваколля, намячаюцца і здзяйснююцца праекты яе далейшага і глыбейшага адцяснення, а то і спусташэння, у выніку чаго чарговы прыродазнішчальны віток не прымусіць сябе доўга чакаць.

Ніхто, здаецца: не адмяняў і асаблівы статус краіны — зоны экалагічнага нацыянальнага бедства; на высокіх прадстаўні-

не любіць "засвечвацца" перад журналістамі; сталаначальнікі з большай ахвотаю ідуць на дыван да вышэйшага (але свайго!) начальства, чым на прэс-канферэнцыі. Затое ад новаўтвораных, недзяржаўных структур дэмакратычнага выбару, якія абвясцілі сябе ў той ці іншай меры прырода-заступнікамі, грамадства мае ўсе падставы чакаць больш цесных стасункаў з "мас-медыя". Але чаму ў такім выпадку колькасць экалагічных грамадскіх арганізацый (партый, фондаў, саюзаў, асацыяцый) павялічваецца — і дзякуй богу! — а дзіркі экалагічнае галоснасці па-ранейшаму з'яраюць? Мы ўсе добра памятаем, як тры гады запар штолета гарэлі беларускія лясы, узнімаючы дзе-нідзе хмары радыяцыйнага броду...

Ведаем, якая няпростая і ў эканамічных, і ў экалагічных адносінах сітуацыя склалася на Палессі вясной 1994 года...

Разумею, які спектр актуальных пытанняў, у тым ліку звязаных з наваколь-

ня, не будзе адносіні з "мас-медыя" (тут вельмі лёгка параніць пальчык, засведчыць няздольнасць, трапіць у нязвыклае поле напружання); дзіўна хутчэй тое, што гэтых жа механізмаў не маюць і, здаецца, не спяшаюцца мець палітычныя, няўрадавыя арганізацыі так званых зялёнага накірунку. Тым часам, па маім назіраннях, адзін раз на тыдзень можна зрабіць прыстойную журналісцкую аўдыторыю, каб даводзіць да насельніцтва вельмі надзённую інфармацыю. Для гэтага ёсць не толькі свежыя, аператыўныя падставы. Ёсць і людзі, чыя грамадзянская пазіцыя не заснула, а дасведчанасць вартая ўвагі журналістаў і шырокай грамадскасці.

Вядома ж, выдатным тэстам і на ўспрымальнасць самой зялёнай ідэі на "пад'ём", і на галоснасць канцэптуальных акцэнтаў сталася абвясціненне Саветам Еўропы 1995 года Еўрапейскім годам аховы прыроды (прычым, папярэдні 1994 год быў падрыхтоўчым і не менш адказным). На мой погляд, і гэты чарговы тэст засведчыў поўную няздольнасць урадавай установы з годнасцю паварочвацца да адказнай сумеснай акцыі. Перш-наперш, не ставала, ды і цяпер не стае інфармацыі. Брыфінгі і прэс-канферэнцыі, як няцяжка здагадацца, ладзілі іншыя зацікаўленыя і, зразумела, з іншай нагоды. У Мінпрыродзе, праўда, склалі "план першацарговых мер", — аднак, па-першае, ён не быў прадстаўлены журналістам, а значыць, грамадству, пра яго ўвогуле мала хто ведаў і ведае сёння, па-другое, мне асабіста ён дужа нагадаў план піянерскай дружыны "лепшых часоў". Самы вялікі недахоп гэтай "цуда-праграмы", бадай, у тым, што ён усім не стыкуецца з трапяткою і надзвычай канкрэтнай, дзесяцігоддзямі выпакутаванай мэтай — аховай прыроды па-за межамі ахоўваемых тэрыторый, гэта значыць там, дзе прырода ў непасрэдным суседстве з чалавекам-спажывцом, унутры заселеных тэрыторый. Гэтая ідэя — гармонія чалавека з жывой прыродай — згубілася за тоўшчай бяздумна награваных агульных мералярстваў. Нават каляровыя насценныя календары, выдадзеныя згодна з тым планам за добрыя дзяржаўныя грошы, не падкрэсліваюць гэтай галоўнай мэты кампаніі, да ўсяго ж не вызначаюцца ні навізнай слайдаў, ні свежым дызайнам.

Ведамасная келейнасць у падрыхтоўцы Года, адарванасць міністэрства ад шырокай экалагічнай грамадскасці вельмі ўжо нагадвае былыя застоўныя часы. Зрэшты, чаму тут здзіўляцца. Як бачна з таго ж плана, галоўны груз выканання "мералярстваў" лёг на людзей, якія прайшлі шматгадовую загартоўку ў ідэалагічных сектарах партпарату. Дарэчы, пра тое, што беларускае экалагічнае ведамства неафіцыйна лічаць запаведнікам былой партыйнай наменклатуры, я ведаў даўно. Адсюль, маўляў, і "запаветная" замшэласць, дакладней, чыноўніцкая асцярожнасць часткі апарату, перавага "праверанага стылю работ" над якой бы там ні было рызыкай разумнага экстрэмізму. Некалкі апошніх гадоў журналісцкай працы па экалагічнай тэматыцы далі мне падставы не раз пераканацца ў гэтым самому.

Не буду абцяжарваць чытана характэрнымі прыкладамі на гэты конт. Вярнуся да прэс-канферэнцыі зялёнага кшталту, іх вострай неабходнасці ў сённяшнім жыцці грамадства. У сваёй кнізе "Зямля ў небяспецы" віцэ-прэзідэнт ЗША Альберт Гор з крыўдаю ўспамінае, як ягоныя шчырыя экалагічныя прапаведзі, што нагадвалі крык Касандры, нярэдка танулі ў ватным раўнадушы журналістаў. Мяркую, што ў нейкай меры гэта ўжо ўласціва і нам. Разам з тым, падстаў разлічваць на разуменне з боку нашых нацыянальных крыніц масвай інфармацыі — больш чым дастаткова. Толькі не трэба так бязмерна эксплуатаваць іхні энтузіязм, адгароджваючыся бюракратычнай сцяной раўнадушша. Запачаткаваць цывілізаваныя зносіны з прэсай, напоўніць іх сацыяльна-экалагічным зместам — гэты пункт я і пралапаю Мінпрыродзе і іншым зацікаўленым у план Еўрапейскага года аховы прыроды на Беларусі.

Памятаеце, вядомае Купалава: "... гэта крык, што жыве Беларусь", якое воляй песняра сімвалізуе найперш жывую прыроду Бацькаўшчыны, яе голас, яе "terra vita"? Так, жыве Беларусь, пакуль жывуць кулікі на яе балотах, пакуль жаўранак чуцен над полем, пакуль абуджаецца ўвесну сон-трава, пакуль ходзіць па нашай зямлі белаважскі зубр... Бегаць прыроду — значыць думаць пра будучыню.

Валерый ДРАНЧУК

ДЗЕ ТОЙ "КРЫК, ШТО ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ"?

ПАЧАЎСЯ ЕЎРАПЕЙСКИ ГОД АХОВЫ ПРЫРОДЫ. АЎТАР СЦВЯРДЖАЕ, ШТО ЯГО ПРАВЯДЗЕННЕ ЗАЛЕЖЫЦЬ І АД ЭКАЛАГІЧНАЙ ГАЛОСНАСЦІ Ў КРАІНЕ.

Я быў шчыра ўдзячны гэтаму "таварышу" — аптымісту за ягоны водгук. Ён навіў яшчэ на адну думку.

Калі пагадзіцца, што мы жывём в а ў м о в а х экалагічнай катастрофы, тады ўнікае іншае поле напружання, пры якім патрэбны іншыя дзеянні, іншыя захады, іншае мысленне. Ранейшыя "правільны гульні" ўжо не дарэчы. Яны хіба што могуць пасведчыць (і сведчаць!) аб злачыннай бяздзейнасці і раўнадушы адказных дзяржаўных асоб, якія — ці гром, ці маланкі — захоўваюць спакой і правільны выраз твару. Напрыклад, дагэтуль не магу зразумець: ёсць у краіне Беларусь цэлае прыродаахоўнае ведамства, якое цяпер называецца Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя, — з мноствам службаў, ладным штатам чыноўнага людю, з міністрам, у рэшце рэшт,

чых форумах сёння пачуеш не ў жарт: "экалагічны тупік", "палітыка выжывання", "экалагічная блакада", "стратэгія развіцця"... А што за ўсім гэтым стаіць? І што, урэшце, процістаіць? Інерцыя, стыхійнасць, імператывы замірэння? Ці хваля зялёнага ўзрушэння, наступ экалагічнай свядомасці грамадства?

Лічыцца, што галоснасць, увогуле, — гэта права кожнага называць рэчы сваімі імёнамі. Варта, мусіць, дадаць, што не толькі права, калі гаворка датычыць дзяржаўнай установы, але і свята абавязак, абавязковая функцыя. Дапускаю: крымаць і біць у званы, мабыць, належыць журналістам. Саноўным службоўцам у дадзеным выпадку — добрасумленна, адкрыта і аб'ектыўна даводзіць да журналістаў інфармацыю пра сапраўдны стан навакольнага асяроддзя, магчымыя і дзейныя шляхі выйсця з тупіка, пры гэтым навязваць грамадству і адэкватную сістэму паводзін чалавека ў цяперашніх умовах.

Кажуць, наша інфармацыйная прастора пашыраецца, Гэта і насамрэч можна бачыць па новых перыядычных выданнях, вектарах публічнасці на радыё і тэлебачанні. Тэматычны спектр усяго, што чуем і чытаем, патроху ўзбагачаецца. Аднак відавочна, у ім бракуе "зялёнай" фарбы. Толькі асобныя газеты шануюць экалагічную тэму, большасць звяртаецца да яе, як кажуць, пад настрой. Вельмі горка, што дагэтуль Беларусь не мае паўнакоштнага, добра ілюстраванага папулярнага выдання, якое б на годным узроўні прадстаўляла прыроду Беларусі, акумулявала экалагічную свядомасць і духоўную энергію грамадства. Часопіс "Родная прырода", мала таго, што выданне вузкаведамскае і, на жаль, гэтай традыцыі моцна трымаецца, — яшчэ і згортае сваю дзейнасць: з 1993 года перайшоў на шасціразовы гадавы цыкл замест ранейшага шматмесячнага. Перастаў рэгулярна выходзіць і экалагічна-сацыяльны тыднёвік "Набат", гады ў рады знаходзіць чытача "Экалогія Мінска", адпаведныя выпускі знялі з праграм радыё і тэлебачання. Мялеюць, адным словам, ручайкі экалагічнай інфармацыі на Беларусі, тым часам як у свеце адбываецца працэс "пазелянення" інфармацыйнага патоку, паглыблення плыняў экалагічнай галоснасці.

Летась мне давялося наведваць некалькі семінараў розных ініцыятыўных цэнтраў, якія вядуць незалежнае ад дзяржавы даследаванне экалагічных праблем. Збіраецца на іх падрыхтаваная, цікавая публіка — бліскучыя аратары, разумныя палітыкі. Але не раз падумаеш: як цесна гэтым размовам у чатырох сценах! І чаго вартыя высакародныя ў сваёй большасці намаганні, калі яны не маюць шырокага выйсця на грамадства, на людскую думку.

Няхай сабе выпрабаванае чынавенства



ным асяроддзем, выклікае стан энергетыкі і разам з ім ідэя будаўніцтва на Беларусі атамных электрастанцый...

Збольшага чулі, што падпісана альбо ратыфікавана тая ці іншая міжнародная прыродаахоўная канвенцыя, тым самым Беларусь усклала на сябе дадатковыя абавязкі і вялікую адказнасць...

Былі буйныя аварыі на Сэрвечы, у Наваполацку, згушчаліся чуткі вакол прыгранічнай Ігналінскай АЭС...

Прыходзіў і адыходзіў "месячнік цішыні" — май, чэрвень — надзвычай важны перыяд у жыцці жывой прыроды...

На працягу года здараліся кліматычныя анамаліі, якія датычылі экалагічнай бяспекі людзей...

Час ад часу інфармацыйныя пласты іскрылі фактамі ўвозу на тэрыторыю Беларусі чужых радыяактыўных адходаў...

Год як на руках у Мінпрыроды знаходзіцца праект праграмы па маніторынгу наваколля...

Хваля браканьерства захлістае наш лясны ды азёрны край. Гінуць каштоўныя віды дзікіх жывёл і птушак...

З вялікім спазненнем убачыла свет "Чырвоная кніга Беларусі" — жывы дакор чалавецтву, сама жалоба...

Пераклі актуальнай можна доўжыць і доўжыць. Усе яны — своеасаблівыя тэсты на галоснасць, на адкрыты дыялог перш-наперш афіцыйных службаў з грамадскай думкай, на тое самае права называць рэчы сваімі імёнамі. Усе гэтыя актуальныя чакалі мноства пытанняў і адказаў, неабходных каментарыяў, засцярог, журналісцкай уніклінасці. І, аднак, усе яны, нават самыя, здавалася б, удзячныя з пункту гледжання выхаваўчай "сходнасці", ціха, калі не сказаць абьякава, праігнараваны інстытутамі дзяржаўнай прапаганды. "Дыпламаты" ад выпешчанага айчычнага бюракраты рабілі дакладны разлік — лепш перасядзець у сваіх утульных міністэрскіх гнёздах, і ўсё абдыдзеца ціха. Не выйдзем мы, не прыйдзецца і да нас. Нават самыя дакучлівыя пісакі, глядзіш, знойдчы іншыя тэмы.

Але — зноў-такі! — дзіўнае ў гэтым не тое, што дзяржаўная ўстанова на стварае механізмаў інфармацыйнага забеспячэн-

ФОТА-SOS



Пры канцы мінулага года гэты здымак атрымаў першы прыз на еўрапейскім фотаконкурсе "Прырода за межамі ахоўваемых раёнаў".

Тым часам, бадай, лобому з нас няцяжка "візуалізаваць" уяўленне, перанесціся на сваю раўнінную тэрыторыю і за тры "межы", гэта значыць, у нашас з вамі будзённае асяроддзе, у якім усё менш і менш ацалелай жывой прыроды. Дзе што-весну праклёўваліся кветкі, там ржавеюць бочкі з-пад мазуты, дзе красавалі луг — дыбіцца рваная зямля, дзе ўчора зелянеў гай — сёння "квітне" смеццезвалка... Пра гэта, пра н а ш а с е крычыць здымак пераможца. Калі Зямля — наш агульны дом, ці не час усім разам вымятаць куты?

VADE MECUM

СТУДЗЕНЬСКИ НУМАР "НАШАЙ НІВЫ"

У шапіках з'явіўся сёлетні першы нумар "Нашай нівы". Газета адкрываецца апавяданнем Людмілы Рублеўскай "Жаніх панны Данусі". Следам друкуецца "Дзёнік прыватнага чалавека", які на старонках "НН" стаў традыцыйным. "Ці прыпадзе да храму дарога, выбрукаваная добрымі намерамі?" — задаўшы гэтае пытанне, спрабуе адказаць на яго ў аднайменным артыкуле Ігар Чарняўскі. У рэдакцыі "НН" адбыўся калёквіум па пытаннях мовы і незалежнасці. Фрагменты з яго друкуюцца пад загалоўкам "Цана культуры". У канцы мінулага года рэдакцыя "НН" правяла аптытанне ў мінскіх кнігарнях з мэтай вызначыць самыя папулярныя кнігі. У рубрыцы "Бібліятэка" змешчаны вынікі гэтага аптытання. Юрка Васілеўскі ў артыкуле "Смаленская парадыхма "Культурнага гнязда" разважае над сучаснымі расійскімі выданнямі па гісторыі і географіі Смаленшчыны. Пад агульным загалоўкам "Мастацтва ненароджаных" змешчаны празачыныя рэфлексіі маладых літаратараў. Амерыканскі раман перажывае сёння свой залаты век — сцяраджае ў сваім артыкуле Томаш Мірковіч. Для тых, хто цікавіцца жаргонам мінскіх хіпі і панкў канца 70-ых і пачатку 80-ых гадоў "НН" прапануе сваім чытачам кароткі слоўнік, складзены Адамам Глобусам. З паэтычных твораў у газеце змешчаны пераклады Івана Чароты з македонскай і сербасхаарацкай паэзіі, а таксама вершы Віктара Шніпа. Акрамя названых матэрыялаў, у "НН" шмат іншай інфармацыі з культурнага і грамадскага жыцця нашай краіны і замежжа.

V. A.

ЯШЧЭ Ў МІНУЛЫМ ГОДЗЕ

часопіс "Пачатковая школа" пачаў друкаваць пад рубрыкай "Спадчына" знакамітыя дэталі "Аповесць мінулых гадоў" у апрацоўцы і перакладзе на беларускую мову У. Ягоўдзіка. Публікацыя багата ілюстравана, не менш важна і тое, што матэрыял арыгінальна афармляецца. У гэтым можна пераканацца і пазнаёміўшыся з першым нумарам "ПШ" за сёлетні год. Старонкі з "Аповесцю мінулых гадоў" лёгка сабраць у асобную кніжку. У нумары — і працяг рубрыкі "Смыні Беларусі". Гэтым разам з нарысам "Ламаносаў з Магілёва" выступае Э. Юфе. Ён раскавае пра жыццё і шматгранную навуковую дзейнасць нашага слаўтага земляка О. Шніта. Пытанні эстэтычнага выхавання закранаюцца ў артыкулах В. Кунцэвіча "Іграем у аркестры народных інструментаў", М. Цыбульскага "Каб душу акрыялі прыгажосці свету..." і іншых.

У ЖЫЦЦЯ — МАТЫЎ НАДЗЕІ

Такімі развагамі галоўнага рэдактара часопіса "Пралеска" А. Сачанкі адкрываецца першы ў сёлетнім годзе нумар гэтага выдання. "Пралеска" адзначае 90-годдзе з дня нараджэння А. Пальчэўскага ("Вузельчык да вузельчыка" А. Марціновіча), прапануе казкі, складзеныя навучніцамі Магілёўскага педагагічнага каледжа ("Урок дабрый"), задумваецца над праблемамі эстэтычнага выхавання ў сямі ("Малаяваць, як чытаць і пісаць" Т. Слауты). У падборцы "Вясёлы вулей" — творы С. Валодзькі, С. Лавейкінай, І. Курбекі, у "Чытанцы "Пралескі" — калядны вечар Я. Коласа "Куцця".

"НЕСПАТОЛЬНАЯ ПРАГА КРЫЛА"

Менавіта такую назву ўступнаму артыкулу да выбраных твораў Янкі Сіпакова (у выдавецтве "Мастацкая літаратура" днямі з'явіўся першы том) дала Любоў Ламека, падкрэсліўшы тым самым творчую неўтаймаванасць Івана Данілавіча. А наколькі ён яркі, самабытны паэт, можна пераканацца, пазнаёміўшыся з кнігай. Змест яе складлі творы, вядомыя па папулярных зборніках Я. Сіпакова "Сонечны дождж", "Лірычны вырай", "Дзень", "З вясны ў лета" і іншых. І, безумоўна, прадстаўлена "Веча славянскіх балад" — кніга, якая ў свой час стала з'явай у сучаснай беларускай паэзіі і значэнне якой яшчэ больш адчуваецца на адлегласці гадоў.

Два гады мінула з таго цяжкага, па восеньску сумнага дня, калі спынілася сэрца цудоўнага чалавека — прафесара Міхася Ткачова. Міжволі акідаеш позіракам прайшоўшыя гады і адзначаеш, якія змены адбыліся ў краіне за гэты кароткі — з пункту гледжання гісторыі — перыяд. Нягледзячы на складанасці існавання, перашкоды, адкрытае супрацьстаянне пэўных палітычных і наменклатурных сіл, у грамадстве крок за крокам расце асэнсаванне сваёй адметнасці, свайго шляху да сусветнай супольнасці, усведамленне таго, што можна назваць адным словам — б е л а р у с к а с ц ь. Гэта сведчанне перспектывы і шчаслівай будучыні нашага народа. Дзеля яе набліжэння ў адпаведныя моманты нараджаюцца асобы, якія поўнасцю і бескарысліва аддаюць свае талент, жыццё і душу людзям. Такім быў Міхась Ткачоў. І сёння паходня Міхася Аляксандравіча, запаленая ад нагаснага агню народнай душы, беларускай гісторыі, гарыць роўна і ярка. Не аднаму пакаленню беларусаў асвеціць яна шлях у жыццё. Як іскры гэтай паходні ўспрымаюцца яго думкі і кнігі.

Нядаўна ў выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі выйшла кніга публіцыстыкі М. Ткачова "Паходня" (рэдактар-складальнік С. Самуэль, навуковы кансультант В. Скалабан). Гэтая кніга — знак удзячнасці і павагі да яго памяці збоку палітніку і супрацоўніка БелЭН, — сёння вельмі патрэбная і сучасная.

Агульнавядома, што публіцыстыка — гэта галіна літаратуры, якая шляхам абмеркавання надзённых сацыяльных, эканамічных, палітычных ды культуралагічных праблем непасрэдна ўздзейнічае на грамадскую думку. Дададзім — публіцыстыка ўплывае таксама на фармаванне нацыянальнай самасвядомасці. Менавіта гэтая функцыя публіцыстыкі, неактуальная і таму другасная ў іншых краінах, на

* Міхась Ткачоў. Паходня. Кніга публіцыстыкі. Беларуская энцыклапедыя. 1994.

Беларусі мае прыярытэтнае значэнне, бо ўзровень нацыянальнага самавызначэння беларускага народа ў канцы ХХ ст. ганебна нізкі.

Чарговая кніга Міхася Ткачова (будзем спадзявацца, не апошняя, бо чакаюць свайго выдаўца багатыя навуковыя распрацоўкі па сярэньвечнай гісторыі Беларусі, якія захаваліся ў рукапісах) для адных стала цяжкім роздумам аб лёсе Бацькаўшчыны, для другіх — успамінам, балючым перажываннем. А для большасці грамадзян Беларусі гэтая кніга раскрывае вочы на многія праблемы, якія існуюць ужо даўно, і надае новыя сілы для змагання з грамадскай інертнасцю і абьяквасцю.

Зборнік складаецца з некалькіх лагічна звязаных частак. Уступнае слова напісана сябрам БСДГ Анатолям Сідарэвічам (аб ім гаворка пойдзе ніжэй). Асноўная частка — гэта публіцыстыка самога Міхася Ткачова. У раздзел "У вянок М. А. Ткачова" увайшлі некралогі, развітальныя прамовы блізкіх яму людзей — З. Пазняка, М. Чарняўскага, Н. Гілевіча, С. Шушкевіча, А. Пяткевіча ды інш., а таксама ўспаміны. Заканчваецца кніга спісам друкаваных прац М. Ткачова і невялікай бібліяграфіяй аб ім. Выданне багата ілюстравана фотаздымкамі розных этапаў жыцця Міхася Аляксандравіча, жыцця, якое было і разнастайным, і цяжкім, і шчаслівым, і, на жаль, занадта кароткім.

Рэдактар-складальнік прыклала ўсе намаганні, каб вобраз М. Ткачова як навукоўца, публіцыста, палітыка, грамадзяніна прадстаў перад намі ва ўсёй сваёй маштабнасці. Сярод матэрыялаў — гутаркі з журналістамі, публічныя прамовы на мітынгх, сходах, розных пасяджэннях, аналітычныя і папулярныя тэарэтычныя артыкулы па беларускай гісторыі і нацыянальнай сімволіцы, невядомыя ўрыўкі з сямейнага архіва. Матэрыялы, змешчаныя ў кнізе, храналагічна звязаны з другім мінскім перыядам жыцця і дзейнасці М. Ткачова (жнівень 1989 — кастрычнік 1992 г.). На жаль, пазнаўчага складальнікаў застаўся вельмі ціка-

вы і смелы на свой час артыкул "Кто мы такія (о гродненском неформальном объединении клубе "Паходня)", надрукаваны ў "Гродненской правде" 6 студзеня 1989 года.

Вяртанне Міхася Аляксандравіча ў Мінск было выклікана некалькімі прычынамі. Галоўная з іх — распачаты ў той перыяд на Беларусі новы працэс (спадзяюся — апошні) нацыянальнага Адраджэння. М. Ткачоў, як асоба неардынарная і неабьякавая да лёсу краіны, не мог застацца ўбаку ад падзей. Гэтага яму не даравалі пэўныя асобы і палітычныя сілы, якія стварылі вакол яго непрымальную варожую атмасферу. Аб тым цкаванні, якое распачалося супраць Міхася Ткачова ў канцы 80-х гадоў у Гродне, ён распавядае на старонках кнігі сам. Аднак гэта быў чалавек багатай і шчодрой душы, які ўмеў дараваць сваім ворагам і нядобрамысліўцам. Ніхто з ведаўшых яго не можа прыгадаць злапамяцтва з яго боку, бо Міхась Аляксандравіч верыў у людзей, жыў і дзейнічаў дзеля агульнай справы, а не ў асабістых карыслівых мэтах. Таму часцей за ўсё ў сваіх публіцыстычных выступленнях ён аптыміст. "...працягваю верыць у свой народ... Жыву надзеяй, што лепшыя рысы нацыянальнага характару яшчэ правяцца..." / "Не зрабіць зла сваіму народу", гутарка з А. Уліцёнкам, люты, 1991 г. / "Я вельмі спадзяюся на грамадзянскую мудрасць майго народа, яго традыцыйную разважлівасць..." ("Всадник с мечом над городом", гутарка з А. Шагнуком, "Союз", N 43, 1990 г.) "Я веру ў цявэрозны розум народа" (гутарка з М. Замскім, "ЛіМ" за 21 жніўня 1992 г.). А як надзённа для беларусаў гучаць мудрыя словы, выказаныя Міхасём Аляксандравічам на Устаноўчым з'ездзе БСДГ: "... Мы свядома становімся ў шэрагі змагання за будучыню нашага народа. Мы ідзем туды не для таго, каб шукаць сабе нейкія партфелі і крэслы; мы свядома ідзем на тое, што нас будучы ганіць, мы ведаем, што ярлык для нас гатовы. Але мы будзем рабіць так, як гаворыць нам біблейская мудрасць — паклаўшы рукі на плуг, не азіраемся... Дык давайце ж

"ПІЛЬНЕЙ НА КРУТЫХ ПАВАРОТАХ..."

ЧАСОПІСЫ Ў СТУДЗЕНІ

Чарговы год і для рэдакцыі часопісаў бы — чысты ліст паперы. Ляжыць перад табой бялюткі і такі прывабны, а што сталецца з ім пасля, залежыць ужо ад "зерня", якім будзе засеяны. Праўда, улічваючы адметнасць вытворчага працэсу, а правільнай мажлівасці лінаграфістаў, падрыхтоўка да чарговага года ў рэдакцыях пачынаецца загада, за некалькі месяцаў да календарнага прыходу яго. Узважваючы, абмяркоўваючы, спрачаюцца... Каб надрукаваць лепшае, каб змясціць матэрыялы, што вызначаць твар выдання на ўсе дванаццаць месяцаў. Само сабою, імкнучы паставіць на першыя старонкі творы знакамітых аўтараў.

Перагарніце студзеньскія нумары нашых часопісаў і пераканаецеся, што гэтая завядзёнка і сёлета не парушана. Імёны — годныя, творы — вартыя ўвагі. Але ж чытач не заўсёды пачынае чытаць часопіс спачатку. Перагорне старонку-другую і спыніцца нечакана на тым, за што вока "зачапілася". Прынамсі, для мяне так атрымалася з "Маладосцю". Зняўзэку разгарнуў там, дзе змешчаны вершы А. Салтука. Закарцела пазнаёміцца з імі. Ведаю паэта па яго ранейшых публікацыях. Умею ён дакладна адчуць тое ігненне, што паядноўвае чалавека з яго выпокамі, ненавясзліва (і ўражліва) перадае важнасць спаконвечных ісцін, шмат у яго творчасці цеплыні, спагады і ледзь прыхаванага (а часам і зусім непрыхаванага) смутку аб тым, што праходзіць і адыходзіць бясследна. Усё пацвярдзіў і першы ўжо верш "Рай" з новай нізкі. Элегічнасць матываў, элегічнасць настрою:

Яблык падаюць,
Абдзіраюць бакі,
Сокам самотным сцякаюць.
На правадах сумуюць шпакі —
Вырай далёкі чакае.

Так і напрошваецца аналогія: вырай — рай. Выкарыстоўвае яе і А. Салтук. Ужывае для таго, каб яшчэ раз падкрэсліць, наколькі на зямлі маленства, бацькоў усё прывабней, чым там, у краях далёкіх, у краінах цёплых, куды гатовы імкнучы ў пошуках сапраўднага шчасця многія: "Рай — ён вось тут, // хоць ідуць халады, // і да берага туляцца лодкі, // і мае карацеюць гады, ды як дома салодка!"

Усё, быццам проста, ды толькі... Калі сама душа прамаўляе (а гэта ж яе голас), калі сэрцу самотна-тужліва, а яно ўсё ж нястомнае, хіба ж можна гаварыць інакш? Не проста выказаць набалелае, а "штукарыць" над творам, імкнучы падацца модным, арыгінальным? Паліне усё гэта, бо і так зразумела:

— Вырай, — сумна крычу, —
Пачакай, не ўзышло яшчэ жыта...
Анішто мяне не пачуў,
Толькі вецер заплакаў нібыта.

Лірычны герой А. Салтука, жадаючы пазбавіцца няўпэўненасці, душэўнай скрухі, меней за ўсё жадае, каб нехта яму дапамог. На сябе спадзяецца, на ўласныя сілы разлічвае. "Не лезце толькі самі мне ў душу!" — гэта і просьба, але адначасова і адчай. Бо — наўкола столькі няпэўнасці, з кожным днём усё цяжэй разабрацца, што і да чаго:

Не разумею:
Зрада ці дарада,
Дарадча хто, ці вораг, ці сябрук
Не разбярэ, а валіцца ўсё з рук —
Парушаны ў душы маеі парадка.

А ў другім вершы ўжо не душэўная ростанасць, а жаданне дапамагчы тым, каго апанавала гэтая няўпэўненасць. Магчыма, і дэкларацыйна, тым не менш, як ні прыслушайца: "Пільней на крутых паваротах // трымайце дапытлівы зрок, // у душах гартуюць турботу // за кожны наступны свой крок."

"Пільней на крутых паваротах..." Яны, гэтыя жыццёвыя выражы, вельмі пакрычастыя. Да трагічных паваротаў трыццятых усё пільней прыглядаецца сучасная літаратура. Працягвае асвойваць гэтую тэму і В. Быкаў. У "Польмі" (і адначасова ў "Немане" ў перакладзе на рускую мову) змешчана яго апавяданне "Жоўты пясочак". Апошняя дарога тых, хто нечакана для сябе стаў ворагам народа. Дарога за Мінск, у той лясны масіў, які сёння вядомы ці не кожнаму — дарога ў Курapatы. У кузаве аўтамабіля апынуліся "сябры" па няшчасці. Тут і просты сялянін, і крымінальнік... Поруч з іншымі вязучы на расстрэл і Сурвілу: "ён і ў цемры, з заплюшчанымі вачыма мог вызначыць іхні маршрут. Даўно і добра ён ведаў гэтую дарогу — ад

гарадскога цэнтра да ўскраіны і далей, паўз прыгараднае вёскі да недалёкага ляска, дзе было наркамачкае стрэльбішча. Некалі сам туды вазіў такіх жа, асабліва як служыў у камендатуры. Пасля ўжо, як перавалі ў следны адзел, разы два выяжджаў на практыкаванні па стральбе з асабістае зброі — пісталета "ТТ".

Насіў воўк — панеслі і воўка. Прысудзілі Сурвілу да расстрэлу, бо забіў арыштванага ў час следства, а другога застрэліў. Безумоўна, вінаватым сябе Сурвіла не прызнае: "У іхнім упраўленні так працавалі ўсе — стараліся, не спалі начэй, выбівалі ўсё, што можна было выбіць з арыштваных". І не тое што не прызнае — ён па-ранейшаму лічыць сябе зусім не такім, як гэтыя ворагі народа. Таму нават у перадсмяротны час трымаецца, наколькі гэта можна, на адлегласці ад іх. Калі прыйшла чарга станавіцца на калені, каб атрымаць кулю ад свайго ж калегі, дык прасіць дазволу выкапаць асобную яму...

Вобраз Сурвілы найбольш удаўся В. Быкаву. Тут хацеў бы адразу зрабіць невялікае ўдакладненне. Гэта мая асабістая думка. У шанюнага Дзмітрыя Якаўлевіча Бугаёва яна можа быць іншай. Аднаго хацелася б: не трэба шукаць у маіх сціплых развагах тое, чаго ў іх няма. У закінце паважанаму пісьменніку не трэба бачыць ледзь не пасганне на яго гонар і аўтарытэт усёй беларускай літаратуры. Між іншым, аўтар гэтых радкоў і за нацыянальнае Адраджэнне, і прызнае ці не ўсё паўстанні на зямлі справядлівымі, у тым ліку і Слуцкі збройны чын.

Але гэта між іншым. Дык вось: В. Быкаву найбольш удаўся вобраз Сурвілы. Драматычны, нават трагічны, пераканаўча раскрыты ў самім праламленні такога ж складанага, драматычнага і трагічнага часу. "Крышыў" Сурвіла лёсы іншых, "зламаў" і свой асабісты. Горш не прыдумаеш. Нават апошняя воля былаго чэкіста не была выканана. Яго пахавалі не ў асобнай магіле: "Косцікаў ступіў на крок бліжэй і стрэліў у галаву. На траву і пясок прыснула шэрымі крупінкамі мазгоў.

— Вазьміце і туды, да астатніх, — загадаў ён байцам".

І ўсё ж у гэты момант нечакана-негадана наступае як бы прасвятленне колішняга чэкіста: "Косцікаў акінуў позіракам прагалінку між

падымам дзірван нашай няшчаснай гісторыі, узаром гэтую самую глебу, каб прараслі на ёй залатыя зярняты нашай надзеі, нашай будучыні”.

Міхась Аляксандравіч быў глыбокім і разважлівым чалавекам у жыцці, такім жа ён быў і палітыкам. На старонках кнігі “Паходня” чытач знойдзе дастаткова прыкладаў гэтаму. І сёння актуальнымі для нас застаюцца адзначаныя М. Ткачовым праблемы ў палітычным, эканамічным, сацыяльным, вайсковым і культурным жыцці Беларусі. “Партыйна-савецкая наменклатура працягвае кіраваць рэспублікай, праводзячы сваю ранейшую лінію. Лінія гэта адназначна была накіравана супраць незалежнасці рэспублікі... Наша інтэлігенцыя пакуль што спіць у шапку... Для ўсіх відавочна, што Вярхоўны Савет у цяперашнім выглядзе недэмакратычны, ён не мае ўласнай палітычнай канцэпцыі і стрымлівае рух рэспублікі да незалежнасці і свабоднай эканомікі... Адсутнасць дэмакратычных традыцый... стане спрыяльнай глебай для з’яўлення палітычнага эквілібрыста нахштат Жырыноўскага, для якога суверэнітэт рэспублікі костка ў горле...”. (“Абапіраемся на інтэлект, імкнёмся да Адраджэння”, гутарка з В. Жданко, “Звязда” за 24 студзеня 1992 г.). “... ідэя класавай барацьбы церпіць крах навідавоку ўсяго цывілізаванага чалавецтва. Не яна, а нацыянальная ідэя — галоўны рухавік гістарычнага працэсу ў кожнай дзяржаве” (“Прапаную: ...акрэсліць ідэю нацыянальнай школы”, “Настаўніцкая газета” за 28 ліпеня 1990 г.). “Галоўнай задачай сённяшняга дня прагрэсіўных палітычных і культурных сіл Беларусі з’яўляецца ліквідацыя галоўнага рэактара нашага духоўнага Чарнобыля — русіфікацыі” (“Праблемы Адраджэння беларускай культуры”, з сямейнага архіва). Няўжо гэта вечныя праблемы беларускай рэчаіснасці?

У апошнія гады жыцця Міхася Аляксандравіча чытач пазнаёміцца з ім як з пісьменнікам і папулярызатарам гістарычных ведаў. Прафесар Ткачоў разумее, што без ведання сваёй мінуўшчыны ўзровень нацыянальнай свядомасці беларускага народа і надалей застаецца нізкім. І вось з-пад яго таленавітага пераадування за другім з’яўляюцца нарысы на гістарычныя тэмы, у якіх перад намі паўстаюць легендарныя Усяслаў Чарадзеі, Давыд Гарадзенскі, мужныя беларускія ваяры на чале з князем Вітаўтам на Грунвальдскім полі.

Прафесар Ткачоў — гэта ў першую чаргу аб’ектыўны даследчык. Гістарычная праўда, якога б зместу яна ні была, — галоўнае ў яго творчасці. Ён як навуковец заўсёды балюча рэагуе на розныя фальсіфікацыі, кан’юктурныя высновы і празмерную ідэалагізацыю гісторыі нашага народа і па магчымасці спрабаваў публічна выказаць свае погляды. Сённяшнім змагарам за чырвоны бальшавіцка-сталінскі сцяг не пашкодна б звярнуцца да зместу яго артыкула “Нацыянальныя сімвалы: народ і гісторыя”, надрукаванага ў кастрычніку 1989 г. у газеце “Советская Беларусь”. Прыкладам прынцыповай навуковай пазіцыі, жадання знайсці праўду і супрацьстаяць далёкім ад навукі інсінуацыям з’яўляецца і артыкул “Гісторыя адной “рэцэнзіі”.

Асобна хочацца спыніцца на прадмове да кнігі, напісанай збрам Беларуская сацыял-дэмакратычная Грамада Анатоля Сідарэвіча “Вуліца Ткачова, або Цяжкая ношка сацыял-дэмакрата”. На 14 старонках адзін з галоўных ідэолагаў сучаснай беларускай сацыял-дэмакратыі выкладае ці не ўласныя погляды на тактычныя і ідэйныя разыходжанні паміж БСДГ і БНФ. Згадваюцца амаль усе добраўядомыя і малавядомыя шырокай публіцы факты нядоўгай гісторыі ўзаемаадносін абедзвюх партый. Амаль на кожны прыводзіцца рэакцыя М. Ткачова, якая чамусьці ці адмоўная, ці скептычная. У той жа час сам А. Сідарэвіч у прадмове адзначае, што “ў зборніку Міхась Аляксандравіч толькі намёкам гаворыць пра пэўныя разыходжанні сацыял-дэмакратаў з Фронтам”. Засмучае тое, што адпаведныя погляды прыпісваюцца чалавеку, які ані падтрымаць, ані аспрэчыць іх не можа. З уступа мы больш даведваемся аб ролі ў БСДГ самога Анатоля Сідарэвіча, чым М. Ткачова; часцей сустракаем займеннік “я”, у лепшым выпадку — “мы”. Не ведаю, як каму, а мне асабіста не верыцца ў словы А. Сідарэвіча пра майго настаўніка прафесара Міхася Ткачова. Па-першае, гэта была куды больш значная постаць, чым яна прадстаўлена ў прадмове, а па-другое, больш трагічная, пра што многія сёння забываюць. Шкада, што аўтар прадмовы забыўся; падобныя кнігі не трыбуна для партыйнай агітацыі і высвятлення асабістых адносін паміж партыямі.

Генадзь СЕМЯНЧУК

г. Гродна

сасонак на схіле — мабыць, за восень засе-ляць і яе. І вельмі проста дзе-небудзь апынецца і ягонае яма...

У гэтым жыцці ўсё вельмі проста”. Сын свайго часу Іван Мацвеевіч Жыгуновіч — герой новай аповесці “Бумеранг” І. Шамякіна (“Малодосць”). Іван Пятровіч у каторы раз задумваецца над працэсамі, што адбываюцца ў грамадстве і якія, хоць і дэкларуюцца як ачыстальныя, асвятляльныя, на самай справе часта калечыць лёсы, робяць людзей жабракамі. Спаўна спазнаў, што і да чаго, і Жыгуновіч. Перажыў столькі, што, здавалася б, хоць і пацярпеў жа і ў гады сталінізму. Дык сапраўды ўжо: “у гэтым жыцці ўсё вельмі проста”. Як раней, так і цяпер не пераводзяцца ахвочыя думаць і вырашаць за іншых, жыць з перакананнем, што толькі яны сваімі дзеяннямі могуць, бадай, усіх ашчаслівіць.

Аповесць І. Шамякіна, як і ўсе яго творы апошняга часу, напісана з болам. З болам за тое, што так шмат вакол брыдоты, якая, прыкрываючыся дэмагагічнымі лозунгамі, робіць сваю чорную справу. Але ў аповесці не толькі боль. У аповесці і чалавечнасць, якая заўсёды была характэрнай для І. Шамякіна. І як для пісьменніка, так і для чалавека. Таму і прываблівае галоўны герой сваёй пазіцыяй, жаданнем мець уласныя погляды, не надта задумваючыся, як паставяцца да гэтага іншыя, хто вельмі ж прывык мяняць свае погляды і заўсёды ўмее трымаць нос па ветры.

“Бумеранг” — адзін з новых твораў Я. Сіпакова, у жанравых адносінах пазначаных як прытчы і метафары (“Польмя”). Гэты, а таксама такія творы як “Ледавік і Джунгляны”, “Утаймаванне ліфта”, “Кат” і іншыя, пабудаваны на сплыве паўсядзённага і фантастычнага, рэальнага і таго, што знаходзіцца нават быццам у іншых вымярэннях. Прываблівае ў гэтых творах філасофская напраўленасць аўтарскай думкі, за якой схопліваюцца вельмі важныя моманты нашага жыцця. Праблемы сумленнасці, веры, абавязку — спіс можна доўжыць — закранаюцца на матэрыяле, што прываблівае навізнай. Да таго ж Я. Сіпакоў удала кампануе сюжэт, чытаць яго адно задавальненне. Знаходзіцца ў тым пастаянным напружанні, калі не ведаеш, як далей “павернецца” аўтарская думка. Нарэшце, дасканаласць валодання словам і псіхалагізм, за якім умненне адчуваць відочную прысутнасць... выдуманнага...

У “Польмі” і “Малодосці” — новыя вершы Р. Барадуліна, у “Беларусі” — яго ўспаміны пра П. Броўку “Зямляк”. Публікацыі гэтыя не толькі ў сувязі з 60-годдзем шановага Рыгора Іванавіча. Па традыцыі ён выступае ў першых нумарах часопісаў. Ды і па гэтых публікацыях бачна, што юбілей юбілеем, а пазычана планка трымаецца вельмі высока. Р. Барадуліна можна (і трэба!) цытаваць і цытаваць, але сказваецца абмежаванасць плошчы, то —

абмяжуюся вершам “Паступовасць” з “палымянскай” нізі:

Цялят паслухмянасці
Ноч заганяла ў хлявы.
За душу самагубцы
Спрачаліся чэрці.

У салдата
З прастрэленай галавы
Вышчала думка аб смерці...

У “Польмі” І. Чыгрынаў выступае з п’есаю (“гістарычная рэканструкцыя ў дзвюх дзеях”) “... Зайграй, хлопца малы”, у “Беларусі” — яго ж кароткія апавяданні “Рыба, рыба ды яшчэ... апенкі”. Адно, бадай, дастаткова сказаць: “у аўтара па сутнасці з’явілася другое творчае дыханне. Хай і надалей так плённа яму пішацца!

Каб не вяртацца да “Беларусі”... Апавяданні І. Навуменкі “Нашы каровы” і “Адвечорак на ўскарынай вуліцы” — з шэрагу твораў, што пішуцца душой. У іх шмат той праўды, якая так патрэбна, але ў іх і шмат пачуцця — сведчанне ўмення аўтара адчуваць жанр.

Вершы В. Ракава — і лірычныя, і з тым падтэкстам, у якім прысутнічае філасофія будняў.

У. Арлоў (“Дзяржаўныя мужы Беларусі”) знаёміць з Рагвалодам, тут жа малюнак А. Кашкурэвіча. Несумненна, серыя падобных публікацый знойдзе ўдзячнага чытача. Але наконт новых рубрык “Беларусі”. Вось і гэтым разам прэзентацыя яшчэ адной — “Цэнтр Еўропы-95, або... Беларусь—Літва Вялікая?”. Новыя рубрыкі, канечне, добра, асабліва такія. Хаця, прабацька, дарагія калегі і суседзі па калідорах. Ці не здаецца вам, што за апошні год-два вы столькі наабацалі іх, што калі ўсе рэгулярна весці, дык неабходна аб’ём часопіса павялічыць гэтак разы ў два?

Хацелася б звярнуць увагу і на матэрыялы, што дапамагаюць нам пазбавіцца “белых плям” у нацыянальнай гісторыі. “Беларусь” знаёміць з “Пакаённымі лістамі” Зміцера Жылуновіча, “Малодосць” — з пратаколамі допыту К. Езавітава, “Нёман” — з паказаннямі А. Луцкевіча, у “Польмі” — артыкул У. Адамшкі і І. Кузняцова “Тэхналогія гвалту”.

А на завяршэнне зноў хочацца пагартыць “Польмя”. Тыя старонкі, дзе слова С. Законнікава пра Р. Барадуліна “Пакуль баліць душа...”, згадка Б. Бур’яна пра Р. Кашэльнікава, пра яе акружэнне, пра той час (“І так здзіўляцца ўжо не ўмею...”). Каб жа так пісаліся ўсе літаратуразнаўчыя, мастацтвазнаўчыя артыкулы! Глядзіш — іншае стаўленне з’явілася б у чытача да гэтага жанру. Вяртае “Польмя” з небыцця і асобныя матэрыялы пра І. Дамейку — нацыянальнага героя Чылі і аднаго з самых знакамітых беларусаў: артыкул К. Цвіркі “Вялікі асветнік”...

Зацягнулася наша знаёмства са студзеньскімі нумарамі. Час і кропку ставіць.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Віншуем!

ПЯТРУ ПРЫХОДЗЬКУ — 75

Хоць з першымі вершамі Пятро Прыходзька выступіў яшчэ ў даваенны час (публікацыі ў хоцімскай раённай газеце “Калгасная праўда”, 1936, рэспубліканскай “Чырвонай зменне”, 1937 і іншыя), як паэт сфарміраваўся пасля Перамогі. А перад гэтым была вучоба ў Магілёўскай газетнай партыйнай школе, праца адказным сакратаром Хоцімскай раённай газеты, паступленне ў Камуністычны інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава ў Мінску...

У 1940 годзе П. Прыходзьку прызвалі ў армію. У час Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у баях на Бранскім фронце, на Курскай дузе, у вызваленні Беларусі, Польшчы, у баях за Берлін, вызваліў Прагу.

Першы зборнік паэзіі “Голас сэрца” выдаў у 1947 годзе. На сённяшні дзень мае паэт каля сарака кніг, у тым ліку некалькі для дзяцей. Разам з П. Багаценкавым Пятро Фёдаравіч з’яўляецца аўтарам кнігі нарысаў “На новых землях” (1954), шмат перакладае.

За кнігу “Парог памяці” ў 1985 годзе ўдастоены Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова.

З днём нараджэння, дарагі Пятро Фёдаравіч, няхай і надалей хапае Вам жыццёвай і творчай няўрымлівасці, хай добра жывецца і плённа пішацца!

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

БАЛАДА

ВОГНЕННАГА ВІРУ

З ФРАНТАВОГА БЛАКНОТА

Якой ісці ты мог хадою,
Дзе змешан быў агонь з вадою?

Перад палескімі барамі
Дняпро ў агні кіпеў вірамі.

Загадана — любой цаною
Ўзяць бераг той парой начною.

Хоць пад чужым яшчэ ён клічам,
Ды мы сваім яго ўжо лічым:

Байцы там нашы з разведроты, —
Сляды пакінулі іх боты...
А бераг правы з жоўтым жвірам
Увесь размыты пенным вірам.

Мы ж хочам мужнасцю сваёю
Ўзяць яго малой крывёю...

Як зерне спелае з калосся,
Салдаты падаюць у восень.

Нібыта кліч з іх нехта кінуў:
“Чаму не ты, а я загінуў?”

А хіба ж мы ў тым вінаваты,
Што гінуць нашыя салдаты?

Мы ж на адным плылі пантоне,
І ўсе маглі пайсці ў прадонне.

Ніхто б не ведаў, дзе схаваў
Нас беланістыя хвалі...

Але вось першы ком маленькі
Сваёй зямлі біру я ў жменьку

І усёй зліваюся душою
З маёю роднаю зямлёю...

З агню, з вады, з-за перавала
Над шэрай стромай ранне ўстала,

Па сцэжках, да нябёс прасцёртых,
Ступае полк жывых і мёртвых.

І моцна б’юцца ў бераг хвалі,
Дзе столькі хлопцаў пахавалі...
1943—1994 гг.

СНЫ СТАРОГА

САЛДАТА

Стары салдат, свае гады я
Алдаў паходам і баям.
А сны ўсё тыя ж, маладыя,
Якім быў некалі і сам.

Мне неаднойчы перад боем
Радзіма снілася мая.
Але аб тым, каб стаць героем,
І ў сне не марыў нават я.

Не пакідаў шарэнгі ротнай,
З ёй разам крочыў напраткі,
Ў баі чаргою кулямётнай
Для песні выбіваў радкі.



Пасля атак прыгладваў маці,
Свой прыдняпроўскі край лясны,
Калі ляжаў у медсанбаче
І доўгія ўжо бачыў сны.

Ды не ўяўляў у лёце смельм
Апроч сваёй зямлі другой.
А медсястра ў халапе белым
Была такою дарагой.

Як шчыравала нада мною,
Каб я яшчэ крэху паспаў.
А сэрца клікала да бою —
Туды, дзе ледзь на смерць не ўпаў.

Не проста там ірваўся ў лета
Шукаць прыстанішча ў жыцці, —
А каб, паводле слоў паэта,
Ў сваю дывізію прыйсці.
29 жніўня 1994 г.

НА СТРОГІ ЛАД

УСТУП ДА НОВАЙ ПАЭМЫ

Над родным краем шмат улад
Ад розных зведалі эліт мы.
І мо таму на строгі лад
Настройваюцца вершаў рытмы —

На той, якім нам з даўніх пор
Звінелі гучна струны гусліў,
І рэха ў даль праз сінь азёр
Кацілася над Беларуссю, —

На той, якім звіняць бары,
Сваю спываюць птушкі месу,
Стукоча дзяцел на зары,
Падаючы пабудкі лесу.

На гэты лад уся зямля
Гамоніць з намі ў дні угодкаў,
Шляхамі зблізку і здаля
Даносіць скаргі нашых продкаў:

За тое, што ў сваім жыцці,
З бядою звыкшыся, з мальбою,
Мы ў ціхім, немым забыцці
Трывалі здзекі над сабою,

Ураду хіламу свайму
Стваралі ўсе для працы ўмовы
І дазвалялі нат яму
Ад роднай адрачы мовы...

Нябёсаў чуюм галасы,
Грамоў раскатных перагуды,
Што нашы нівы і лясы
Канваюць ад атруты ўсоды.

Мы маем шмат палацаў, хат,
Збіраем столькі ў полі зерня!
У пільні бурных рэк назад
Ніхто ніколі не паверне.

Не догляць зорчак з нябёс
Ні самі людзі, ні прырода.
Былі і крыўды на свой лёс
У кожнага, напэўна, роду.

Але няма ніны ў тым іх,
Што мы блукаем бездарожжам,
Апроч перабудоў сваіх
Нічога больш зрабіць не можам...

Пайду па роднай старане
Туды, куды паклічуць мары,
Дарагой той, што толькі мне
І ў змроку бачыцца з-пад хмары...
Лістапад 1994 г.



Андрэі Упі, народны пісьменнік Латвіі: “Некаторыя плытнікі і стругаўшчыкі былі латышы. Але большасць, асабліва плытнікі, гнала па Даўгаве ганкі з бяскрайніх лясоў Беларусі, і часта аднаго са стырнавых звалі Грышкам. Вось адкуль, як мне здаецца, паходзіць у Вектэранах каля Аўжкраўля мой дзед Грышка”.

Рыгор Барадулін, народны паэт Беларусі: “Мне Латвія асабліва дарагая і блізкая, бо мой дзед Андрэі Галейніш, механік ільіноў, трапіў у Полацк з Рыгі”.

Дзед у Андрэя — Грышка.
У Грышкі дзед — Андрэі.
Няма для дружбы прышлы!
Жыццё вяло свой рой, —
бо Грышка быў як шышка,
Андрэі за ўсіх мудрэі.
Даўгава пулавінай
адной для іх была:
натхненнем успаіла,
высока узнісла.
Ушачка і Латышка —
дзе музы любяць Грышкі
метафары-кілішкі.
Але вядзе адно
паэта з кніжкі ў кніжку
настырнае стэрно:
любоў да слова роднага,
вясёлага, нязводнага;
пякучага, бо матчына;
крутога, бо з Ушаччыны.
Мы ветразем аталены
і песняю матулінай
Рыгора Барадуліна.

Сяргей ПАНІЗНІК

РЫГОРУ БАРАДУЛІНУ, ЧАЛАВЕКУ І ПАЭТУ

Шануем Вас, Рыгор Іванавіч! Мудрага складу і народнага таленту спрадвечнага беларуса. Паэта, дзякуючы радкам якога заўсёды прачынаецца чытацкая душа. Захавальнік смакавітага і найлагоднейшага матчынага слова. Вялікага рупліўца на цаліне беларушчыны. Выдатнага майстра ў беларускай паэзіі. Цудоўнага сябра будучых сапраўдных беларусаў — сённяшніх дзетак і падлеткаў.

Помнім да самых дарагіх дробязяў нашу з Вамі сустрэчу ў студзені 1988 года, а таксама Вашыя словы, пакінутыя ў “Кнізе ганаровых гасцей”: “У марозныя дні абгарэўшы душой у сценах Мётчанскай школы... бо пачуў, як шыра, як натуральна, як спакоўна-нязводна гучыць у самых маладых вуснах кожнае слова беларускае святое мовы! Хай гучыць, пакуль зоры не абсплююць! Вечна! Паклоні!”

Віншуем Вас, Рыгор Іванавіч, з мудрым юбілеем і зымчым шчаслівых гадоў жыцця і новых крывічанскіх вершаў!

А таксама хочам парадаваць у гэты юбілейны дзень усіх Вашых прыхільнікаў цудоўнымі Вашымі вершамі, “забытым” у нашай песнапільнай Мётчы і пакуль што нідзе не апублікаваным:

Ускальсаны,
узгадаваны,
табой да скону
закаваны.
У кожнам гук
чароўным,
крэўным.
Мая кніжэўна
і царэўна,
з табой я
у сяце,
у свеце,
у хаце.
Бо ты ў мяне
адна,
як маці.
Мова
беларуска!

НАСТАЎНІК І ВУЧНІ
МЁТЧАНСКОЙ ШКОЛЫ

Барысаўскі раён

“Пазбягайце подмасцяў, амбонаў, трыбун і п’едэсталаў. Ніколі не адрываецца ад зямлі; таму што, толькі стаячы на зямлі, вы зможаце мець прыблізнае ўяўленне пра тое, якая ваша сапраўдная велічыня”. Гэтую думку Антонія Мачада, вымаўленую яго ўлюбёным персанажам, яго філасофска-дыдактычным alter ego, Хуанам дэ Майрэна, нібыта ўвесь час трымае ў галаве Рыгор Барадулін. Яго літаратурнае і грамадскае існаванне вымагаюць і трыбун, і сцэн, і падарожжаў. Але ён абавязкова вяртаецца да зямлі, ды вытоку, да караня жыцця. “Я — сын зямлі, нашчадак хлебарабаў”. Прамоўленае даўно. Дзе першапачаткова ўсім паводзінам — заўсёды. Як жыхару планеты, грамадзяніну Беларусі і Віцебскага краю, як адданаму насельніку Ушаччыны. У які куток ні закіне паэта, адтуль — на Ушаччыну, дадому, да сваіх ваколіц, да сваіх людзей, знаёмых, крэўных, надзейных. “Трэба дома быць часцей”. Дзе “ні адзін не абміне, пагутарыць і распытае”. Дзе “нават страшна дыхнуць — маладыя аблоккі над Ушаччынай ціха плывуць”. Дзе “нечепаныя вішні ў цвэце, якім нечарпіцца зірнуць ў студню”. Дзе — пачыналася дарога... Шлях у жыццё. Шлях у вясёлую навуку паэзіі.

А навука тая пачалася ці не ад калыханак маці. Сявядома — ад “галасоў жніўных песень”. Ад жаўруковага празрыста-звоннага спеву. Ад цішыні хутара Верасовачка. Ад водару вясны. Ад колераў восені. Ад Слова любімых настаўнікаў. Ад усяго, чым поўніцца беларуская зямля. Чым поўніцца свет. Ад лусты хлеба і студні пад горачкай — да плёсаў, матылькоў, месяцовых начэй, зор, яблыневай квецені...

Рыгор Барадулін — пра гэта гаварылася, і неаднойчы, многімі — паэт імпрэсіянісцкага складу. Творца, чые эмоцыі, паэтычная логіка ідуць ад канкрэткі з’яў, падзей, асоб, рэчаў. У гэтым — яго адметнасць, такое перажыванне светапарадку, калі кожны рух душы, кожная з’ява абавязкова набываюць права на пералажэнне на мову паэзіі, лірычны, ці апошнім часам лірычна-філасофскі водгук на жыццё ўкладваецца ў рытмічна-сэнсавыя модусы, а быццё асобы атаясамліваецца з жыццём творчым. У паэта ёсць нязбытная цікавасць да жыцця — ва ўсіх яго праявах. Ён радуецца, сумуе, гняўліва нечым абурэцца, саркастычна нешта высмейвае, пакеплівае злёгка над сім-тым, задумваецца — глыбока, аднак, здаецца, не падвяргае сумніву сэнс існавання, не тое каб узносіцца над мітуслівай рэчаіснасцю, але ўмее пабачыць і не стамляецца любіць усё, што на зямлі. Звычайны для паэзіі антрапамарфізм? Ачалавечванне безасабовага? “Безліччое — очеловечыць...” Так. Але і арбіта паэтычнага існавання Рыгора Барадуліна, дзе свет стыхій і паняццяў, свет прыродных з’яў і побытавых рэчаў у нейкім даўнім суладдзі, паміж імі патаемная згода, нават нейкая дамоўленасць нібыта.

Прыроду ён любіць як паэт і як “сын зямлі”, заўважыць і “лісток вушацкай восені”, і “васільковыя спакой, смутак верасу сіні”, і адчуе, як “ціша мокрым аерным вузлом прывязана да возера Пліна”, але — дзяля таго Рыгору Барадуліну не заўсёды трэба быць на самоце, ён умее адстароніцца, унутрана адасобіцца і на людзях, і тут жа падзяліцца з імі — сваёй радасцю. Радасцю, што вокамгненна высвечыцца выбухам вобразаў, кветнікам метафар. Мацартыянскі склад таленту... Памятаецца, у фільме “Амадэў” лёгкакрылага і легкадумнага свайго зяця распякае цешча, а ён даўно не чуе — уся яе распач, увесь гвалт ужо адыйшлі ад яго і віруюць у галаве новай мелодыяй. Радасцю — мовілася тут — дарэчы, зусім неабавязкова тою, што праменіць усмешкамі і іскрыцца шчасцем (хаця напачатку было менавіта так: “як захлынуўся ад радасці жаўранак”), дык вось — радасцю: у сэнсе светаадчування, разумення паўнаты быцця, што месціць у сабе многае... І яснаму існаванню, і горчы, і соль... Тая квінтэсэнцыя быцця, што злучана і з рэчывай існасцю свету, і з тым духоўным, ідэальным, чаго прагне істота чалавечая, і са складанымі матэрыямі сусвету, і з Космасам нацыянальным... І з тымі катэгорыямі, што рана ці позна нагадваюць пра сваю неаспрэчнасць і моц: прасторай і часам. На пачатку творчага шляху паэта займала больш першая катэгорыя ва ўсім сваім шматабліччы, сваёй шматкалёрнасці, бясконцасці варыяцый форм. А чым далей, чым бліжэй немінуаючая мяжа, калі ўжо зусім не здаецца, што “час — малады нігіліст”, а — бачны далягляд, “адкуль азірацца позна”, тым больш відавочная сумна дыялектычная існасць часу, які ўжо можа дазволіць сабе чорныя жарты і “заўчасна ніцеючы, усміхацца здэкаліва”, а свя-

точнасць існавання выдае сваю непазбежную наканаванасць: “зорнаю пацярухаю марнасць дзён ападае...”

Барадулін увесь час у руху, у дзеянні, у імклівым творчым імпульсе. Ён змяняецца і застаецца верным сабе — як віртуоз-версіфікатор, лірычны філосаф, утаймавальнік слоў, яркі метафарыст. Няўрымслівы, лётны. Нібыта жывы доказ думкі Платона: “...творы разважна-цвярозых саступяч твораў палканяўрымслівых”.

Хаця тут — ведаю — шмат хто мне запырэчыць: маўляў, метафарызм зжыў сябе, гэта ўжо ўчарашні дзень, “спакойна-стрыманы выраб узрушаных вершаў...”, паводле Верлена, да ўзору. У літаратуры ўвогуле, а ў нас — з вядомых гістарычных прычын — асабліва ёсць гэтае імкненне: не асвойваць новую мастацкую пляцоўку, а будаваць там, дзе папярэдне абавязкова трэба разбурыць. На гэны конт мне ўжо даводзілася пісаць. І — спадзяюся тую гаворку яшчэ весці. Выдатна — што з’яўляюцца новыя школы, што “сусветнае падабенства” размаітае ў сваім выяўленні, а сакральная праўда ўсвадзіства набывае самыя розныя абрысы. У тым, што для беларускай паэзіі цалкам новае і ў тым, што ідзе ад адштурхоўвання ад спадкаемнага, спадчыннага. І — у традыцыйным, здавалася б, вядомым, таксама. Я наўмысла не хачу пазначыць імяны — гаворка сур’ёзная і асобая. А тое, што ў беларускай літаратуры з’яўляюцца грунтоўныя і менш грунтоўныя вопыты асэнсавання “праўду” быцця, ставячы грунтам адкрыта філасофскі, светалагодна-каштоўнасны кшталт, адмаўляючыся ад звычайнага, “прыкладнага” мыслення, сцвярджае зусім не марныя намаганні сённяшняга Адраджэння.

Вядучы ж размову пра Рыгора Барадуліна, пасведчу толькі, з якой шчодрой радасцю ён вітаў таленты, што з’яўляліся на літаратурных даляглядах: Уладзіміра Някляева, Сяргея Законнікава, Леаніда Галубовіча, Леаніда Дранько-Майсюка, Уладзіміра Арлова... Прозвішчы падаюцца адвадзена храналогіі з’яўлення гэтых пісьменнікаў на літаратурных даляглядах. Ды хіба толькі іх...

Кожны з іх пазней п-свойму вызначае свой творчы шлях. Бо кожны па-свойму спасцігае таямніцы законаў свету. Кожны па-свойму меціць быццё і побыт, жыццё і творчасць.

У кожнага свае, толькі яму ўласцівыя адметнасці. У Рыгора Барадуліна — гэта яшчэ і артыстызм, адчуванне гарэзіі і існавання, абалынасць — як статутная норма паводзін. Тое самае, пра што, перафразіраваўшы агульнавядомае, можна сказаць: “Поэт, до кончиков ногтей поэт”. Як ён умее ўзрушыць залю, любое атачэнне — афіцыйнае і свойскае. Як ён гаворыць, як ён паводзіць сябе з жанчынамі! — старасвецкая гвэзнасць і сучасны кшталт. А працягайце ягоныя надлісы на кнігах, якія ён презентуе сябрам і знаёмым. Дасціпныя, непадробныя, высакародныя подлісы. З іх можна скласці асобны том — будзе не горшы за іншыя. За яго эпіграмы, між іншым. А тут ён майстар — усім вядома. Прышпіліць — што матылька.

Зрок у Рыгора Барадуліна пільны, востры. Адразу ўхопіць нешта выразнае. “А вось тут яна ўжо не беларуска”, — кіне, глядзячы на здымак паэты-эмігранткі ў стальным узросце. Артыкуляцыя, манера паводзін, стыль жыцця — яны сапраўды паклалі свой выразны адбітак.

Рэакцыя ў паэта — вокамгненная. Часам не паспееш падумаць — а ў яго ўжо чатырох-радкоў, што джалам пчалы выпісанае. Той самай пчалы, што некалі адзначыла сваё акме — “Святая пчалы”. Было такое. І дваццаць год пасля таго не стамляецца ён поўніць соты, хаця за ягоныя шэсцьдзесят было-было: і вехаў, і дарог.

І сяброў. За межамі Беларусі імя Барадуліна пасля Быкава — што пароль. “Рыгор!” — і твары свеціцца нейкім успамінам. Івана Антонавіча Брыля ведаюць, так бы мовіць, датычныя да вышэйшых каштоўнасцей характара. Алеся Разанава — эрудыты і інтэлектуалы. Рыгор Барадулін вядомы прыязна-радасна: па жывых стасунках, па чыстай магіі слова, па мелодыі вершаў. Па сяброўскай традыцыі шасцідзесятнікаў.

Рыгор Барадулін — верны сябар. Згадаю хаця б ягонае сяброўства з Уладзімірам Караткевічам, Міхасём Стральцовым, Анатолем Анікейчыкам... Сяброўства даўжынёю ў жыццё. І даўжэйшае за іх жыццё — думкі, клопат, справы.

А сённяшнія стасункі з Васілём Быкавым... Ці адзін надарыўся “Апалонавы вечар”, у якім “водар музыкі і раю” (Рамон Хіменэс)...

... Гледзячы на гэтую жанчыну, мне чамусьці згадваюцца вершы — таксама гіш-

панца: “І пільнае ружы мае чараўніца, што дьяментамі сны вышывае”. Чаму іспанца? Можна, таму, што іспанцаў шмат перакладаў Рыгор Барадулін, — мабыць, бураленны тэмперамент іх і метафарызм блізкія нашаму паэту. Хаця... Перакладаў ён многа. І Гарсія Лорку, і Габрыелу Містраль, і Сяргея Ясеніна, і Амару Хайяма... І... Па працавітасці (неадночы “пяро... аскароміў прозай”: эсэістычнай, крытычнай, аўтабіяграфічнай) і выбуховай любові да жыцця блізка быў яму, мабыць, Уладзімір Караткевіч. Літаратурны равеснік, сябар, чалавек вялікага таленту, дзёрзкі, яркі. Зірніце на іх абодвух — на здымку, што змешчаны ў нумары дзесятым часопіса “Маладосць” за 1994 год! Ну, хто яшчэ згодны на такое? Яны нясуць на руках жанчыну — тую самую, што нагадвае мне іспанскія радкі — нясуць, як каралеву, трыумфатарку, валадарыню пачуццяў. У яе светлы, натхнёна-вясёлы твар. Твар жанчыны, якую кахаюць і любяць. І якая ўмее быць каханай і любімай. Больш таго — мае талент быць жонкай паэта. Такімі ж прасветленымі, як пры згадцы пра Барадуліна, рабіліся абліччы тых, хто гаварыў пра яе: “Валя!” — прамаўлялася з захваленнем, пашчотай і трохі з здзіўленнем. Яна не губляла, па сведчанні многіх-многіх, ні сваёй звычайнай ветлівасці, шляхетнасці, ні іранічнай добра-звучлівасці — нават калі добрая чарада вясёлых, маладых дыянісідаў, пасля “вакхических забав”, з’яўлялася апоўначы ці ледзь не на золуку на кватэру паэта — у тыя гады, калі “сум яшчэ не прасіўся ў суседзі...” І ў іншыя часы, у зусім не вясёлыя і гуллівыя хвіліны, яна была побач.

Тады, калі была жывая мама Куліна. Галоўная гераіня паэзіі Рыгора Барадуліна. І тады, калі мамы Куліны не стала.

“А мама багіня была...”

Я не ведаю паэта — прынамсі, у беларускай паэзіі, — які б столькі і так (!) сказаў пра маці. Небыццё і няпамыць — не пра яе. Пра яе — памяць. Матчыны песні, матчына мова, матчына хата. Матчын парог... Ад яго пачынаўся адлік часу.

А Рыгор Барадулін, безумоўна, чалавек часу. І гэта сувязь не толькі з псіхалагічным часам душы (найважнейшы момант!), але і з часам гістарычным, падзейным. І гэта натуральна. Нават такі, здавалася б, спадарожнік вечнасці, як Дантэ, быў гібелінам (прыхільнікам свецкай, а не царкоўнай улады), і паэт чыстай красы Блок спазнаў усе трагедыі свайго часу, і наш Багдановіч, якому заўсёды было цесна ў межах сваёй зямной біяграфіі, залежаў так ці інакш ад рэальнага, храналагічнага часу...

Рыгор Барадулін падкрэсліваў на самым сваім пачатку пантэізм і сваю палітычную незалежнасць. Калі і ёсць, маўляў, нейкая прыстасаванасць, дык толькі такая: “у вясны палонны”. Але ж — і яго “вагон таварны дрогга тузаў” на цаліне, і ён браў удзел у розных мерапрыемствах і імпрэзах афіцыйнага кшталту. І ён — стаўся адным з актыўных дзеячў Беларускага Адраджэння. І адным з заснавальнікаў і прэзідэнтам Беларускага ПЭН-Цэнтра. І адным з адданых сяброў БНФ — хаця апошнім часам, яшчэ да выбараў прэзідэнцкіх (калі многія з нас — ішлі аддаць свой голас за Пазняка, пэўна ведаючы, што ён праіграе), дык яшчэ да выбараў быў ўжо відавочны (мабыць, і Рыгору Барадуліну) пралікі руху як сілы, што мае прыцэл на тое, каб весці палітычны рэй: няўменне расставіць акцэнты, каб мэты партыі былі зразумелыя тым, ад чых галасоў залежыць палітычнае лідэрства; чыста культуровы ўхіл, залішняя філалагічнасць: ну, што там сярэднястатыстычнаму грамадзяніну да таго, праз мяккі знак пішацца “свіння” ці не — паляндвіцы з той папяровай свінні не зробіш.

Але Рыгор Барадулін — сябра БНФ.

Але паэту, чалавеку Рыгору Барадуліну блізкія і высакародныя ідэалы, і гарачы імпэт, і культуровы, філалагічны ўхіл. Чалавеку, для якога літаратура — жыццё, а мова — што “імя ўласнае”, слова і пачатак, і канец... “...Адно магчыма — са словам ціха сустрэцца вачыма, чакаць, што на ростань скажа яно”.

Зямля. Радзіма. Слова.

Святое. Сваё. Заўсёднае. Як спрадвечны закон жыцця. Дзе няма больш патрэбнага, больш старажытнага занятку, як земляроб. Нездарма сын зямлі Рыгор Барадулін і шлях свой меціць як аратай, што зямны круг атаясамлівае з земляробчым, адвечным цыклам. “На таку свайго веку”. І нездарма, падбіваючы папярэднія рахункі жыццёвыя, пазначае: “Самым чыстым зорнем, самым адборным засталіся маміны словы. З іх хлеб для душы мае...”

Што тут дадаць?

Ала СЯМЁНАВА

КЛЁК

У зерні веташковы запавет,
На марнату не зводзьце, сцеражыце,
Трываўлы клёк, каб паўтарыўся ў жыцце
Раскрыўся смяглай цягласці сакрэт.
Упартасць руні, коласа імгэт,
Прасейца на скупаватым сіце,
Напомніўшы аб голадзе і сыці,
Адпахне палыном капытны след.

Душа застацца мусіць маладою,
Каб думаць разам з каменем, з вадою
Паганскую, зялёную думу.
І адслужыўшы ясную вячэрню,
Агонь паджажа макаваму зерню,
Калі займацца польнем яму.

ЗДАРАЛАСЯ

А здаралася ў Беларусі —
Малацілі сноп на абусе,
Блін пяклі на лязе сякеры,
Праснакі ў рыдлі на далані.
Толькі не выракаліся веры
Ды крывіцкай сваёй радні.
Косамі да цвярдых мазалёў
І муроў, і сівец касілі,
І няпрошаных маскалёў,
Бо чужой не кленчылі сіле.

Мядзведзь пацехі прэч
Нясе калоду мёду.
Як збродлівых цялят,
Дарогі час пасе.
Ну а дарогам што —
Каб толькі ўбіцца ў школу!

АПОШНІ

Застаецца вучыцца ў звяроў,
У халоднай рыбы
Ды ў птушак,
Як любіць глыбіню віроў,
Як люляць пішыню бароў,
Вышыню шанавец у душах.

Ад саміх сябе праз вякі
Мы ўцякалі з такім напорам —
Аж дзічыліся нас ваўкі,
Аж ад нас
Першабытны такі
Адчураўся апошні сорам.

●
А месца святое
Не будзе пустое
І хочучь яго не святых
Сабе захпіць,

Маланак крохкія галіны —
На іх ручнік дарог не вешай.
І цемры цупкія цагліны
Чакаюць,
Каб зрабіцца вежай.

І пачынаеш верыць Рыльке,
Што зноў прырода без узросту.
Пльвучь планеты, як арыўкі,
І сніцца шыбельня памосту...

ДАЛОНЬ

Сярэдневеччу пакладзеная на скронь
Камянее ў ласкавым прымусе
Вільня —
Крылатая думкай далонь
Стольнай,
Дойліднай Беларусі.

ЗАВОЗНІК

Завознік на млыне,
А млын завецца часам,
Стаю ў даўгім завозе.
Млыну не да мяне.
Пасуся самапасам,
Паверыўшы дарозе.

Рыгор БАРАДУЛІН

ВЫСОКАЕ ДОЛІ ЗВАНОК

Жарсьць любіла каса літоўка,
Што крамяная семнастоўка.

І панеў сабе ў Беларусі
Хлеб гасцям
На бялёвым абрусе.

АД ЖУРАЎЛЯ ДА СІНІЦЫ

Жывём,
Правёўшы жураўля,
Рудым, а потым шэрым сумам,
Паціху белая зямля
І чорнага падкіне думам.
А там
Чакаць павінны мы,
Калі мароз пачне вініцца,
Калі шкарлупіну зімы
Праздубне сонная сініца...

АДЛЮДНЫ

Калі б я паўтарыўся ў тых,
З якімі
Было мне добра
(А мажліва й ім),
Дык быў бы я
Адлюдны не зусім,
Адценены лістамі маладымі.

А пасівелі ўсе, а пастарэлі,
І знемаглося што магчы
Магло.

І ўсё няпэўнае пайшло на тло.

●
Лет-ы, якія зніклі ў былі,
Тыя дзяўчаты,
Што ў летах былі,
І засталіся адны маладыя.
Мы, пасівельныя што палыны,
Цешым свой подзіў
І сподзеў ляны,
Што яшчэ дошкі
Задужа сырыя
Тыя,
Што прах наш
Прытуляць зямны,
І не пад намі маснічына ные,
Ледзь уцякаць нам
Захочацца ў сны.

●
Ад нас перахаваць дарогу
Любіць Бог
То снегам, то лісцем зрудзелым,
То травою.
Каб кожны пратаптаць наоў
Дарогу мог
Альбо ўгадаць сваю,
Як даўною трывогу.

Урэшце ў небьці
Вядуць дарогі ўсе.

Як і цёплае тое,
Якое ніколі не стыне.
І вострая зайздрасць
Таксама тупая.
На месца святое
Ахвочых хапае.

ПАЭТАВА СЯСТРА

Размяняла восьмы дзсятак
І пасвіць сама
Сваіх летаў статак.
Не ўвечарэла ў вачах
Туга на вясне.
Зрэччас усмешка
Ранэткай падае.
Гляджу на цень гаваркі,
І мне
Бачыцца тонкарысяя,
Маладая, кірпатая.
І толькі старасцю кожны дужы.
Яны не старэюць,
І цені, й душы...

ПАЎТАРЭННЕ

Паўторыцца атожылкамі пень,
Ад дрэва цень
Дзень прынясе ў прыполе.
Дубцамі зробіцца
Густое голле.
Змяецца ціхі веньк на галень.

Гай скіне
Свой стаптаны пашлапень.
Задумаецца пішыня нямая,
Ці гэта пень атожылкі трымае,
А ці атожылкі трымаюць пень.

НЕ СПЯШАЕ

Час не спяшае ўвасобіцца ў рэчах,
Гуках і рухах істотаў,
Юных паглядах,
Змярканнях старэчых,
У пераспеласці сотаў.

Кожнае Я —
Гэта час затрыманы,
Зніклівы а непаўторны.
Словы халодныя,
Быццам нарманы,
Шлях прызнаюць непрапораны.

Сонны сучок
Падлаецца стамесцы.
Крышыцца глыбасць на порах.
Наймічкай часу
Рака застаецца
У безбэраговых прасторах.

БЕЗ УЗРОСТУ

Ноч агаліе ўсе заганы,
Што дзень хаваў далей ад вока.
Маўчыць спакой,
Як воз загнаны.
Смяецца зорнае барока.

Ляжаць мае мякі,
Дзе чэзнуць дзён зярняты
З далоні пана Бога.
Млынар амаль глухі
Ад гулу ў будні й святы
Бярэ з мяха любога.

І засыпае ў кош
Бурштын зямлі шурпаты.
Скльгочуць камяні.
І памінальны коўш
Не ад апошняй раты
Хмялее ў пішыні...

БАЦЬКІ ДЫ ДЗЕЦІ

Даўнейшы ён за шлях
З варак у грэкі,
Шлях ад заможнасці
Да торбы ды кійка.
Бацькі — лясы,
А дзеці — дрывазекі:
Ссякуць пад карань,
Абцярабляць да сучка.

ЗЯБНУЧЫ

Клянуся інеем зімы,
Што нас аднойчы заручыла,
Клянуся іменем турмы,
Што нас у сцены залучыла.

У сцены з цемры ды святла,
Дзе кленчыў згодзе
Гнеў высокі.
Датуль,
Пакуль турма была,
Мы і не марылі пра ўцёкі.

Клянуся інеем зімы,
Сваім адчаем прысягаю,
Што мне, як вязню, без турмы
Не быць.
Няволя дарагая.

ШТО

Што вячней,
Ці неба, ці зямля,
Не аджака дзень
Ні цень чмяля.
Думай, покуль можна,
Бо а пасля
Зможа ўсіх
Спродзёная зямля.

●
Вадой замерзлай затоплены човен,
Як след ад нагі босай велікалода.
Чарот парудзеў ад зімовых абновін.
Трашчаць берагі ад лядовага склода.

Вада падмывае крысо небакраю.
Варона крыло апускае абныла.
Збялелы бярэзнік салодка згарае.
І Нарачы чару смуга надгубіла.

РУДЗІЗНА

Каняўё парудзела,
Аспяўё парадзела.
Дождж мяне бародою
Радабошце рудое.
Ціха восень рудая
Рабацінем рыдае.

НАЛЕЖЫЦЬ

Абмяняюцца гарбамі,
Як скарбамі,
Прамяняюць на місу
Месу балочую.
Будучыня належыць варварам,
Бо варвары — неўміручыя!

ЧАРА

Тыя, як тая чара
Кругавая,
Што з прадоння хмельнага ўспывае.
Успывае,
Каб цягнуць на дно
Зноў маю развагу й раўнавагу.
Цёмнае ўстаялася віно,
Ашукаўшы маладую смагу.

ПАВІННА

Мілосьць павінна то маніцца,
То патухаць, то разгарацца.
Калі знікае таямніца,
Дык застаецца
Толькі праца.

САМОТНЫ

Ці човен Харону,
Як посьнік, смалі,
Ці сьць пькельны агонь,
Як скаромнік.
Чалавек і ў космасе,
І на зямлі
Самотны а безабаронны,
Як помнік.

ПАМОЧНІКІ

Як памочнікі смерці ў горалдзе
З косамі йдуць дзешокі
Аб'атавіць лужкі й газоны.
Вецер лісце шокуюе
У цяжкія шокі,
Халады нішчаць колер зялёны.

Смерць смалее,
Касу на плячы несучы,
На траву ці на снег не зважае.
Страшна на касачы
Накалоцца ўначы
Восені,
Бо гаспода чужая...

ХВАЛЯ

Хваліць і хваліваць —
У гэтых словах хваля
Падкоціцца, як ласачка ў пярэну,
Напханую няскубленым аблоччам.
І радасць возьмецца,
Як пралля й ткаля,
За невясёлы клопат без упыну,
Аж усміхнецца лёс —
Пануры вотчыны.
А хваля —
Непрылашчаная коціца,
Каб хваліваць,
Да іншага пакоціцца...

АПОШНІ ЗВАНОК

У небе пачуў я званок —
Высокая доля званіла.
Мана падавала збанок,
Віна давала вянок,
Труна дагнівала абныла.

У лузе вятрэлі званкі,
Хітрэлі званкі пад дугою.
Журбе прысягалі крукі.
Сябе даганялі вякі,
Гарбелі вярстою даўгою.

Аднойчы глухой гамане
Прысніцца захоча каплічка,
Званіца званкі памяне,
І ўчую, як звоніць на мне
Апошні званок — Дамінічка.

●
Не скажучь ні вятры
Што шчыміць сэрца больш,
Ці верад, ці туга,
Што мае болей плёну.
Дачка — мой боль стары,
Унучка — свежы боль,
І мама — боль да скону.

РЫХТУЕЦЦА
ПЕРШЫ
МІЖНАРОДНЫ...

Нядаўна ў Мінску адбылося пасяджэнне аргкамітэта новай імпрэзы. У яе арганізацыі бяруць удзел Скарынаўскі цэнтр, пасольства Дзяржавы Ізраіль на Беларусі, Міністэрства культуры, вакальная студыя Гасцёўні імя

В. Дуніна-Марцінкевіча, студэнты Беларускай акадэміі музыкі, навучніцы Мінскага музычнага вучылішча ды 150-й сталічнай школы. Прыванчана ўжо і дата імпрэзы: 17 мая. Так, менавіта ў гэты дзень у Мінску распачнецца Міжнародны фестываль старажытнай яўрэйскай музыкі, прысвечаны 250-годдзю рэбэ Шнеерсона, заснавальніка хасідскага руху. Як вядома, карані гэтага рэлігійнага руху належаць беларускай зямлі, адкуль ідзе Шнеерсона распаўсюдзіліся з часам па ўсім свеце. Вядома таксама, што да 1917 года ў Мінскай харальнай сінагозе праходзілі міжнародныя кантарскія фестывалі. А гэта значыць, сёлетнюю імпрэзу можна трактаваць і як аднаўленне колішняй традыцыі, што існавала ў шматлікай культуры беларускай зямлі. Як паведаміў загадчык Гасцёўні імя В. Дуніна-Марцінкевіча сп. А. Наліваеў, на свяце чакаецца шмат гасцей з многіх краін свету, бо 250-годдзе Шнеерсона — вялікая дата для ўсіх хасідаў, якіх толькі ў Еўропе налічваецца 3 млн., ды 6 млн. — у ЗША. Сам жа фестываль мяркуецца зрабіць традыцыйным. Нездарма ж каралева Англіі некалі ладзіла пры сваім двары спаборніцтва суветна вядомых кантараў: кантарскія спеы і сапраўды высокае старажытнае мастацтва...

Фінансуюць правядзенне свята міжнародныя яўрэйскія арганізацыі ды пасольства Ізраіля на Беларусі.

Н. К.

"ЧАКАЕМ-С" ...
ЧАКАСІНА?

Нядаўна ў Канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылося выступленне Уладзіміра Чакасіна. Звычайна гэтае імя суправаджаецца тытулам "зорка джаза еўрапейскага ўзроўню". Калісьці Чакасін завітаў з роднай Вільні ў Мінск разам з двума ўражваючы публіку адмысловымі праграмамі з элементамі тэатралізацыі з дадаткам эксцэнтрыкі. Змяніўся час, дарога з Вільні ў Мінск цяпер больш дарагая і складаная, чым на Захад, дзе цяпер пераважае і практыкуе Чакасін, і калі б не дапамаглі спонсары, дык і гэты сёлетні прыезд быў бы немагчымы.

Змянілася й тое, што маэстра прапанаваў мінчукам. Імянне да буйных форм, уласцівае Чакасіну, прымало яго да музычнага тэатра — менавіта з гэтым ён да нас і прыехаў. Ён прапанаваў публіцы два асобныя спектаклі: адзін наводле аповесці Ф. Кафкі "Ператварэнне", другі — заснаваны на вершах Д. А. Прыгава. Шоу, калі можна так сказаць, складалася з музычных нумароў у чаргаванні з дэкламацыяй акцёраў ўрукаў з названых твораў у суправаджэнні пантанімі ў стылі "рабі разі...". А каб не заганаць глядача ў нудоту гэтай "плынным сядомасці", раз-пораз Чакасін выходзіў са сваімі сапа, як звычайна, аргастычна-напружана-нарастаюча-раптоўна-абарванымі. І нават парадаваў публіку каронным сваім нумарам — дзямбэнем адразу ў два саксафоны. Гэтка сумесь незвычайнага і да болю знаёмага. Нават і джаз быў: праўда, нанёкамі — але й за тое дзякуй.

Уражанні публікі былі розныя — ад захаплення ды эбантанжасці да сарказму і... (Не, лаянкі не было — білеты ж былі да смешнага тання, у буфэце, пэўна, публіка пакінула грошы куды больш, чым у касе). Дык вось, да сарказму і — да глыбакадумных сентэнцый нахшталь: "Яшчэ не тэатр, але ўжо не музыка". А вось кажучы, што напярэдняй філарманічнага канцэрта Чакасін меў сустрэчу ў мінскім клубе "Стыль" і граў музыку. Джазавую. І на Захадзе гэтак жа яе самую грае. Нават з тымі ж сваімі заўсёднымі палпечнікамі — Г. Лаўрынявічусам ды А. Малакаедавым. Можна, дух акадэмічнай сцэны філармоніі проста вымагае ад майстра творчага эксперыменту? Хача б — над публікай. (Над прастай, бо валютная — яе наша, так і заходняя, наўрад ці гэта дазволіць).

Зрэшты, усялякі пошук павінен прывесці да пэўнага выніку. Калі мець на ўвазе, што пошук працягваецца, дык трэба пачакаць наступнага разу: чым пачастуе маэстра мінскую публіку? Магчыма, гэта будзе нешта грандыёзнае. Мо нават вяртае ўвагі. Пачакаем-с. Памятаеце, як той спяваў: "Ну, а можае он теперь боксом занимается. Если будет выступать — я пойду смотреть!"

С. ШЛЕНСКИ

Камерная зала на Залатой Горцы была ў той вечар перапоўненая. Упершыню за ўсю шасцідзсяцігадовую гісторыю Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі сіламі навучніцаў быў дадзены цудоўны канцэрт арганнай музыкі. Ён надоўга запомніцца і выканаўцам, і слухачам.

Нягледзячы на тое, што арганны клас у ліцэі фармальна з'яўляецца факультатывам, яго прафесійны ўзровень даволі высокі. Выкладчыца Наталля Выграненка, якая фактычна стварыла клас аргана, фанатычна аддадзена любімай справе. Яна — выхаванка Санкт-Пецярбургскай кансерваторыі, прадаўжальніца слаўных традыцый І. Браудэ (займалася па аргане ў класе Н. І. Аксэцян, бліжэйшай вучаніцы Браудэ). Намаганнямі Наталлі Іванаўны арган у ліцэі ўкараніўся, зрабіўся яго неад'емнай часткай, хача пачыналася ўсё далёка не проста, адсутнічаў нават інструмент.

Праграма канцэрта была даволі насычаная і ўключала ў сябе творы выдатных майстроў заходнеўрапейскага барока. Так, у 1-м аддзяленні ў выкананні навучніца 11 класа Расціслава Рысавы прагучалі Таката ў 5-м тоне Клаўдзіа Мерула, буйнейшага прадстаўніка венецыянскай арганнай школы, і тры часткі рэмінорнай Сюіты французскага арганнага кампазітара XVIII ст. Луі Нікала Клерамбо. Расціслаў Рысаў — таленавіты музыкант, ён свабодна валодае тэхнічнымі прыёмамі, арганнымі штрыхамі, рэгістравкай, нюансіроўкай, іграе захоплена, добра адчувае стыль музыкі, якую выконвае.

У выкананні вучаніцы 10 класа Ніны Краслаўскай досыць тонка і выразна прагучалі дзевяць фугет Даменіка Цыполі, італьянскага кампазітара пачатку XVII ст.

Адметнае месца ў праграме канцэрта занялі ансамблі. Слухачы ўпадалі Пяць духоўных песень (на аснове пратэстанцкіх харалаў) Іагана Себастыяна Баха, выкананых студэнтам Акадэміі музыкі Аляксеем Бурдзьялёвым і навучнікай 9 класа Наталляй Сердзюковай.

Выдатнае ансамблевае спалучэнне флейты (вучаніца 11 класа Любоў Бенедзіктовіч) і аргана (вучаніца 10 класа Эла Зубраўская) было паказана ў Санаце мі мінор для флейты



і Кантыніі і Адажыю з арганнай такатай І. С. Баха.

У 2-м аддзяленні ў выкананні Р. Рысавы прагучалі творы нямецкіх майстроў. Годна закончылі канцэрт творы І. С. Баха — Варыяцыі на харал "Хто хваліць любімага Бога" з Арганнай кніжачкі і Прэлюдыя і фуга фа мінор.

Хочацца пажадаць Наталлі Іванаўне Выграненцы і яе выхаванцам далейшых творчых поспехаў, квітнення — арганнаму класу ліцэя.

Леанід НЕМЗЕР

На здымку: арганны клас Наталлі Выграненкі.

Фота В. МАЙСЯЕНКА

ЯГО ЗРУЧНЕЙ ГЛЯДЗЕЦЬ ЗВЕРХУ...

ЯШЧЭ РАЗ ПРА НАШУМЕЛЫ СПЕКТАКЛЬ

Прэм'ерны вэрхал, які суправаджаў пастаноўку спектакля "Дон Жуан вяртаецца з вайны" Одана фон Хорвата французскім рэжысёрам Стэфані Лаік, пакрысе аціхае. Выканаўцы (што, дарэчы, былі набраныя з розных мінскіх тэатраў), адчуваючы гэта, сталі больш раскутымі на пляцоўцы. Шкада, але гэта не ідзе на карысць спектаклю, дзе рэжысёрская метада працы з акцёрамі цалкам выключнае імправізацыю.

Эстэтыка спектакля "Дон Жуан вяртаецца з вайны" нязвыклая для беларускай прафесійнай сцэны. Няма ў гульні акцёраў паўтаной, няма адказнасці, няма звычайнай пластыкі, адценняў у тэмбрах галасоў. А першае, што адразу кідаецца ў вочы, — у спектаклі адсутнічае роля, якая б вылучалася з шэрагу іншых. Галоўнае — калектыў, агульны рытм, агульнае дыханне, адчуванне адзін аднаго. Стэфані Лаік стварыла тэатральную пастаноўку, дзе няма "сістэмы зоркі". Досведы такога роду ўжо сустракаліся на айчынных студыйных падмоствах. У 70-80 гады...

Ролю Дон Жуана выконваюць восем чалавек. Ход не новы, але сэнсава неабходны. У гэтым спектаклі разглядаецца як бы не лёс аднаго героя, умоўнага Дон Жуана, а лёс свету донжуанства, які змяняецца і памірае. У спектаклі аналізуецца тыпалогія дачыненняў між мужчынамі і жанчынамі.

Дон Жуан тут шматлікі і шматгалосы персанаж. У кожным эпізодзе ён з'яўляецца ў новай іпастасі. Перад намі галерэя чалавечых характараў, у якіх нейкае адно пачуццё дамінуе над усімі астатнімі праявамі асобы. Дон Жуан пляшотны, Дон Жуан жорсткі, Дон Жуан шчыры, Дон Жуан цыннічны, Дон Жуан высакародны і Дон Жуан-самец. І так ад карціны да карціны, ад жанчыны да жанчыны.

Вось першы выхад Дон Жуана. На сцэне, павольна рухаючыся, адзін за адным з'яўляюцца мужчыны. Чуюцца шум хваляў, прыбой. Крокі вылічаныя, след у след. Позіркі — у адну кропку. Рукі вісяць уздоўж целаў. Торсы нахілены ўперад. І ў цяшніні, як рэха: "Я шукаю вас... я шукаю вас..." І так вось разоў на розныя галасы, але з адной інтанацыяй стомленасці. Гэта — як заяўка аб мзце Дон Жуана. Ён прыйшоў з пекла вайны, каб знайсці сваё былое каханне, свой згублены ідэал, сваё мінулае. Позняе раскаянне не дае яму спакою. Дон Жуан піша лісты. Кожны ліст — гэта споведзь грэшніка, прызнанне сваёй віны. Кожны ліст вымагае адказу, але бездань, якая аддзяляе жывых ад мёртвых, не дазваляе Дон Жуану атрымаць надзею на адлучэнне грахоў: нявеста, якую ён спакусіў і кінуў,

"пайшоўшы кахацца з сотнямі шлюх", звар'яце-лі і памерла ад гора. Але гэтую бязлітасную істасць Дон Жуан спазнае толькі ў канцы свайго шляху, у канцы спектакля. Замест выратавання яго чакае пакаранне. Замест каханай — старая (С. Станюта), якая ўвесь час нерухома сядзіць у крэсле, асветленая цымянажоўтым святлом. Яна чакае, каб адпомсціць Дон Жуану і за смерць сваёй унучкі, і за пакуты ўсіх жанчын. Мы назіраем за кожным крокам асуджанага на смерць.

Атмасфера, створаная ў спектаклі, моцна цісне на пачуцці глядача. Гэта ідзе ад кантрастнасці колераў, ад дакладнасці ліній. Вастрыва ва ўсім — у рухах, у крыках, у міміцы, у тэкстах, у шумавых эфектах. Гэта — спектакль-графіка. Яго вызначае геаметрычная пабудова мізансцэны, жорстка пластыка, дынамічны перагрупоўкі і дакладны тэмп. Гэта спектакль-механізм, дзе ўсе дэталі — святло, гук, акцёры — дзейнічаюць бездакорна. Гэта калектыўная гульня ў вяртанне да ідэалу. Гульня жорстка.

У акцёраў у асноўным два тыпы мімікі — абыякавасць і пакуты. Напружанаць ва ўсім — у постацях, у паваротах галоў, у выразях твараў, у рухах, у словах. Адусюль — чаканне болю, болю, болю... Выцягнутыя постаці, нібыта праз увесь пазванок праходзіць металічны стрыжань. Гэта адчуванне металічнага каркаса, які ахоплівае акцёраў, ствараецца з-за іх схематычнай і вуглаватай пластыкі. "Вайна скончылася... і мы праігралі вайну" — гэтымі словамі пачынаецца спектакль. Гэта значыць, што жыццё страчаныя дарма, перажытыя пакуты дарма. Адчуванне безнадзейнасці і пустэчы нарастае нібы гул у вушах. Металічны каркас ахоплівае людзей усё шчыльней. Чалавек шукае выратавання, а знаходзіць смерць.

Пекла вайны змяніла Дон Жуана і зрабіла жорсткімі жанчын. Вакол жалоба. Жанчыны аплакваюць сваіх забітых мужоў і бацькоў, сваіх ідэальных мужчын, і помсцяць таму, хто калісьці зрабіў ці мог зрабіць ім балюча — Дон Жуану. ("Я сам эксплуатаемы. Вы, жанчыны, эксплуатаеце мяне", — сведчыць ён). Жанчыны, стомленыя за вайну без мужчынскай ласкі, бяруць ад Дон Жуана фізічнае каханне. Ён задавальняе ўсіх, але не дае ім нічога, бо жанчыны — зацята-свядомая пралетарка (А. Іваннікава), лесбіянка-мастачка (Г. Фёдарова) і іншыя толькі нагадваюць яму Чыстую Нявесту, а ён можа належаць — толькі ей адной. Ён нясе сябе ей.

Увесь шлях Дон Жуана з пекла ўяўляе сабой чаргаванне невялічкіх карцін-сустрэч. Мы глядзім нібыта чорна-белыя фотаздымкі.

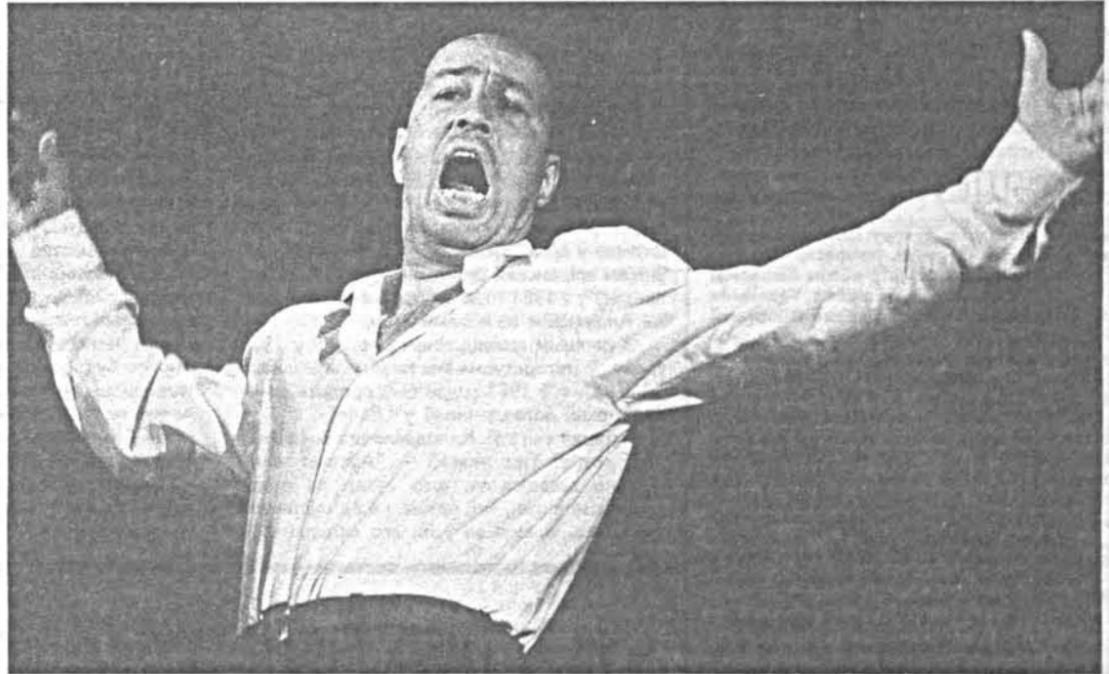
Але твары і сілуэты на іх успрымаюцца вастрэй, чым на каляровай паперы. Фотаздымкі зачароўваюць сваёй выстраенасцю.

Жанчыны ў чорным, ідучы па дыяганалі, выносяць чорныя крэслы. Яны становяцца насупраць мужчын і пачынаюцца пластычныя варыяцыі на тэму каханай і выбару аб'екта кахання. Крок мужчын уперад. Адступленне жанчын. Абарона — занесеная для ўдару рука. Мужчыны перахватаюць руку. Зноў адступленне. Два лагера аддзелены даволі вялікім праемежкам. Напружанне. Позіркі злітыя. Ад жаночых постацей аддзяляецца танклявая і маленькая. Крок да мужчын. Сувельняе. Скачок. Жаночыя ногі абшчэпілі торс мужчыны. Постаці застылі, зрабіліся. Жаночая фігурка робіць амаль акрабачынае салта. Зноў яе аддзяляе ад мужчыны назлектрызаваная бездань...

Кожная мізансцэна пастаноўкі вызначана сваёй харэаграфічнай формай. Гэта спектакль-танец. І лепшая танцорка ў ім — мініяцюрная актрыса ляльчэнага тэатра Алена Конска. Гэта яна — патэнцацідэа Маргарыта, якой вайна перашкодзіла пайсці вучыцца ў школу танцаў. Гэта яна перараджаецца ў жанчыну, прагне блізкасці Дон Жуана. Яна, распластаная на чорнай падлозе, крычыць, што не хоча памерці. Яна праходзіць праз залу, асветленая халодна-шэрым святлом, і моцна-надрыўна, як прысуд, чаканіць хлуслівых абвічванняў Дон Жуану. Актрыса вылучаецца з калектыву выканаўцаў экспрэсіўнасцю ігры. І калі гаварыць аб існаванні акцёраў у нязвычайнай ім сістэме, то менавіта Алена Конска найбольш адчула і зразумела яе.

Стэфані Лаік пакінула на беларускіх падмоствах свой твор. Пакінула, асудзіўшы на сапраўднае выпрабаванне: на жыццяздольнасць. Чужародная для акадэмічнай сцэны эстэтыка спектакля вымагае прыдатных умоў для існавання. Бясспрэчна, "Дон Жуан..." лепей бы успрымаўся ў нейкім эксперыментальным тэатры, кіштату Альтэрнатыўнага ці Маладзёжнага. Падтрыманне ансамблевасці, асноўнай каштоўнасці спектакля, мне здаецца галоўнай умовай для прымальнага існавання пастаноўкі. Гэтаму спектаклю раз-пораз проста неабходна вока збоку (або зверху) — вока рэжысёра ці каго-небудзь з паставачнай групы, каб "Дон Жуан..." не губляў выдатную гульнёвую форму, якая так вылучала на яго прэм'еры.

Наталля НІКАЛАЙЧЫК,
студэнтка Беларускай акадэміі
мастацтваў



“ПРАШУ ВАС, МАЭСТРА!”

Гэтымі магічнымі словамі, якія ўжо самі па сабе як быццам гучаць музыкой, запрашалі афішы ўсіх прыхільнікаў тэатра музкамедыі на бенефіс вядучага саліста Арнольда Ранцанца. Гэтыя словы гучалі лейт-матывам і самога бенефіса. Арыст запрашаў усіх — і музыкантаў, і калег-акцёраў, і глядачоў падзяліць з ім радаць творчасці.

Як сказаў мастацкі кіраўнік і дырэктар тэатра Сяргей Косцін, усе акцёры хочучы, каб у іх адбыўся бенефіс, але не ўсе гэтага дабіваюцца. Так, у наш складаны час тэатры не маюць сродкаў, каб належным чынам ушанаваць сваіх вядучых акцёраў, і тады найбольш энергічныя з іх самі знаходзяць для гэтага ўсё неабходнае. Так адбылося і з Арнольдам Ранцанцам, у гонар 50-годдзя якога было задумана падрыхтаваць тэатральнае свята. Не гаворачы пакуль пра творчы бок справы, неабходна адзначыць, што толькі дзякуючы асабістай энергіі бенефіцыянта ўдалося знайсці спонсараў з ліку вядучых камерцыйных банкаў і фірм, якія і пералічылі неабходную суму на правядзенне імпрэзы. Шкада, канечне, што артысту давялося шмат сіл і энергіі ўкладзі ў арганізацыйны бок справы, але затое ў выніку гэтых намаганняў сапраўдную перамогу атрымаў дух творчасці. Гэта быў той выпадак, калі палёт творчай фантазіі не стрымліваўся недахопам матэрыяльных сродкаў — бенефіс атрымаўся бліскучым і па-сучаснаму раскошным.

А цяпер пра творчы бок. Поспех бенефіса ў многім залежаў ад пастаноўшчыкаў і ад акцёраў, якія разам з А. Ранцанцам удзельнічалі ў ім. Гэта не была канцэртная праграма з наборам асобных нумароў ці сцэн са спектакляў. Рэжысёр-паста-

ноўшчык Сусана Цырук распрацавала скразную драматургію гэтага прадстаўлення, дзе ніводны з нумароў нельга замяніць іншым або пераставіць іх месцамі, — настолькі яны звязаныя паміж сабой логікай усяго дзейства. Для ўдзелу ў бенефісе быў запрошаны ўлюбёнец мінскай публікі Аляксандр Кузьмянкоў, які ўжо некалькі гадоў як пакінуў наш тэатр і працуе ў іншай рэспубліцы, але на якога публіка не забылася і была рада новай сустрэчы. Дарэчы, А. Кузьмянкоў — сааўтар С. Цырук у распрацоўцы сцэнарыя і ў пастаноўцы бенефіса. Імі таксама былі зроблены многія пераэтстоўкі вядомых нумароў — з дасціпнасцю і густам, спецыяльна да гэтага выпадку. Сцэнарый “дапамог” А. Ранцанцу паўстаць перад глядачом ва ўсёй шматграннасці свайго акцёрскага майстэрства. Ён валодае яркім драматычным талентам, але спецыфіка жанру музкамедыі не заўсёды дазваляе гэта выявіць, і вось у бенефісе пастаноўшчыкі далі магчымасць акцёру паказаць усяго сябе, раскрыць найбольш яркія грані свайго акцёрскага дару.

Кульмінацыяй стала новая песня Уладзіміра Кандрусевіча (словы Марыны Кандрусевіч) “Супермен”, першым выканаўцам якой быў сам бенефіцыянт. Атрымаўся найбольш яркі і запамінальны з усіх нумароў праграмы. Майстар камп’ютэрнай гукатэхнікі Вячаслаў Раманоўскі надаў гэтай музыцы эфектнае электроннае гучанне. Артысты балета таксама паказаліся ў гэтым нумары (як і ў многіх іншых) па-новаму. Яны з поспехам даказалі, што класічная харэаграфічная падрыхтоўка не перашкода для манеры танца-мадэрн. Балетмайстар-пастаноўшчык Галіна Шылянкава-Воранава знайшла стылістычнае

адзінства пластычнага вырашэння ўсяго прадстаўлення, нягледзячы на шматжанравасць і разнастайнасць нумароў праграмы.

Высокі прафесіяналізм і вялікі вопыт балетмайстра разам з майстэрствам рэжысёра спрыялі таму, што прадстаўленне набыло ўсе рысы цэласнай пастаноўкі. Будзем спадзявацца, што правядзенне бенефісаў у нашым тэатры музкамедыі працягнецца як традыцыя. Тым больш, што яшчэ не было доўгачаканага бенефіса ў прымадонны беларускай оперы Наталлі Гайдзі, у іншых вядучых салістаў. Але цяжка ўявіць, што народная артыстка пачне хадзіць па камерцыйных фірмах і збіраць сродкі на ўласны бенефіс. Не творчая гэта справа. Добра было б, каб пры СТД ці, напрыклад, пры кожным тэатры існаваў бенефісны фонд, і тады б спонсарская дапамога атрымала б больш устойлівую і цывілізаваную форму.

Зоя ЛЫСЕНКА

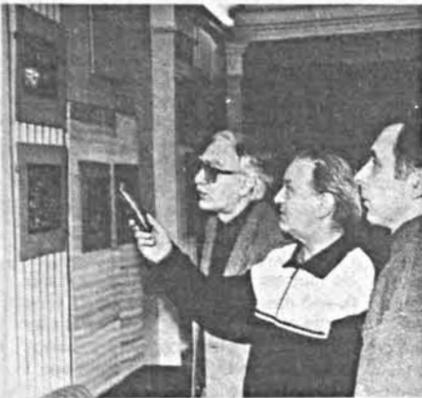
На здымках: Арнольд РАНЦАНЦ і яго непаўторныя ролі, яго чудовыя партнёры — яго бенефіс.

Фота Віт. АМИНАВА



Знакіты даследчык беларускага фальклору, доктар філалагічных навук, прафесар Анатолий Фядосік нарадзіўся ў вёсцы Кашэвічы Петрыкаўскага раёна. Удзельнік партызанскага руху ў Вялікай Айчыннай вайне. З 1961 года працуе ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі, з 1969 года — намеснікам дырэктара. А. Фядосік даследуе сатырычныя жанры беларускага фальклору, фальклор перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Адзін з аўтараў кнігі "Беларуская народная творчасць" (1979). Разам з В. Бандарыкам выдаў кнігу "А. К. Сержпутоўскі" (1966). Аўтар кнігі "Развіццё беларускай фалькларыстыкі" (1977), "Беларуская савецкая фалькларыстыка" (1987). А. Фядосік склаў тэмы "Сацыяльна-бытавыя казкі" (1976), "Жарты, анекдоты, гумарэскі" (1984) у зборы "Беларуская народная творчасць".
Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР.
Віншуючы Анатоля Сямёнавіча з 70-годдзем, жадаем яму і надалей плёну ў жыцці і навуковай дзейнасці!

ЧАЛАВЕК. МАСТАК.
ФАТОГРАФ



Творы мастака — гэта яго светапогляд, духоўны свет, яго адносіны да жыцця, да людзей. Магіляўчанін Павел Андрэвіч Цішкоўскі быў мастаком і фатографам. Яго душа была светлай, добрай і пазытыўнай. Такія і ягоныя работы.

Ён пайшоў з жыцця, калі яму было шэсцьдзесят. Колькі цудоўнага мог бы яшчэ стварыць гэты таленавіты чалавек. Але і тое, што ён пакінуў пасля сябе, заслугоўвае глыбокай удзячнасці.

Мінскі Палац культуры прапашаў запрашае ўсіх, хто цікавіцца мастацкай фатаграфіяй, на сустрэчу з творчасцю Паўла Андрэвіча Цішкоўскага — Чалавек, Мастак, Фатограф.

На здымку: знаёмства з экспазіцыяй.
Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ

МАМА, Я ХАЧУ Ё...
ІЗРАІЛЬ!

Ваш хлапчук ці дзяўчынка яшчэ не заяўлялі вам такога? Не! Пачакайце, могуць яшчэ сказаць. І не без падстаў на тое. У рамках урачэстасцей, прысвечаных 3000-годдзю Іерусаліма, на Беларусі, як і ў іншых краінах, пачаўся Трэці міжнародны конкурс "Дзеці свету малюць Іерусалім". Цяпер абласныя ўпраўленні культуры адбіраюць найбольш таленавітых канкурсантаў сярод дзяцей ва ўзросце ад 7 да 14 гадоў. лепшыя работы ў канцы красавіка будуць прадстаўлены ў экспазіцыі ў Мінску, дзе і будуць вызначаны прэтэндэнты на галоўны прыз. Ён жа не што іншае, як тыднёвы тур па Ізраілі пераможцы разам... з мамай ці татам па выбары!

І... ЗВЫЧАЙНЫ
КОШЫК

Хочаце займець кош, якім было б зручна карыстацца на ледзішчы ці ў вёсцы? Падумвайце прыдбаць які-небудзь кошкі для прадуктаў? Не супраць таго, каб у гарадской кватэры з'явіўся арыгінальны аб'ект? Не спячайцеся на рынак, каб прыдбаць усё гэта. лепей знайдзіце вольную часіну і... Не багі ж гаршкі лепяць!..

Кажаце, не ўмеаце? Але ж можна навучыцца. Балазе, цяпер гэта зрабіць не так і складана. Парупілася выдавецтва "Полымя" і выпусціла кнігу М. Дабрыніна "Беларускі кошкі". Аўтар — сам аматар пляцення, таму не толькі раскажае аб адным з самых старажытных і па-ранейшаму распаўсюджаных на Беларусі рамстваў, але і апавядае аб асаблівасцях канстрування, тэхнікі і тэхналогіі пляцення тых жа кошкіцаў.

І не толькі кошкіцаў... Гаворыцца таксама пра матэрыялы, інструменты, што выкарыстоўваюцца падчас работы, даюцца канкрэтныя парады. А да ўсяго — змешчаны малюнкi. На іх і гатовыя вырабы, і тое, як іх пласці.

ЛЕАНІДУ КАЛОДЗЕЖНАМУ — 60

Леанід Калодзежны — родам з вёскі Солаёе Аршанскага раёна. Нарадзіўся ў сялянскай сям'і, вучыўся ў Віцебскім мастацка-графічным педагагічным вучылішчы, служыў у арміі. Некаторы час быў супрацоўнікам аршанскай раённай газеты "Ленінскі прызыў", з 1961 года — мастак-афарміцель на Аршанскім льнокамбінаце.

З першым апавяданнем выступіў у 1958 годзе ў літаратурна-мастацкім альманаху "Дзвіна", а ў 1967 годзе быў прадстаўлены падборкай апавяданняў у "ЛіМе".

Першая кніга Л. Калодзежнага выйшла ў 1975 годзе: Ужо назвай — "Аўсяны звон" — яна засведчыла, што аўтар па сваёй прыродзе лірык, які, аднак, не адмаўляецца паказваць жыццё ва ўсёй яго складанасці.

На першым месцы для Л. Калодзежнага былі маральна-этычныя праблемы. Ён паказваў нашых сучаснікаў людзьмі, якія імкнуцца да душэўнай гармоніі, прагнуць духоўнага характа і маральнай дасканаласці.

Наступная кніга "Бярозы ў жыцце" (1981) таксама жаданне пісьменніка разабрацца ў няпростых пытаннях паўсядзённасці, паказваючы чалавека найчасцей у звыклых, у многім будзённых абставінах, якія, аднак, уплываюць не толькі на яго паводзіны, а ў нечым могуць перайначыць і далейшы лёс. Паглыбленым пранікненнем у душы людзей прасякнуты новыя творы Л. Калодзежнага.

Віншуючы Леаніда Трафімавіча з 60-годдзем! Жадаем яму далейшых жыццёвых і творчых поспехаў!



АД ПРАДЗЕДАЎ СПАКОН ВЯКОЎ...

З ДЗЯРЖАЎНАГА СПІСА ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ

У канцы 1992 года Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь прыняў Закон Рэспублікі Беларусь "Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны". У адпаведнасці з гэтым Законам ствараецца Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь, у які ўносяцца найбольш адметныя вынікі і сведчанні гістарычнага і духоўнага развіцця народа Беларусі.

У адпаведнасці з уласцівасцямі і вартасцямі каштоўнасцей ім надаюцца пэўныя катэгорыі.

ПА НЕРУХОМЫХ
КАШТОЎНАСЦЯХ

Да 1-й катэгорыі (уяўляюць міжнародную цікавасць) аднесены:

1. Месца згубы ахвяр палітычных рэпрэсій (Курапаты);
2. Вежавы гадзіннік Фарнага касцёла (г. Гродна).

Да 2-й катэгорыі (характэрна для спадчыны ўсяе рэспублікі):

1. Сядзібна-паркавы комплекс "Какорычы" (Мінская вобласць, Капыльскі раён);
2. Фальварак Вайніловічаў (Мінская вобласць, Капыльскі раён);
3. Сядзібна-паркавы комплекс "Кухцічы" (Мінская вобласць, Уздзенскі раён);

4. Сядзібна-паркавы комплекс "Альшва" (Мінская вобласць, Мядзельскі раён);

5. Музейфікаваныя аб'екты этнаграфічных комплексаў "Млын" і "Кузня" (Мінская вобласць, г. Заслаўе).

Да 3-й катэгорыі (адметныя рысы гісторыка-культурнай спадчыны асобных рэгіёнаў рэспублікі) аднесены больш як 60 аб'ектаў, сярод якіх:

парк "Нарач" у Мядзельскім раёне, сядзіба Агінскіх у Вілейскім раёне, сядзіба Тышкевічаў у Лагойску, Вадацкая вежа у Полацку і іншыя.

ПА РУХОМЫХ
КАШТОЎНАСЦЯХ

Да 1-й катэгорыі аднесены:

1. Скарб манет рымскай чаканкі I—II стст. (389 адзінак).
2. Камплект срэбных паясных блях 1 паловы XV—XVI стст.
3. Рукапісы XV—XVI стст.

а) Пралог верасень—люты; б) Трэфалогія з сакавіка XVI ст.; в) Евангеліе, апракос, п. XVI ст.; г) Жыццё Грыгорыя архіепіскапа Амірыцкага;

д) Тайная тайных, альбо Арыстоцэлева

- врата;
е) Актіох.
4. Беларускія старадрукі XVI ст.
а-г) Біблія. Першыя—чацвёртыя кнігі Царств. Прага. Выд. Ф. Скарыны, 1518 г.; д-ж) Кніга Еклесіяста; Кніга Песнь песням; Кніга Прэмудрасць — Прага, Выд. Ф. Скарыны, 1518 г.
з-і) Кніга Ісуса Сіракава; Прага. Выд. Ф. Скарыны, 1517 г.;
к) Псалтыр — Вільно; пяч. П. Мсціславец у хаце Мамончаў, 1576 г.;
л) Евангеліе навучальнае — Вільно: пяч. В. Гарабурда, 1580 г.;
м-н) Псалтыры с наследаваннем — Вільно: тып. Мамончаў, 1591—1592 гг., 1594—1595 гг.;
о-р) Евангеліе — Вільно: тып. Мамончаў, 1600 г.
с-у) Біблія — Брэст Літоўскі, 1566 г.
Да 2-й катэгорыі:
1. Скарб срэбных манет (135 адзінак) XVII ст.

(Спіс будзе доўжыцца).

"...ДОБРЫ ЗАКОН, КАЛІ
ХТО ІМ ЗАКОННА КІРУЕЦЦА"

Да сваёй дзяржаўнасці беларуская мова прайшла цяжкімі шляхамі. З прыняццем "Закона аб мовах...", здавалася б, чакае нас няпростая і нялёгка праца па яго выкананні. Задача заключалася ў тым, каб дабівацца палітычнай якасці вывучэння і засваення беларускай мовы і павышэння яе ролі на дзяржаўным узроўні. І сёе-тое стала рабіцца дзеля гэтага. Пачаў стварацца "ланцужок" у навучальным працэсе, пачынаючы ад дзіцячых садкоў і заканчваючы вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, выйшлі серыі падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, адрасаваных тым, хто вывучае беларускую мову як праграмную дысцыпліну, і тым, хто вывучае яе самастойна.

Але апошнім часам працэс пашырэння беларускай мовы штучна прытармажваецца. Пачуліся галасы пра "недасканаласць" і "нераспрацаванасць" беларускай мовы, пра немагчымасць абслугоўвання ёю розных сфер жыцця. Часам ад некаторых нашых кіраўнікоў, асабліва мясцовых, можна пачуць, быццам Закон аб мовах не з'яўляецца абавязковым для выканання. Гэта супярэчыць не толькі канкрэтна гэтаму закону, але і законнасці наогул. Бо калі "можна" не выконваць адзін закон, дык навошта выконваць іншыя? З глыбокай старажытнасці людзі для таго і стваралі законы, каб кіравацца імі ў паўсядзённым жыцці.

Спашлёмся тут на святое пісанне, у якім у далёкія ад нас часы канстатавалася: "Закон мае ўладу над чалавекам, пакуль ён жыве" (Пасланне да рымлян святога апостала Паўла). Да месца прыгадаць тут і мудрыя, прарочыя словы беларускага першадрукара, вучонага-асветніка Францішка Скарыны, у якіх надавалася вялікае значэнне ролі закона і яго выкананню: "Ведаем жа, што добры закон, калі ім хто законна кіруецца".

Заблыліся мы і пра факты сваёй гісторыі.

Скажам, у Статуце ВКЛ з 1566 года быў уведзены спецыяльны параграф адносна ўжывання ў справядстве беларускай мовы як дзяржаўнай у Вялікім княстве Літоўскім: "А пісар земскі па-руску (па-беларуску. — У. А.) мае літарамі і словамі рускімі (беларускімі) усе лісты і пошты пісаць, а не іншай мовай і словамі". Чаму? Ды таму, што быў то час, калі паасобныя ўплывыя сілы Вялікага княства Літоўскага вялі прапаганду на карысць лацінскай або польскай мовы, а не беларускай. Нягледзячы на апазіцыю з боку польскай знаці, каралеўская ўлада была вымушана ўсё ж тады прызнаць беларускую мову афіцыйнай.

Ролю дзяржаўнай мовы беларуская мова выконвала да канца XVII стагоддзя, калі, паводле пастановы Варшаўскага сейма Рэчы Паспалітай 1696 года, яна была выцеснена польскай мовай са сферы афіцыйнай пераліскі. Не прынесла вызвалення беларускай мове і далучэнне Беларусі да Расійскай імперыі. Наадварот, уціск стаў яшчэ больш жорсткім, адмаўлялася нават існаванне самой Беларусі, а не тое, што такога народа і яго мовы. Аднак беларуская мова не скарылася, засталася жыць у гутарковай, вуснай форме.

І толькі ў першыя паслякстрычніцкія гады беларуская мова стала раўнапраўнай сярод моў іншых народаў былога Савецкага Саюза. Яна фактычна набыла статус дзяржаўнай мовы: ніхто афіцыйна не лічыў яе "недзяржаўнай" і не процістаўляў "дзяржаўнай" мове. Але ненадоўга. У сумнаведомыя трыццатыя гады большасць высокаадукаваных носьбітаў беларускай мовы былі рэпрэсаваны. Мова паціху знікала, разам з "неперспектыўнымі" вёскамі... Новы штуршок нашаму Адраджэнню дала толькі перабудова, калі і быў прыняты Закон аб мовах. Многія прынялі яго з радасцю, а многія і з крытыкай: маўляў, ці не на занадта вялікі тэрмін ён разлічаны — ажно

на 10 гадоў. Прайшло пяць гадоў і што мы бачым?

Рэальных, істотных змен у моўнай сітуацыі амаль няма. Калі ў першыя гады адчуваўся нейкі "энтузіязм", то сёння прыціхлі і "энтузіязты". Што ўжо казаць пра народ прасты. А пасля апошніх выступленняў прэзідэнта, у тым ліку і ў нас, у Гомелі, пачуліся галасы пра двухмоўе, пра рэфэрэндум, пра тое, што быццам бы нехта забараніла размаўляць на "человеческом языке" і навязвае беларускую мову. Прабачце, але больш памяркоўнага Закона аб мовах, здаецца, не прымалася ні ў адной краіне свету. І пра які прымуся гаварыць, калі за гэтыя пяць гадоў не атрымалі поўнай магчымасці авалодаць роднай мовай нават тыя, хто хацеў бы гэта зрабіць. Тысячы школ, якія залічаны ў беларускамоўныя, застаюцца на справе рускамоўнымі. Няма ніводнае ВНУ, дзе б навучанне вялося толькі па-беларуску...

І тым не менш, не зважаючы ні на што, нам трэба працаваць і працаваць над адраджэннем роднай мовы. Не апускаць рукі. Палітыкі прыходзяць і сыходзяць, а радзіма і мова — вечныя. І таму лічу — беларускі патрыятычны аптымізм да канца не вычарпаны. Цяжкасці — часовыя. Беларуская мова заслужыла і зойме пачэснае месца сярод моў еўрапейскіх. Дарэчы, навуковы свет даўно прыняў не адназначна лічыць адно з самых чыстых славянскіх. Прыйдзе час і мы забудземся пра сённяшнія нашыя моўныя праблемы, як забыліся пра іх чэхі, якія адраділі сваю мову, як забыліся яўрэі, якія паднялі сваю мову з мёртвых. Нашая задача, каб час гэты, нягледзячы ні на якія палітычныя калізіі, прыйшоў як мага хутчэй. А таму — будзем жа выконваць свой закон.

Уладзімір АНІЧЭНКА,
прафесар

Не дай Бог каму перажыць тое, што давялося зведаць за сваё жыццё гэтаму мажнаму, сімпатычнаму сваім мудрым спакоем і разважлівай непаспешнасцю чалавеку, на жаль, ужо, як ён сам кажа, "мала хадзячаму". Ледзь не ўсё яно прайшло ў варунках напружанай барацьбы-супрацьстаяння з ідэалагічнымі службамі, існуючымі парадкамі вельмі розных, але ў нечым і блізкіх паміж сабой грамадска-палітычных сістэм, адстойвання сваёй чалавечай і нацыянальнай годнасці. Праз смугу гадоў і дзесяцігоддзяў захаваў і пранёс ён залежы душэўнай чысціні і сумленнасці, вернасць ідэалам праўды і добра.

І ДАРОГА, І БЕЗДАРАЖ...

ГУТАРКА З ПАЭТАМ АНАТОЛЕМ ІВЕРСАМ

— Іван Дарафеевіч, з часу вашых нарадзін прайшло 82 гады. Скажыце, калі ласка, якім вам бачыцца пачатак сваёй пакрычастай жыццёвай дарогі сёння, з вышнімі пражытага і перажытага?

— У кожнага чалавека ёсць свая дарога, па якой ён крочыць праз жыццё. Калі на яго шляху сустракаюцца добрыя, душэўныя людзі, яны абавязкова акажуць станоўчы ўплыў. Гэта я зразумеў значна пазней, калі ў крытычныя хвіліны даводзілася перабіраць, нібы клявішы, салодкія, а найбольш горкія ўспаміны.

Нарадзіўся я 15 мая 1912 года ў сялянскай сям'і вёскі Чамяры, што на Слонімішчыне. У першую сусветную вайну наша сям'я, як і большасць аднавяскоўцаў, рушыла ў бежанства. Мала што помню з таго часу. Засталася ў памяці сцэнка да нашага гумна, якое стаяла на значнай адлегласці ад хаты, бо на нашым грудку былі малыя, вузкія прысядзібыны надзелы... І яшчэ засталася ў памяці, як мы цягніком пераязджалі недзе па высокім мосце Волгу. Па рацэ плылі лодкі, і мне здавалася, што плюхаюцца жабы.

Наша сям'я (дзея баба і яшчэ адна бабасваячка, маці і я, не помню, ці быў тады з намі бацька) апынулася аж у Казанскай губерні.

Бацька часта, адрываючыся ад сельскай гаспадаркі, працаваў на будаўніцтве дарог. Вось калі мы едзем у Гродна праз Берастаў, то едзем па той шашы, якую будаваў бацька. А ў бежанстве, калі мы ўжо перабраліся ў Кіеў, ён працаваў на будаўніцтве чыгуначнага палатна.

На працу бацька часта браў і мяне, мы ехалі на дрызіне, і гэта было вельмі цікава. Аднойчы ён узяў мяне ў кар'ер, адкуль возчыкі на падводах завалілі жвір на насып будучай дарогі. Пад абед падзьмуў халодны вецер, і возчыкі, выпрагшы і пусціўшы на траву коней, селі ў кар'еры абедаць. Далучыліся да іх і мы з бацькам.

Гэты абедзены перапынак я, можа, і не запамінуў бы, каб не здарыўся досыць страшны выпадак. Адзін з коней скуб траву пры самым краі абрыву. Зямля абсунулася, і ён паліцеў уніз недалёка ад таго месца, дзе мы сядзелі ў заціску. Усе перапалохаліся, а грабар Міна Бажэжа здзіўліўся: "І якая халера кабыламі кідаецца?" Прозвішча я запамінуў таму, што, прыйшоўшы дадому, бацька раскаваў аб гэтым выпадку маці і назваў гэтага чалавека.

Я пытаўся ў бацькі, чаму некаторыя землякоў палову свайго абеду аддавалі іншым. Бацька адказаў: "А як жа інакш — мы людзі, і трэба, каб усе пад'елі, трэба даламагаць адзін аднаму".

"Мы — людзі"... Мне зрабілася някавата за сваё пытанне.

Маці... Яна заўсёды з хваляваннем чакала нас, непаклоілася, калі затрымліваліся, іншы раз плакала. "Чаго ты плачаш?" — пытаўся бацька, хоць добра ведаў прычыну. І я ведаў. Яна вельмі сумавала па радзіме. Мне было шкада маці. Заразіўшыся яе сумам, я таксама не мог дачакацца, калі мы нарэшце вернемся ў родную вёску. А выехаць было не так проста, бо на цягнікі не бралі цывільных людзей.

— І ўсё ж такі неўзабаве сям'я выправілася ў далёкае падарожжа...

— Было гэта пад восень 1918 года. Аднойчы бацька досыць рана і ў добрым настроі вярнуўся з працы. "Ну, рыхтуйся, — сказаў ён, — заўтра паедзем дадому. Я

купіў каня з возам".

І вось мы, паклаўшы на воз сціплы дамашні скарб, выехалі ў дарогу. Колькі дзён ехалі з Кіева — не памятаю. Толькі не магу забыць жудасную ноч, калі праязджалі Ружанскую пушчу. Галасілі совы, было страшна. Пад абед паказалася родная вёска. Гумно згарэла, а хата і хлеў ацалелі, вакол амаль у рост чалавека буялі лебяды, крапіва, іншае пустазелле.

— Радзіма сустрэла, можна меркаваць, не вельмі прыветна...

— Так, пачалося новае жыццё — галоднае. Сала і мукі, што прывезлі з Украіны, хапіла ненадоўга. Да мукі дабаўлялі сушаную і молату ў жорнах ліпаваю кару. Варылі і елі крапіву, лебяду.

Дарэчы, мы павезлі з сабою яшчэ адзін трафей — вялікую жалезную рыдлёўку, якую на памяць паклаў нам у воз Міна Бажэжа. Такімі рыдлёўкамі грабары накідалі на фурманкі пясок, меншымі нічога не зарабілі б. Цікава, што пры панскай Польшчы і пры "тых Саветах" у магазінах я ніколі не бачыў такіх вялікіх рыдлёвак. Назвалі мы яе "стаханукай".

Можа, праз год вярнуліся з Казанскай губерні дзед і дзве бабы. Дзед Іван і бабасваячка не вытрымалі галадухі, апухлі і памерлі. Асабліва шкада было дзёда, ён вельмі моцна мяне любіў. Дзед быў добрым бондарам, цэлымі днямі працаваў, з гэтай працы і жылі на выгнанні. Помню, як ён абрэзваў клёпкі на розных дзёжках і кадушчак. З абрэзаных кавалачкаў я складваў саставы цягнікоў, што заманялі мне дзіцячыя цацкі.

Трагічны лёс нашай сям'і. Яшчэ ў Казанскай губерні памерла мая ёстрычка Ксеня. Ужо ў Чамярах нарадзілася другая сястрычка — Галя. Дзіця сядзела ў падвешанай да столі калысцы. І трэба ж здарыцца такому няшчасцю — парвалася ў адным з чатырох вуглоў вярочка, калыска пахілілася. Галя ўпала, стукнулася аб падлогу галоўкай, хварэла (а лекаў і ўрачоў не было) і памерла.

І што дзіўна. У 1914 годзе нас выгналі з роднага селішча. А ў 1918 годзе мы вярнуліся, калі тут гаспадарылі тыя ж немцы. Словам, трапілі ў такую калатнечу, што цяжка было ўявіць. У студзені 1919 года на Слонімішчыну прыйшлі бальшавікі, а ў першых днях сакавіка з'явіліся палкі. У ліпені 1920 года палкі выгналі чырвонаармейцы, а праз чатыры месяцы тут амаль на дваццаць гадоў усталёвалася Польшча.

Такі ваенны водаварот, частыя змены ўлады вельмі ўскладнялі і да таго немажоннае жыццё. Для нас чатырохмесячная саветская ўлада ледзь не закончылася смерцю бацькі. Справа ў тым, што яго, як пісьменнага, бальшавікі прызначылі сакратаром валаснога Савета. Змяніўся рэжым, і польскія ўлады пачалі вылоўліваць былых саветскіх служачых, якіх жандармерыя расстрэльвала. Прыйшлі арыштоўваць і бацьку. Але ён непрыкметна выскачыў праз акно ў агарод, доўга хаваўся ў лесе.

У Слоніме жыў заможны яўрэй па прозвішчы Квінт. Па нашай просьбе ён уступіў у перамовы з павятовымі ўладамі, каб не чапалі бацьку. За гэту паслугу прыйшлося аддаць яму таго каштанавага каня, на якім мы прыехалі з Кіева. Неўзабаве вярнуўся з лесу зарослы да непазнання бацька. Знешне ён нечым нагадваў Міклуху-Маклая.

— Іван Дарафеевіч, а як было з вашай вучобай — пра гэта вы пакуль што нічога

не казалі. Колькі слоў пра сваё далучэнне да вабнага свету кніжных патамаў.

— Яшчэ на Украіне бацька навучыў мяне чытаць па-руску. А тут — Польшча... "Ідзі, — кажа, — перавучайся".

Асвоіўся, перабудаваўся я ў польскай школе хутка, хоць спачатку было цяжка і прыкра. Але чытаў па-польску, а думаў па-простама, па-тутэйшаму.

І вось у 1922 годзе мне трапіла ў рукі кніга верашы Янкі Купалы "Гусяр", якая перавярнула ўсё маё нутро, дала імпульс другому нараджэнню на свет, на свет роднай беларускай літаратуры, беларускай свядомасці.

З той пары я пачаў шукаць кнігі беларускіх аўтараў. Трапіліся творы таго ж Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Францішка Багушэвіча, Канстанцыі Буйло і інш.

Любоў да роднага краю, да роднай мовы, да нашай нацыянальнай літаратуры і паклікала мяне ў 1926 годзе ў Вільню, у беларускую гімназію.

Лічу шчасцем, што маімі настаўнікамі былі такія выдатныя дзеячы, як Ігнат Дварчанін, Рыгор Шырма, Сяргей Паўловіч. З цяперашняй дыстанцыі прыёмам прыгадаць Браніслава Тарашкевіча, Сымона Рак-Міхайлоўскага, ксяндза Адама Станкевіча, мастака Язэпа Драздовіча і іншых, каго даводзілася бачыць уласнымі вачыма.

У беларускай гімназіі ўпершыню ўбачыў жывых паэтаў Міхася Васілька і Алеся Салагуба. Васілёк прыязджаў у Вільню і выступаў у гімназіі на сцэне:

Не буралом то гне хвайняк,
Не гром з-пад зорнай вышнін, —
То моладзь, буйны маладняк
Кіе жыцця святых дні.

Амаль усе прыезджыя з паведаў вучні жылі ў інтэрнаце. Гэта была дружная сям'я. Кожны хлопчэ, прыехаўшы з канікулаў, раскаваў аб жыцці сваёй вёскі, бачыўствах паліцыі, аб змаганні сялян за свае правы, беларускую школу. У такім асяроддзі ўсе мы шчыльнай гуртаваліся і мацней гартаваліся. Вечарамі, пасля падрыхтоўкі да заўтрашніх урокаў, моладзь чытала мастацкую літаратуру, у той ліку і беларускую, якая выдавалася як у Вільні, так і Мінску.

Вырасталі ў інтэрнаце і свае паэты. У першую чаргу я маю на ўвазе Валянціна Таўла. Яго вершы траглілі нават на старонкі беларускіх газет. У такіх умовах жыцця і вучобы і я пачаў пісаць вершы. Не мог не пісаць. Бо настаўнік Ігнат Дварчанін, які выкладаў у нас беларускую мову і літаратуру, так цікава і даходліва, так захапляюча раскаваў пра творчасць пісьменнікаў, што хацелася самому паспрабаваць, хоць крыху быць падобным да іх.

Правучыўся я ў Вільні 1926, 1927 і палову 1928-га года. Дырэктар Р. Астроўскі пачаў па адным выкідаць з гімназіі няўгодных яму старшакласнікаў. Натуральна, узнік пратэст, за што і ўхаліўся Астроўскі. Выклікаў паліцыю, якая арыштавала каля сотні вучняў. Некалькі старэйшых затрымалі, а такіх, як я, паліцыя развезла і здала бацькам пад распіску. Спрабаваў я вучыцца ў Клецкай і Наваградскай беларускіх гімназіях, але і там не знайшлося для мяне месца — звальнілі за нацыянальна-вызваленчую дзейнасць.

Рэпутацыя перад польскімі акупацыйнымі ўладамі была падмоцана і шлях у далейшую навуку адрэзаны. Паліцыя не далава спакою і на вёсцы, часта арыштоўвала, катавала, рабіла ў хатце, гумне і хляве "рэвізію", шукаючы "бібулы" (камуністычнай літаратуры), але нічога не знаходзіла ні ў матчыным палатне, ні ў снапах, якія скідалі на ток, мяшаючы жыта, ячмень і авёс. Два разы судзілі па выдуманых абвінавачваннях.

— Іван Дарафеевіч, у якасці сваіх настаўнікаў вы назвалі вядомых і аўтарытэтных на абсягах Заходняй Беларусі грамадска-культурных дзеячаў І. Дварчаніна, Р. Шырма і С. Паўловіча. А ці не маглі б вы прыгадаць колькі ўласцівых ім характарыстычных штрыхоў — адносна знешняга

выгляду, паводзін, асаблівасцей унутранага свету?

— Ігнат Дварчанін прыходзіў на ўрок заўсёды акуратна апрануты, вясёлы, прыветлівы. Гэтым адразу выклікаў прыхільнасць да сябе. І што характэрна — ніколі не лаваў, не павышаў голас на вучняў. Гімназісты лічылі яго сваім старэйшым сябрам. А сяброў, як вядома, нельга падводзіць, і ўрок праходзіў звычайна весела, з вялікай цікавасцю.

Рыгор Раманавіч Шырма, у параўнанні з І. Дварчанінам, выглядаў вышэйшым. Трымаў сябе, так бы мовіць, больш ганарова. Аднак і ён быў простым чалавекам. Заўсёды мог шчыра пагаварыць з вучнем, нешта яму па-бацькоўску парадаць. У гэтым раскрывалася яго сялянская душа. У нашым класе веў пазпраграмае чытанне лепшых твораў рускай літаратуры, умеў прапанаваць прагрэсіўных аўтараў.

Сяргей Канстанцінавіч Паўловіч, які ў гімназіі выкладаў рэлігію, быў невысокага росту. Здавалася, ён не ўваходзіў, а ўкачваўся ў клас. Свой прадмет ведаў добра, але ніколі не навязваў боскай святасці. Быў памяркоўным, добрым чалавекам.

— А што б вы маглі сказаць пра літаратурнае жыццё ў Заходняй Беларусі? Якой яго панарама вам бачыцца зараз?

— Літаратурнае жыццё ў Заходняй Беларусі не заміралася, развівалася. Акрамя папулярнага ў народзе Міхася Васілька, выраслі Максім Танк, Міхась Машара. Узмужнелі ў барацьбе Піліп Пестрак, Валянцін Таўлай, Мікола Засім. Падймаўся здольны маладняк — Алесь Дубровіч, Алесь Мілюць, Сяргей Крывец, Пятрусь Граніт, Ніна Тарас, Ганна Новік і інш. Нягледзячы на праследаванні і тэрор пакрысе пісаў вершы і я, дасылаў у часопісы "Беларускі летпіс" і "Калоссе".

Тут я назваў паэтаў, якія, за выключэннем старэйшых, выраслі літаральна на маіх вачках. Усе яны стаялі на цвёрдай пазіцыі змагання за адраджэнне Беларусі ў самым шырокім значэнні гэтага слова. Былі і іншыя, відаць, не менш таленавітыя пісьменнікі, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё беларускай нацыянальнай культуры. Гэта мой зямляк, слоніміскі нашанівец Галыш Леўчык, Хведар Ільязэвіч, Казімір Сважк, Наталля Арсенева — паэтка, якой мог бы ганарыцца любы народ. Усе яны розныя па характары сваёй творчасці, але гэтым і цікавыя.

— Як далей складалася ваша біяграфія?

— Маё заходнебеларускае жыццё з верасня 1926 па верасень 1939 года, як я ўжо сказаў, знаходзілася пад пільным вокам шпікоў і паліцыі. Тым не менш я не ўхіляўся ні ад якой грамадска-культурнай працы. Наша вясковая моладзь была вельмі актыўная. Ладзіла вечарыны, дэкламавала вершы беларускіх паэтаў, ставіла спектаклі. Праўда, не заўсёды ўдавалася атрымаць дазвол на вечарыну, якая карысталася вялікай папулярнасцю ў сялян навакольных вёсак. Апошні спектакль чамяроўскіх артыстаў-самадзейнікаў адбыўся на другі дзень праваслаўнага Вялікадня 1937 года.

Вялікай падзеяй у маім жыцці быў выхад у свет зборніка вершаў "Песні на загонах". Аўтарскія дзесяць экзэмпляраў я атрымаў у Слоніме па пошце недзе ў пачатку другой дэкады верасня 1939 года. Паны ўжо разбягаліся, але пошта яшчэ працавала. Ледзь жонка паспела пакласці ў сумачку пакет, як за плячыма вырас вядомы на Слонімішчыне супрацоўнік дэфензівы Шварц: "Ты цо ту робіш?" Адказаў, што хачу купіць канвэрт. І ён растаў у тлуме...

Нягледзячы на рэпрэсіўныя адносіны польскіх улад, у войска польскае мяне ўзялі. Служыў я ў горадзе Плоцку ў кавалерыі — чацвёртым палку конных стралякоў. Там было шмат хлопцаў з Заходняй Беларусі, і наадварот, на "крэсы ўсходнія" прысылаў палякаў. Такая ўжо была ў панюў палітыка — ператасоўвалі, нібы карты, розныя нацыянальнасці так, каб верхаводзіць. Для пілсудчыкаў такая палітыка лічылася больш надзейнай.

Паколькі на той час я меў значную, амаль сярэдняю адукацыю, мяне залічылі ў чацвёрты (школьны) эскадрон, дзе можна было даслужыцца да яфрытара, а то і да капрала. Праз некалькі тыдняў выклікаюць да камандзіра эскадрона і аб'яўляюць, што пераводжуся ў запаснае падраздзяленне. Чаму? "З пана не бэндзе добраго езьдзца". Разанула аж пад рабрыну, бо ведаў, што гэта грубая хлусня. У чацвёртым эскадроне заставаліся нават нязграбныя і малаадукаваныя ўланы.

Але нічога не зробіш, загад ёсць загад. У той жа дзень я паўстаў перад новым камандзірам эскадрона грузінскім белаземігрантам маёрам Паўленішвілі, які адразу вызначыў: "Бэндзеш цывільны (трэніраваць) млодых коні". Кажу, што мяне якраз і адправілі ў запасны эскадрон як няздольнага эздака. Нечакана пан маёр з грузінскім акцэнтам выпаліў: "Плэвал я на політыку! Мнэ нужно обучат лошадаў".

(Працяг на стар. 14)

І ДАРОГА, І БЕЗДАРАЖ...

(Пачатак на стар. 13)

З ДУМКАЙ АБ БЕЛАРУСІ

Чарговы вечар з цыкла "Тайна знічнага святла" сабраў у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прыхільнікаў таленту С. Законнікава. Сяргей Іванавіч выступаў, безумоўна, у некалькіх іпастасях. Як паэт, як публіцыст, як галоўны рэдактар часопіса "Полымя". І хоць гэтым вечарам ва ўтульнай зале гаспадарыла паэзія, не лішне сказаць, што больш за ўсё прысутныя маглі пазнаёміцца з С. Законнікавым як з адным найбольш актыўным руліўцаў на ніве нацыянальнага Адраджэння. Клопатна і ўстрывожана, занепакоена і ў той жа час упэўнена гаварыў ён пра тое, што робіцца ў дзяржаве ў гэтым кірунку і што яшчэ неабходна зрабіць; заклікаў моладзь (яна ж асноўны квантынтонт падобных вечароў, якія праводзіць Беларускі пазытывны тэатр аднаго актёра "Зніч" на чале з Г. Дзягілевай), каб яна пашырала шэрагі тых, хто лічыць сябе сьведомым беларусам, дбае аб будучыні Бацькаўшчыны.

АД ПАЛАНІЗАЦЫІ ДА РУСІФІКАЦЫІ

З матэрыялаў, што прапануе ў сваім першым нумары часопіс "Адукацыя і выхаванне", намагаючыся зважыць увагу на артыкул С. Сяльверстава "Ад паланізацыі да русіфікацыі. Старонкі гісторыі". Публікацыя абвясняе распаўсюджаную думку нібы аб добраахвотным выбары на тэрыторыі Беларусі рускай мовы ў якасці паўсядзённых узвамаадносін. Выкарыстоўваючы багатыя архіўныя матэрыялы, аўтарка паказвае, што ў свой час у царскай Расіі была распрацавана прадуманая і мэтазонаваная сістэма суцэльнай русіфікацыі насельніцтва так званых "Северо-Западных краёў". А дзеля дасягнення пастаўленай мэты на Беларусь накіроўваліся надзейныя ("благонадежныя православныя") выкладчыкі, найперш тых, хто паходзіў з цэнтральных губерняў. Мясцовая ж інтэлігенцыя прасладалася, ёй не знаходзілася работы ў органах асветы. Змешчаны і іншыя матэрыялы адраджэнскага кірунку. У прыватнасці, В. Болбас у артыкуле "Не толькі свечу мей..." разглядае этыка-педагагічныя погляды Зізіаніў. Г. Жылінскі на прыкладзе Полацкага княства паказвае, як стваралася наша дзяржава — "З гісторыі фарміравання дзяржаўнасці ў беларусаў".

ТРЭЦІ ТОМ

выбранных твораў Барыса Сачанкі выйшаў у выдавецтва "Мастацкая літаратура". У ім змешчаны апавесці пісьменніка "Запіскі Занядбайлы", "Дарога ў Хатыні", "Баравое рэха", "Родны кут" і іншыя. Змест першых двух тамоў склаў, як вядома, раман "Вялікі Лес" і некаторыя іншыя творы. Тым самым прыхільнікі таленту Б. Сачанкі атрымалі мажлівасць перагарнуць тры старонкі яго прозы, што найбольш сведчаць аб адметнасці почырку гэтага майстра слова.

НАШ КАЛЯНДАР

Паэту Аляксею КОРШАКУ 22 лютага споўнілася 67 гадоў. Ураджэнец вёскі Вуглы Капыльскага раёна, ён у 1938 годзе скончыў Капыльскую сярэднюю школу. У 1938—1941 гадах вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горькага. У час вайны жыў у Капылі. У 1944 годзе быў прызваны ў армію, стаў разведчыкам. Загінуў А. Коршак 27 лютага 1945 года ва Усходняй Прусіі.

Літаратурную дзейнасць пачаў у 1937 годзе. У рэспубліканскім друку ўпершыню выступіў на старонках "Ліма" (1938). Падрыхтаваў да друку зборнік "Пяліскі". Асобныя творы А. Коршака змяшчаліся ў зборніках "Мы іх не забудзем" (1949), "Крывёю сэрца" (1967). У 1963 годзе выйшла кніга "Апаленныя пяліскі". Яна ж была перавыдадзена "Мастацкай літаратурай" у дапоўненым выглядзе — вершы, лісты, успаміны пра паэта.

400 гадоў назад, 24 лютага 1595 года нарадзіўся новаляцінскі паэт, тэарэтык літаратуры, філосаф Мацей Казімір САРБЕЎСКІ (памёр 2 красавіка 1640 года). Выкладаў у Полацкай (1618—1621, 1626—1627) і Нясвіжскай езуіцкіх калегіях, у Віленскай езуіцкай акадэміі (1628—1635). Аўтар кніг паэзіі, трактатаў па рыторыцы, паэтыцы і антычнай міфалогіі. Даследаваў стылістычныя асаблівасці паэзіі, мастацкія сродкі арацарскай прозы. Некаторыя вершы яго перакладаў на польскую мову У. Сыракомля.

Творчасць М. К. Сарбёўскага даследаваў У. Конан. У прыватнасці, у "Веснях АН БССР" (серыя грамадскіх навук у першым нумары за 1972 год) змешчаны яго артыкул "Полацкі курс паэтыкі М. К. Сарбёўскага".

І я "обучал". За салдацкі працоўны дзень па некалькі гадзін ездзіў на кожным з трох коней. А коні як звары. Не толькі скідалі ездака, але і не даваліся, каб на іх садзіўся. Асабліва небяспечна было ехаць на "пшэшкоды". Накіруеш каня на шпыт з ядлоўца, за якім шырокая траншэя, ён імчыць, як страла, і не можа зарынтавацца, каб пераскочыць роў. Вельмі часта валіцца ў гэты роў разам з кавалерыстам. Усё адбываецца імгненна, і бяда таму, хто не паспее выняць са страмёнаў ногі. Колькі пакалечылася хлопцаў! Здараліся і смяротныя выпадкі.

У войска я прыйшоў у 1934 годзе. Ішоў 1935 год. Будучы яшчэ ў чацвёртым эскадроне, на вяртанні опэлі (паверцы) я атрымаў пісьмо ад бацькі. Чытаў гэтае пісьмо кradком, з-пад коўдры, бо прагучаў загад: "Вышतो храпе!" Бацька пісаў прыкладна так: "Во первых строках своего письма спешу известить, что мать твоя уже в могиле..." і г. д. Яе забіў легкавым аўтамабілем п'яны памешчык Гадлеўскі пры самай брoўцы шашы. Таму паліцыя паспяшалася схваць следы злачынства, засыпаць кроў пяском. Вядома, ніякага суда не было.

Нядаўна мне расказалі, што Гадлеўскі праз некаторы час пасля забойства прыязджаў да бацькі, хацеў уручыць у знак "одшкодованія" (кампенсацыі) некалькі злотых. Бацька схпіў дручка і да пана. Гадлеўскі ледзь паспеў дабегчы да легкавушкі.

Пасля няшчаснага здарэння бацька пісаў начальству, каб мяне датэрмінова звольнілі з войска, бо ён застаўся з дзесяцігадовым сынам і няма каму працаваць на гаспадарцы. І я не даслужыў да канца тэрміну.

З прыходам Чырвонай Арміі мяне запрасілі на працу ў рэдакцыю раённай газеты "Вольная праца". Першы нумар газеты падрыхтаваў з прысланым у Слонім рэдактарам Іосіфам Антонавічам Чарняўскім і выпусцілі ў свет 26 верасня 1939 года.

— Я ведаю, Іван Дарафеевіч, вельмі драматычным перыядам у вашай біяграфіі з'яўляюцца ваенныя гады. Зазвычай, як і ва ўсіх тады...

— Ваіна застала мяне ў Слоніме. Праз некалькі дзён удалося дабрацца з жонкай да бацькі на хутар. Там і пачаўся новы этап маёй біяграфіі. Я маю на ўвазе стварэнне падпольнай антыфашысцкай арганізацыі, якая праз год ахапіла амаль усе значныя населеныя пункты раёна. Падпольшчыкі сабралі і перадалі партызанам больш за дзве тысячы вінтовак і аўтаматаў, дзвесце кулямётаў розных марак, шмат гранатаў, больш за паймільёна патронаў і інш.

З пашырэннем дзейнасці антыфашысцкага падполля ў сельскай мясцовасці і ўзнікненнем

партызанскіх груп і атрадаў настала неабходнасць стварэння падпольнай арганізацыі ў Слоніме, якая галоўным чынам займалася б разведкай.

Узначальваць гарадское антыфашысцкае падполле даручылі мне. Каб легалізавацца ў Слоніме, паступіў на працу ў гарадскую ўправу на незайздросную пасаду памочніка бухгалтара фінаддзела. Паколькі я ведаў беларускую мову, то потым бургамістр Аляксандр Кіслы перавёў мяне ў агульны аддзел справаводам, дзе дакументацыя вялася па-беларуску. Тут і пачалася мая разведпраца.

25 лістапада 1943 года прыйшлося тэрмінова пакінуць горад. У выніку адной правакацыі ў гэты дзень фашысты пачалі арышты падпольшчыкаў. Арыштавалі Леаніда Сеньчыка, Мікалая Мінчука, маю жонку Веру і інш. Пакінулі горад Георгій Пыцель, другі наш эсдвонец Георгій Касцюкевіч і я. Усе мы накіраваліся ў розныя атрады, я — у Слонімскаю брыгаду імя Ракасоўскага (атрад імя Дзяржынскага).

Слонімшчына была вызвалена ад нямецкіх захопнікаў 10 ліпеня 1944 года. З цожкім смуткам ступіў я на вызваленую зямлю, бо даведаўся, што фашысты знішчылі ў лагеры Калдычэва жонку і бацьку (яго арыштавалі криву пазней). Брат загінуў у партызанах. Так я з чатырохасабовай сям'і застаўся адзін.

Вярнуўся ў горад, зноў пачаў працаваць у рэдакцыі раённай газеты. Ажаніўся. У 1946 годзе нарадзіўся сын. Пакрысе пачаў прыходзіць да нармальнага стану...

— Але выпрабаванні не закончыліся. Палітычны недавер прад'явіла вам трэцяя паліўлада, на гэты раз савецкая...

— Так, відаць, я нарадзіўся пад нешчаслівай зоркай. Пачаліся ганенні. 1 верасня 1947 года быў звольнены з працы ў рэдакцыі газеты "по рашенню Бюро Баранавіцкага абкома" (так запісана ў працоўнай кніжцы). А вусна сакратар абкома Ажгірай заявіў: "Не впускаеце палітыческаго доверія".

Нечаканы ўдар ашаламіў мяне. Я не ведаў, што рабіць, куды кінуцца. І тут на дапамогу мне прыйшоў былы камісар партызанскага атрада імя Дзяржынскага Іван Якаўлевіч Дабрыня, якога ў гэты час прызначылі старшынёй гарсавета. Ён паклікаў мяне на пасаду сакратара гарсавета, але там я прабыў нядоўга.

Шукаў пасля хоць якую працу, каб мець сакі-такі кавалак хлеба. Шукаў ды не знаходзіў. Усюды, куды ні заходзіў, чуў адзін адка: "Нет свободных мест". У той жа час ЦК КПБ і абкам партыі прысылалі да нас плойму новых работнікаў, якія неслі русіфікацыю. Дарчы, можа, адной з прычын майго звальнення было і тое, што я заўсёды гаварыў па-беларуску і за гэта насіў ярлык нацыяналіста.

НАВОШТА Ж ВЯРТАЦЦА НАЗАД?

У канцы снежня мінулага года ў Доме літаратара прайшоў "круглы стол" "БЕЛАРУСКАЯ ШКОЛА НА ШЛЯХУ АДРАДЖЭННЯ". Правялі яго мінская гарадская рада таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны і Упраўленне адукацыі Мінскага гарвыканкама. У ім бралі ўдзел амаль паўсотні чалавек. Сярод іх — сябры ТБМ, кіраўнікі і супрацоўнікі Упраўлення адукацыі Мінгарвыканкама, старшыня камісіі па адукацыі і інспектар па выкананні Закона "Аб мовах" Мінгарвыканкама, дэпутаты гарсавета, кіраўнікі раённых аддзелаў адукацыі, дырэктары і завучы школ, дырэктары гімназій, загадчыкі дзіцячых садкоў, метадысты і выхавацелі дашкольных устаноў, настаўнікі, загадчыкі кафедраў і выкладчыкі ВДУ, навукоўцы, пісьменнікі, журналісты.

Удзельнікі "круглага стала" прынялі зварот да міністра адукацыі і навукі-В. Стражава наступнага зместу.

Так сталася, што своеасаблівым індыхатарам дзяржаўнага суверэнітэту Краіны Беларусь была і застаецца мова карэннага этнасу — беларуская мова. Гэта пацвярджаецца і тымі падзеямі, якія разгортваюцца апошнім часам вакол беларускай мовы. Пры маўклівай падтрымцы дэнацыяналізаваных колаў вышэйшай улады пачаўся наступ на беларускую школу, беспрэцэдэнтны пахлёп на беларускую мову, ахайванне ўсяго беларускага. Робіцца гэта з адной мэтай — спыніць працэс нацыянальнага Адраджэння, не даць нашаму народу пабудаваць суверэнную дзяржаву. Усё гэта не можа не трывожыць тых, хто неабыхавы да лёсу народа, яго будучыні. Зноў выцягваецца на свет жупел ідэолагаў светлай будучыні — духмоўе. Вынікі гэтага дзікага эксперыменту над нашай беларускай нацыяй добра вядомы. Многія беларусы сёння не валодаюць ні роднай беларускай, ні рускай мовамі, карыстаюцца так званай трасянкай. Нягледзячы на

тое, што насельніцтва мае даволі высокі адукацыйны цэнз, культурны ўзровень яго паніжаецца, ідзе дэградацыя маладога пакалення, расце злачыннасць у грамадстве. Вяртанне да двухмоўя — гэта шлях у імперыю, адмаўленне ад дзяржаўнага суверэнітэту, гэта разбурэнне беларускай культуры, пазбаўленне яе спецыфічных рысаў, дэмакратызму і гуманізму. Усялякія размовы аб неабходнасці для дзяржавы Рэспубліка Беларусь двухмоўя — гэта ні што іншае, як дэмагагічны прыём, палітычны лозунг, шырма, за якой і далей будзе праводзіцца дэнацыяналізацыя, а значыць і дэмаралізацыя беларускага народа.

Мова — гэта не толькі сродак камунікацыі. Мова — сродак культуры, універсальная форма захавання ведаў, адлюстраванне псіхалогіі народа. Двухмоўе раздвойвае асобу, бо чалавек не можа адначасова існаваць у дзвюх культурах (ён можа і павінен успрымаць і ведаць як мага больш культур іншых народаў — гэта зусім іншае).

І толькі мой аднакашнік па Наваградскай беларускай гімназіі Уладзімір Арцюз, дырэктар Баранавіцкага хімілеспрамгаса, прыняў мяне на сваё прадррыемства. Так з лістапада 1949 года па май 1966 года я працаваў у Баранавіцкім, а потым у Слонімскай хімілягасых на розных пасадах, найбольш знаходзячыся ў лесе.

У маі 1966 года вярнуўся ў рэдакцыю газеты, адкуль у 1972 годзе выйшаў на пенсію.

У першай палове шасцідзсятых гадоў перажыў яшчэ адну навалу: выкінулі з Саюза пісьменнікаў БССР, хацелі выкінуць падборку вершаў з калектыўнага зборніка "Сцягі і паходні". Змагаўся і адстаў і сябе. Не кранулі падборкі, аднавілі ў саюзе.

Доўгі час не давалі даведкі аб падпольнай і партызанскай дзейнасці: "Нет данных". А дадзеныя былі ў партархіве. Нарэшце зацвердзілі антыфашысцкую арганізацыю, але ў спісы ўнеслі толькі каля ста чалавек, у той час, як іх налічвалася ў дзесяць разоў больш. Пасля зацвярджэння арганізацыі атрымаў дакумент з партархіва і пайшоў яго мяняць на Пасведчанне партызана Беларусі. Слонімскае камісія, аднак, не выдала пасведчання — відаць, усё яшчэ адрыглася "політыческае недоверие". І толькі 24.XII.79 атрымаў-такі зялёны дакумент. А там напісана: "Кіраўнік Слонімскай падпольнай антыфашысцкай арганізацыі, намеснік камандзіра атрада імя Ф. Э. Дзяржынскага брыгады К. К. Ракасоўскага Баранавіцкай вобласці".

Былі ганенні і на жонку Ніну Паўлаўну Міско. У прыватнасці, яна была выключана з камсамола. Сабраўшы некалькі даведак, мы апалявалі ў Баранавіцкі абкам камсамола. Жонку дапытвалі, дамагаліся, каб сказала, што я выступаю супраць Савецкага Саюза, прыводзілі ў прыклад "подзвіг" Паўліка Марозова. Аднак з подлых дамаганняў партпаратчыкаў нічога не выйшла. Мусілі вярнуць камсамольскі білет, толькі запісалі вымову. Білет яна ўзяла, а вась на камсамольскія сходы больш не пайшла.

У пасляваенныя гады выйшлі тры мае зборнікі паэзіі: "З пройдзеных дарог", "Жыву ў бацькоўскім краі" і "Я пайшоў бы ўслед за летам..."

— А што для вас самае галоўнае ў творчасці, паэзіі?

— Мне здаецца, што трэба пісаць праўду, паказваць хараксто роднага краю, роднай мовы, паэтызаваць стваральную працу, змагацца супраць хлусні, якою апуталі нас. Калі ўсім гэтым проймецца чалавек, то ён мацней будзе стаяць за незалежнасць нашай Бацькаўшчыны.

Гутарыў

Мікола МІКУЛІЧ

Нас, паважаны Васіль Янавіч, здзіўляе і глыбока абурэа тая акалічнасць, што Міністэрства адукацыі і навукі прымае спешныя патаемныя захавы, каб ужо з 1-га верасня 1995 года пачаць (зноў вярнуцца ў мінулае) вывучэнне рускай мовы ў беларускамоўных школах з першага класа. Для чаго? Ці вы хочаце ўвайсці ў гісторыю беларускай школы, культуры ў чорным колеры?

Досведамі псіхалагаў-лінгвістаў, практыкай школы даўно даведзена, што блізкае двухмоўе неабходна ўводзіць на больш высокіх ступенях навучання, калі дзіця добра ўсвядоміць граматычную структуру роднай мовы, асвоіць патрэбную для маўлення колькасць слоў. У адваротным выпадку нават пры самай дасканалай метадыцы не пазбегнуць інтэрферэнцыі, узаемапранікнення моўных сістэм. Пастаянны самакантроль абцяжарвае памяць вучняў, з'яўляецца прычынай неўрозаў, заікання. Спонтанная ж размова дзяцей адбываецца на беларуска-рускай трасянке. Усе гэта адмоўна ўплывае на псіхічнае і інтэлектуальнае развіццё дзяцей, перакрэслівае саму ідэю нацыянальнай школы.

Мы, удзельнікі "круглага стала", заклікаем вас, паважаны Васіль Янавіч, перагледзець гэтую сваю пазіцыю і не пераносіць яе на дзяржаўны ўзровень. Сённяшня палітычная сітуацыя вельмі хісткая. Можа стацца так, што ваша паспешнае рашэнне хутка прыйдзеца адмяняць. Навошта ж марна траціць грошы, час, а галоўнае — траўміраваць псіхіку дзяцей, зняверваць бацькоў у мэтазгоднасці навучання дзяцей у беларускамоўных школах.

Мы заклікаем вас няўхільна выконваць Закон "Аб мовах" і Закон "Аб адукацыі", Канстытуцыю, зрабіць усё магчымае, каб маладое пакаленне беларусаў мела магчымасць вучыцца і выхоўвацца ў роднамоўным беларускім інфармацыйным асяроддзі на ўсіх ступенях, расло здаровым, нацыянальна сьведомым і культурным, каб нашы нашчадкі добрым словам памяталі імя міністра Стражава.

ЗАСТАНЕЦА Ё СЭРЦАХ

4 лютага 1995 г. пасля працяглай і цяжкай хваробы памерла Галіна Андрэеўна Шчолкіна, якая пакінула прыкметны след у развіцці беларускага балетнага мастацтва.

Г. А. Шчолкіна нарадзілася 16 верасня 1909 г. у мястэчку Барковічы Віцебскай вобласці ў сям'і паштовага служачага. Пасля сканчэння сярэдняй школы і рабочага факультэта ў Мінску Галіна Андрэеўна паступіла ў харэаграфічны клас дзяржаўнай тэатральнай студыі. Яе выпускнікі і сталі ядром балетнай трупы Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі.

Разам з праслаўленай майстрамі сцэны С. Дрэчыным, А. Нікалаевай, М. Васільевай, вакалістамі І. Балодзіным, С. Друкер, Р. Млодак Галіна Андрэеўна прымала актыўны ўдзел у стварэнні першых оперных і балетных пастановак нацыянальнага тэатра — "Чырвоны мак", "Лебядзінае возера", "Шчаўкунчык", а таксама ў

балетах беларускіх аўтараў "Салавей", "Князь-возера", "Палыміяны сэрцы". Адначасова яна выкладала харэаграфію і сцэнічны рух у створаным у трыццатыя гады тэатры рабочай моладзі, пазней пераўтвораным у тэатр юнага глядача.

За ўдзел у Першай дэкадзе беларускага нацыянальнага мастацтва ў Маскве ў 1940 г. Г. Шчолкіна атрымала сваю першую ўрадавую ўзнагароду — медаль "За працоўную адзнаку". У час Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічала ў канцэртах для раненых байцоў. У 1943 г. увайшла ў склад балетнай трупы беларускага тэатра оперы і балета, які быў эвакуіраваны ў горад Каўроў Горкаўскай вобласці.

Пасля вайны Г. А. Шчолкіна працягвала працаваць у тэатры оперы і балета, а затым узначаліла вядомы ў рэспубліцы танцавальны ансамбль мастацкай самадзейнасці Белпрамсавета, дзе

разам з народнымі артыстамі Беларусі С. Дрэчыным ажыццявіла пастаноўкі многіх беларускіх народных танцаў, а таксама танцаў народаў свету. З 1948 г. разам з народнай артысткай ССРСР Л. П. Александровскай прымала актыўны ўдзел у рабоце Беларускага тэатральнага аб'яднання (цяперашняга Саюза тэатральных дзеячаў), дзе і працавала працягла час. Знаходзячыся на пенсіі, Галіна Андрэеўна да сваіх апошніх дзён шмодра адкрывала юныя таленты, натхняла іх, перадавала сакрэты майстэрства. Яе выхаванцы і цяпер працуюць у многіх творчых калектывах Беларусі.

Урад высока ацаніў дзейнасць Галіны Андрэеўны Шчолкінай па



станаўленні і развіцці беларускага мастацтва.

Светлая памяць пра гэту нястомную працаўніцу, добрага шырага спагадлівага чалавека назаўсёды застанеца ў сэрцах яе блізкіх, сяброў, шматлікіх вучняў.

З.БРАВАРСКАЯ, Н.ГАЙДА, Э.ГЕРАСИМОВІЧ, А. УДАРАЎ, І.ДАРОНИНА, В.ЕЛІЗАР'ЕЎ, С.КОСЦІН, Б.КАРПІЛАВА, К.КАЛІТОЎСКАЯ, А.МІКАЛАЕВА, В.НЯЎЗОРОВА, Л.РАЖАНАВА, С.СТАНЮТА, У.ШЭЛІХІН, Ю. ЧУРКО, М.ЯРОМЕНКА

Пашта

НЕ ПАСПЕЎ СКАЗАЦЬ...

Разгортваю "ЛІМ" — о, Божа неўтаймоўны, — памёр пісьменнік Валянцін Рабкевіч". Газета выпала з рук...

Рэдактар маіх "Аўцокоўцаў". Мы толькі што, здаецца, сядзелі з ім у "Мастацкай літаратуры" і перагортвалі старонкі новай кнігі. Я ўпершыню так блізка бачыў вочы Валянціна Іванавіча, чуў яго мяккі голас.

І палюбіў — шыра, сардэчна. І пашкадаваў: чаму лёс не звёў нас раней? Валянцін Іванавіч даў мне незабыўны ўрок рэдактарскай мудрасці, чалавечай дабрыні,

настаўніцкай строгаści да слова.

Ён, мой рэдактар, ведаў фальклор не кніжны. Ён сабраў яго ў душу і памяць ледзь не з усіх вёсак Беларусі. Вельмі радаваўся, што да чытачоў прыйдуць і аўцокоўскія жарты. Даверліва прызнаўся, што і ў яго "паходнай торбе" багата назапашана народнага гумару. Восем толькі няма калі давесці яго да ладу...

Пасля мы некалькі разоў перазвонваліся па тэлефоне. І вось яго апошнія словы: "Усё добра, Валодзя. Запускаем "Аўцокоўцаў" на арбіту!"

Які неміласэрны свет! Я ляцеў з Гомельшчыны, з Аўцокоў, каб пазваніць майму рэдактару, сказаць, як хораша пачалася падрыхтоўка да ўсебеларускага дня гумару ў Аўцоках. Хацеў параіцца з ім. Запрасіць на свята...

Сэрца не хоча ўспрыняць жорсткую навіну. Душа не можа змірыцца з тым, што ніколі ўжо не пабачу і не пачую свайго рэдактара.

Вочы не бачылі тужлівых радкоў... Чалавек жыве столькі, колькі жыве па ім памяць. Вы, Валянцін Іванавіч, у маім сэрцы — назаўжды. Як пісьменнік, рэдактар і чалавек — у вечнасці.

Даруйце, настаўнік, не паспеў сказаць гэтых слоў пры жыцці.

Уладзімір ЛІПСКІ

Аб'ява

БЕЛАРУСКІ ФОНД СОРАСА КУЛЬТУРНАЯ І ВЫДАВЕЦКАЯ ПРАГРАМЫ

Беларускі Фонд Сораса абвясчае аб пачатку КОНКУРСУ праектаў, звязаных з пастаноўкай тэатральных спектакляў на аснове існуючых драматургічных альбо музычных твораў. Конкурс прадугледжвае выдаткаванне 6 грантаў. У конкурсе маюць права ўдзельнічаць як прафесійныя, так і аматарскія тэатральныя калектывы.

Падача праектаў на ўдзел у конкурсе. Праекты падаюцца ў выглядзе заявак на грант паводле распрацаванай формы. Форму заяўкі можна атрымаць у Беларускай Фондзе Сораса альбо ў Віцебскім і Гомельскім аддзяленнях БФС. Заяўкі, пададзеныя не па форме, не разглядаюцца. Праекты дасылваюцца на адрас: г. Мінск 220027, пр. Ф. Скарыны, 65, корп. ІІА, пак. 517А Беларускай Фонд Сораса. На канверце і ў правым верхнім вуглу заяўкі пазначаецца: "На конкурс тэатральных праектаў".

Тэрміны падачы заявак. Апошні тэрмін падачы заявак (па паштовым штэмпелі) — 31 сакавіка 1995 г.

БФС абвясчае таксама аб пачатку Праграмы падтрымкі часопісаў культурнага накірунку. З мэтай пашырэння чытацкай аўдыторыі Фонд прапануе рэдакцыям часопісаў культурнага накірунку арганізаваць падпіску сваіх выданняў для публічных, школьных і студэнцкіх бібліятэк, студэнцкіх інтэрнатаў на другую палову г.г. Прапановы-лісты адносна плануемай колькасці падпісак просьба накіраваць у Фонд па ўказаным вышэй адрасе каардынатару культурных і выдавецкіх праграм Алесю Анціпенку. Лісты накіроўваюцца з пазнакай на канверце "Падпіска". Апошні тэрмін адпраўкі лістоў — 31 сакавіка г.г. Пасля разгляду прапановы вызначэння канчатковай колькасці падпісак Фонд абавязваецца аплатаць іх кошт.

З мэтай актывізацыі творчага працэсу Фонд абвясчае КОНКУРС на лепшы нумар часопіса культурнага накірунку

(тры прэміі: першая — 2500 долараў ЗША, другая — 1500 долараў ЗША, трэцяя — 1000 долараў ЗША, якія будучы выплачваюцца ў беларускіх рублях па курсу Нацыянальнага банка РБ).

Паводле ўмоваў конкурсу 60% прэміі выплачваюцца аўтарам нумара-пераможца і 40% складу рэдакцыі. Выплаты прэміі аўтарам нумара ажыццяўляюць рэдакцыі часопісаў-пераможцаў. Афіцыйны пачатак конкурсу — красавік 1995 года, заканчэнне — верасень 1995. Рэдакцыйныя калектывы, зацікаўленыя ў ўдзеле ў конкурсе, абавязаны рэгулярна дасылаць нумары свайго выдання на адрас БФС А. Анціпенку.

У межах названай праграмы абвясчаецца КОНКУРС на атрыманне грантаў часопісамі культурнага накірунку (5 грантаў). Заяўкі на ўдзел у гэтым конкурсе складаюцца ў вольнай форме з абавязковым указаннем аўтара заяўкі, назвы часопіса, яго скіраванасці, адраса, кантактных тэлефонаў, апісаннем асноўных праблем існавання часопіса, бізнес-планна альбо апісання шляхоў і сродкаў выжывання часопіса ў рынковых умовах, апісаннем першачарговых фінансавых і матэрыяльна-тэхнічных праблем, вырашэнне якіх у найбольшай ступені будзе садзейнічаць выжыванню часопіса. Заяўкі накіроўваюцца па ўказаным вышэй адрасе з пазнакай на канверце і ў правым верхнім вуглу заяўкі "Конкурс грантаў для часопісаў культурнага накірунку". Напісаныя ад рукі заяўкі не разглядаюцца. Апошні тэрмін падачы заявак: 31 сакавіка 1995 г.

Для разгляду праектаў БФС стварае журы. Канчатковае рашэнне аб падтрымцы праектаў і памерах іх фінансавання прымаецца Фондам. Аб выніках конкурсаў будзе аб'яўлена ў друку.

THE BELARUSIAN SOROS FOUNDATION

notifies about two competitions organised by SHAVE INTERNATIONAL ARTISTS WORKSHOP and GASWORKS studios (both in the UK). SHAVE invites applications from artists who are interested in the challenge of collaborating, experimenting and creating site specific works. Submission deadline is March 1st 1995.

GASWORKS invite those artists (painting and sculpture) who would like to work at the Gasworks Studios. Detailed information is available at The Information Centre of the BSF (See below).

Беларускі Фонд Сораса паведамляе, што ў Інфармацыйным Цэнтры БФС (Бібліятэка АН РБ Мінск вул. Сурганава, 15, пак. 11. Гадзіны працы: 14.00—18.00) усе жадаючыя могуць таксама азнаёміцца з Інфармацыйным бюлетэнем Цэнтра: сучаснай музыкі "Gaudeamus Foundation" і Еўрапейскім даведнікам на 1995 год па ўсіх відах выканаўчага мастацтва ("Performing Arts Yearbook for Europe 1995"), які ўтрымлівае рознабаковую інфармацыю аб усіх значных еўрапейскіх нацыянальных і міжнародных арганізацыях, цэнтрах, фондах, оперных і драматычных тэатрах, конкурсах, фестывалях і г. д.

Заўвага: БФС і Інфармацыйны Цэнтр не аказваюць ні перакладчыцкіх, ні пасрэдніцкіх паслуг.

ЛІМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

**Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры
і друку Рэспублікі Беларусь**

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

**Галоўны рэдактар
Мікола ПЛЬ**

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Міхась ЗАМСКІ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Жана ЛАШКЕВІЧ

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Барыс ПЯТРОВІЧ

першы намеснік

галоўнага рэдактара

Юрась СВІРКА

Віктар ШНІП,

намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС РЕДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі

332-461

намеснікі галоўнага рэдактара

332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

письмаў і грамадскай думкі

331-985

літаратурнага жыцця

332-462

крытыкі і бібліяграфіі

332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання

332-153

выяўленчага мастацтва

і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення

332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапіс рэдакцыя не вяртае

і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа

не супадаць з думкамі

і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМа»

Апаратныя сродкі і тэхнічная

падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку".

(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11168.

Нумар падпісаны 23.2.1995 г.

Заказ 242.

Д 123456789 10 11 12

М 123456789 10 11 12

ПАНЯДЗЕЛАК, 27.02

Беларускае тэлебачанне

7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Студыя "Палітыка"
8.05 Мультфільмы ("Беларусь-фільм")
8.40 "Як я быў вудэркіндам"
Спектакль
10.20 Юны кампазітар Дзінара Мазітава
10.30 Рок-каранаванне-94
12.00 "Чорны бусел", м/ф ("Беларусь-фільм")
13.35 Тэлебачанне — школе. Беларускі нацыянальны вызваленчы рух у 1905—1907 гг.
15.40 Старонкі "Палацага сшытка"
16.00 Паззіі радок чароўны. Я. Яншчыц
16.05 За калыханкай да бабулі...
16.40 Студыя "Культура"
17.10 Вытокі. Урок беларускай мовы
17.30 Праспект
18.00 Навіны
18.10 На добры лад. Таленарыс
18.20 "Вяртанне нацыянальнага скарбаву". Расказавае Адам Мальдэзіс
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Студыя "Край"
19.50 Кампазітар Сяргей Картэс
20.15 Дзень стагоддзя
20.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 Спартыўны тэлекур'ер
22.25 Бенефіс вяроднага артыста СССР Расціслава Якаўскага
23.45 Навіны
0.05 Майстарыя кінарэжысёра Віктара Турава
Канал "Астанкіна"
17.00 Ва ўсіх на вусях
17.30 У гэтыя дні 50 гадоў таму
17.45, 20.30 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.30 "Дзкая Роза"
19.00 Хто вы?
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 Сустрачча з А. І. Салжаніцыным
21.00 Гол
21.30 Залаты шлягер
22.30 Прэс-клуб
22.50 Прэс-экспрэс
Канал "Расія"
6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Рэпартажы з месцаў
6.20 Зоркі гавораць
6.25 Рака часу
6.30 Формула 730
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Дэлегацыя
8.55 Музычны экспромт
9.10 "Выклікаем агонь на сябе", м/ф, с. 2
10.25 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.05, 13.20 Дэлевава Расія
14.10 Шэдэўры правінцыі
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 Мульці-пульці
16.05 Новая лямпа
16.45 У гэты дзень...
16.50 Казкі для бацькоў
17.20 Рэпартажы з месцаў
17.30 Выратаванне 911
18.25 Вусямі дзіцяці
19.25 Падрабязнасці
19.35 М/ф з серыяла "Эрхоль Пуаро"
20.40 Рэпартажы
21.00 Без рэтушы
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Экран кримінальных паведамленняў
22.55 "Гонка за жыхцём", м/ф, с. 2 (Італія)
23.45 Цішыня N 9
Санкт-Пецярбург
16.50 Зябра
17.35 Мультфільм
17.50 Музычны момант
17.55 Крыжыд-нулія
18.30, 21.30 Інфарм ТБ
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Мануэла"
20.15 "Ягнені Анегін"
20.55 "Драма ў цырульні", м/ф
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.05 "Пастка", м/ф, с. 2 (Італія)
23.45 Хакэй. СКА (Санкт-Пецярбург) — "Крыштал" (Электросталь). 3-ці перыяд
Серада, 1.03
Беларускае тэлебачанне
7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Эканаміст
8.00 Студыя "Палітыка"
8.15 Лютарка Сі-эн-эн
8.30 "Маё каханне, мой смутак"
9.00 Тэлебачанне — школе. Янка Купала "Паўлінка"
9.25 "Тры таўстуны". Мультфільм
10.00 "Доўгія версты вайны", м/ф, с. 1
11.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні, ч. 1
12.45 Бон тон
13.05 Відэама-нявідэма
15.50 Праграма перадач
15.55 "3 чаго сарока кашу варыла", д/ф
16.15 Творчае аб'яднанне "Мой свет"
16.30 Урачыстае адкрыццё II Усебеларускага фестывалю юных талентаў
18.00 Навіны
18.10 "Пяць зорак". Тэлегульня
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Студыя "Палітыка"
20.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Калыханка

Аўторак, 28.02

Беларускае тэлебачанне
7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Навукова-папулярны фільм
8.25 Лютарка Сі-эн-эн
8.40 Студыя "Палітыка"
8.55 Дзень стагоддзя
9.00 Тэлебачанне — школе. Беларускі нацыянальны вызваленчы рух у 1905—1907 гг.
9.30 "Экзамен на военне", т/с
11.20 Мультфільмы
12.00 "Гора ад розуму" ў Альтэр-націўным.
12.30 Запрашае Эленора Язерская
13.10 "Прывітанне ўлета 1994 года", д/ф
14.15 "Максім Гарэцкі. Прывітанне жыхцям", д/ф
14.45 Адрыццё фестывалю памяці кампазітара М. К. Агіскага
15.35 Тэлебачанне — школе. Янка Купала. "Паўлінка"
16.00 Тэлеанонс
16.05 "Мансарда"
16.35 "23" 40" на ўсход ад Грынвіча". Перадача з Брэста

17.05 Парады агароднікам
17.30 Урок Наталлі Наважылавай
18.00 Навіны
18.10 Чарнобыль: праблемы і вырашэнні. Прамая лямпа
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Навіны
19.45 "Маё каханне, мой смутак"
20.15 Лютарка Сі-эн-эн
20.30 Студыя "Эксплозю"
20.35 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Змяніце абставіны", м/ф, с. 1 (Італія)
23.05 Эканаміст
23.15 Навіны
23.35 Пад купалам Сусвету
23.45 Міжнародны турнір па фехтаванні паміж Германія Бокуна
Канал "Астанкіна"
5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50, 1.00 Навіны
8.00 Мультсерыял
8.25 "Дзкая Роза"
9.00 Клуб падарожнікаў
14.00 Вытворчасць: буйны план
14.10 Грошы і шчасце
14.20 Хроніка дзелавога жыхця
14.30 Агенцтва "Шанс"
14.40 Кожны раз на гэтым месцы
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 "Падарожжа ў мінулае". Мульт (ЗША)
16.00 Цін-тонік
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 МТ "Мір"
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". С. Бандара
18.00 Гадзіна пік
18.30 "Дзкая Роза"
19.00 Сельская гадзіна з Ю. Чарнічанкам
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 Маналог
20.50 "Правакатары ў Расіі", ч. 2
21.35 Чалавек і закон
21.50, 24.00 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. "Барселона" (Іспанія) — "Пары Сен-Жэрмен" (Францыя)
23.50 Прэс-экспрэс
Канал "Расія"
6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Рэпартажы з месцаў
6.20 Зоркі гавораць
6.25 Рака часу
6.30 Формула 730
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Гандлёвы дом
10.40 Сялянскае пытанне
11.05, 13.20 Дэлевава Расія
13.45 "Прыгоды з таннай кватэрай", м/ф
15.05 Там-там навіны
15.20 Свята кожны дзень
15.30 "Пірацкі востраў", м/ф, с. 3 (Аўстралія)
16.05 Новая лямпа
16.45 У гэты дзень...
16.50 Бяшумныя лідэры
17.20 Ніхто не забыты
17.25 Тэатральны раз'езд
18.10 Л-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.40 "Сонца няспячыць", м/ф
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Экран кримінальных паведамленняў
22.55 "Гонка за жыхцём", м/ф, с. 3 (Італія)
23.45 Парыжскія прэм'еры
Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ
12.10 Мультфільм
12.30, 14.45, 17.55 Музычны момант
12.35 "Нямецкая хваля"
13.00 Хуткая дапамога
13.30 "Мануэла"
14.15 Тэлефільм
14.50 "Олеум", м/ф
16.10 Мультфільм
16.25 Чароўная лямпа
16.40 "Там, дзе дыве Павуцічы"
16.55 Мультфільм
17.05 "Нікая шчыце скрыпень", т/с, ч. 1
18.00 Па ўсёй Расіі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Мануэла"
20.15 "Ягнені Анегін"
20.55 "Драма ў цырульні", м/ф
21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.05 "Пастка", м/ф, с. 2 (Італія)
23.45 Хакэй. СКА (Санкт-Пецярбург) — "Крыштал" (Электросталь). 3-ці перыяд

Серада, 1.03

Беларускае тэлебачанне
7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Эканаміст
8.00 Студыя "Палітыка"
8.15 Лютарка Сі-эн-эн
8.30 "Маё каханне, мой смутак"
9.00 Тэлебачанне — школе. Янка Купала "Паўлінка"
9.25 "Тры таўстуны". Мультфільм
10.00 "Доўгія версты вайны", м/ф, с. 1
11.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні, ч. 1
12.45 Бон тон
13.05 Відэама-нявідэма
15.50 Праграма перадач
15.55 "3 чаго сарока кашу варыла", д/ф
16.15 Творчае аб'яднанне "Мой свет"
16.30 Урачыстае адкрыццё II Усебеларускага фестывалю юных талентаў
18.00 Навіны
18.10 "Пяць зорак". Тэлегульня
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Студыя "Палітыка"
20.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Калыханка

21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 "Змяніце абставіны", м/ф, с. 2 (Італія)
23.05 Шоу-прагноз
23.10 Навіны
23.30 Пад купалам Сусвету
23.40 Сталіца і Тэлечасопіс
Канал "Астанкіна"
5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50, 1.00 Навіны
8.00 Мультсерыял
8.25 "Дзкая Роза"
9.00 Клуб падарожнікаў
14.00 Вытворчасць: буйны план
14.10 Грошы і шчасце
14.20 Хроніка дзелавога жыхця
14.30 Агенцтва "Шанс"
14.40 Кожны раз на гэтым месцы
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 "Падарожжа ў мінулае". Мульт (ЗША)
16.00 Цін-тонік
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 МТ "Мір"
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". С. Бандара
18.00 Гадзіна пік
18.30 "Дзкая Роза"
19.00 Сельская гадзіна з Ю. Чарнічанкам
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.40 Маналог
20.50 "Правакатары ў Расіі", ч. 2
21.35 Чалавек і закон
21.50, 24.00 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. "Барселона" (Іспанія) — "Пары Сен-Жэрмен" (Францыя)
23.50 Прэс-экспрэс
Канал "Расія"
6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.05 Рэпартажы з месцаў
6.20 Зоркі гавораць
6.25 Рака часу
6.30 Формула 730
7.25 Тэлегазета
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ключавы момант

Чацвер, 2.03

Беларускае тэлебачанне
7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Тэлевізійныя дакументальныя фільмы
8.30 Лютарка Сі-эн-эн
8.45 Студыя "Палітыка"
9.00 "Пяць зорак". Тэлегульня
9.20 Студыя "Палітыка"
10.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Калыханка

11.05 "Мансарда"
11.35 Мультфільмы
12.20 Творчае аб'яднанне "Мой свет"
12.35 "Доўгія версты вайны", м/ф, с. 2
13.45 Філасофія дзялогі
14.15 Шматгалоссе
14.45 3 музыкі на "Вы"
16.30 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі
17.00 "У ім і на карысць", д/ф
17.30 Радвод
18.00 Навіны
18.10 "Мелодыя хлеба"
18.30 Таленарыс
19.00 Навіны Бі-бі-сі
19.20 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок"
19.50 "Маё каханне, мой смутак"
20.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Дзень стагоддзя
20.40 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Студыя "Эксплозю"
22.00 Кліп-канцэрт
22.15 "Змяніце абставіны", м/ф, с. 3 (Італія)
23.25 Навіны
23.45 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок"
0.05 Пад купалам Сусвету
Канал "Астанкіна"
5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Незвычайная схватка"
8.25 "Дзкая Роза"
9.00 У свеце жывёл
9.40 Эксплірыс
14.00 Сало і рэформы
14.20 Мой маленкі бізнес
14.30 Хроніка дзелавога жыхця
14.40 Дэлевое прадстаўца
15.00 Музыцтэорыя
15.20 На балі ў Паляўшкі
16.00 Камп'ютэр-хол
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 ...Да 16 і старэйшым
17.30 Мініцора
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Джон Франч

Пятніца, 3.03

Беларускае тэлебачанне
7.35 Ранішні какаціэль
7.50 Эканаміст
8.00 Студыя "Палітыка"
8.15 Лютарка Сі-эн-эн
8.30 "Маё каханне, мой смутак"
9.00 Тэлебачанне — школе. Янка Купала "Паўлінка"
9.25 "Тры таўстуны". Мультфільм
10.00 "Доўгія версты вайны", м/ф, с. 1
11.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні, ч. 1
12.45 Бон тон
13.05 Відэама-нявідэма
15.50 Праграма перадач
15.55 "3 чаго сарока кашу варыла", д/ф
16.15 Творчае аб'яднанне "Мой свет"
16.30 Урачыстае адкрыццё II Усебеларускага фестывалю юных талентаў
18.00 Навіны
18.10 "Пяць зорак". Тэлегульня
19.00 Навіны (Бі-бі-сі)
19.20 Студыя "Палітыка"
20.20 Лютарка Сі-эн-эн
20.35 Калыханка

8.00 Дзень стагоддзя
8.05 Лютарка Сі-эн-эн
8.20 "Маё каханне, мой смутак"
8.50 Студыя "Палітыка"
9.05 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі
9.35 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок"
10.05 Мультфільмы
10.40 "Доўгія версты вайны", м/ф, с. 3
11.45 Свет вакол нас
12.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні. Частва 2-я
13.45 Банка коміксы
16.45 Мінскі архітэктурна-будавнічы тэхкум
17.20 "На музычных паралелях"
18.00 Навіны
18.10 Мультфільм
18.30 "Абнаўленне"
19.00 Навіны Бі-бі-сі
19.20 Дыялогі аб спорце
19.40 Патакол
20.00 Франтавы альбом
20.05 Музычны антракт
20.10 Лютарка Сі-эн-эн
20.25 Вяслы ўж-энд
20.35 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Студыя "Палітыка"
21.55 Кліп-канцэрт
22.05 Студыя "Талесаўска"
22.25 Шоу-прагноз
22.30 Карамболь
22.50 Эканаміст
23.10 Навіны
23.30 Пад купалам Сусвету
23.45 "Дзкая ардыя", м/ф (ЗША)
Канал "Астанкіна"
5.30 Раніца
7.50, 9.50, 14.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 Сарока
8.30 Ураза-Байрам. Трансляцыя з Маскоўскай гістарычнай мянцы
9.20 "Дзкая Роза"
14.00 Улада і рэформы
14.20 Наш прагноз
14.30 Хроніка дзелавога жыхця
14.40 Шоу і бізнес
15.00 Фільм-дэцям
16.05 Рок-рок
16.50 Свет сёння
17.00 Чалавек і закон

Субота, 4.03

Беларускае тэлебачанне
8.00 Эканаміст
8.10 Лютарка Сі-эн-эн
8.25 Фільм-канцэрт
9.00 "Скарбы"
9.20 Здароўе. Тэлечасопіс
9.50 "Лулу — анёл вясня"
10.20 Канцэрт "Беломнафтапрам"
10.40 Сваймі рукамі
10.55 Фестываль "Рампа-94"
11.25 Калаж
11.55 Шматгалоссе
12.35 "Так гэта была..." Расказаваецца былыя франтавікі П. Бахцін і К. Груздзю
12.55 "Дух наш малады!"
13.10 "Славянскія танцы", д/ф
14.25 "Крок". "Карт бланш"
15.00 Канцэрт, прысвечаны Дню беларускай міліцыі...
17.15 Тэлеграма
17.25 Прэм'ер-кіно
18.10 "Пасля 2000 года", н/п серыял (Аўстралія)
18.40 "Джон Рос. Арыянская прыгода"
19.10 Літаратурны тэатр Аляксандра Філіпенкі
19.45 Вяслы ўж-энд
19.55 Міжнародны спартыўны навіны
20.25 Пад купалам Сусвету
20.35 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Кліп-канцэрт
21.50 "Акалада"
22.20 "Снеданне з відам на Эльбрус", м/ф
23.45 Відэама-нявідэма
Канал "Астанкіна"
6.30 Суботняя раўна дзелавога чалавека
7.15 Спорт-шанс
7.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл
8.00 "Марафон-15" — алышам
8.30 МТ "Мір"
10.00 Ранішняя пошта
10.30 Свет будучага
11.00 Без паўзы
11.15 Смак
11.30 Мультфільм
11.50 "Адна сям'я", м/ф
13.15 Тэлеанонс
13.50, 22.50, 23.50 Навіны
14.00 Дыялогі у прамым эфіры
14.35 Вялікі гонік
15.05 Чалавек з рублём
15.30 Грай, гармонікі!
16.15 "Жыццё запарку"
16.55 Шчаслівы выпадок
17.45 Вялікая планета
18.35 "Пяты вугал"
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.35, 22.20 Надвор'е
20.45 "Каві і Апель"
21.35 Обна-на
22.25 "Кузен-кузина", м/ф (Францыя)
Канал "Расія"
7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Зоркі гавораць
7.30 Рака часу
7.35 Студыя "Рост"
8.05 Пілігрым
8.50 Тэлеэрудыт
8.55 Парламенцкі тыдзень
9.40 Рэпартажы
10.10 Запытны адрас
10.55 "Нінзя правіцеля", м/ф (Японія)
12.15 "У дарозе па жывую ваду", д/ф
12.40 Сялянскае пытанне
13.20 Да факта
13.35 Кароткаметражны мастацкі фільм
14.00 Мульці-пульці
14.10 Зоркі Амерыкі
14.40 Футбол без межаў
15.25 Шостае пануццё
15.55 "Музычнае жыхцё, ці Чароўны лхтар Сяргея Жураўлева"
16.50 Свята кожны дзень
17.00 Вавілонскія гульні
17.55 Шарман-шоу
19.25 "Мужчынскі зігзаг"
20.45 Тэлеэрудыт
20.55 Ала Пугачова ў фільме "Свай лес на біс...", ч. 1
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Праграма "А"
23.55 "Лістапад", м/ф
Санкт-Пецярбург
6.30 Ралігійная праграма
7.00 Добрай раніцы
8.30 Пагаварыце з "па-банку"
10.00 Чароўная лямпа
10.15 Я і мой хот
10.35, 15.05 Уж-энд з дэтэктывам
11.05 Музычная праграма
11.35 Мастацкі фільм для дзяцей
12.35 Мультфільм
13.00 Тэст
13.20 "Чыстае неба", м/ф
15.20 "Фея лялек". Фільм-балет
16.30 Мультфільм
16.40 Кідайка
17.20 "Ці доўга будзе Радзіма хворай?"
18.10 Экспрэс-кіно
18.30, 21.30 Інфарм ТБ
18.50 Эканаміка і мы
19.10 Вялікі фестываль
19.25 "Жалезныя хлопцы", м/ф, с. 2 (Італія)
20.40 Пецярбург. Расія. Лётнае надвор'е
21.05 Мультфільм для дарослых
21.15 Песні нашай памяці
21.50 "Не хочаш — не глядзі"
22.50 "Змак Памлон Рух", м/ф, с. 6 (Германія)

21.10 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.05 Хакэй. Кубак МХЛ. СКА (Санкт-Пецярбург) — ЦСКА (Масква)
23.15 "Нагоднік", м/ф (ЗША)
Канал "Астанкіна"
5.30 Раніца
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны
8.00 "Незвычайная схватка"
8.25 "Дзкая Роза"
9.00 У свеце жывёл
9.40 Эксплірыс
14.00 Сало і рэформы
14.20 Мой маленкі бізнес
14.30 Хроніка дзелавога жыхця
14.40 Дэлевое прадстаўца
15.00 Музыцтэорыя
15.20 На балі ў Паляўшкі
16.00 Камп'ютэр-хол
16.20 "Элен і хлопцы"
16.50 Свет сёння
17.00 ...Да 16 і старэйшым
17.30 Мініцора
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Джон Франч

Нядзеля, 5.03

Беларускае тэлебачанне
8.00 "Лявоні"
8.30 Слова на Вялікі Пост Мітрапаліта Філарэта
8.45 Франтавы альбом
8.50 АВС-клуб
9.00 Вншшаванне імяніннікаў
9.30 Запрашае "Зорачка"
10.15 Урок Наталлі Наважылавай
10.45 Аўта-парк
11.00 "Арсенал"
11.30 Тэлеанонс
12.00 "Віншаванне вас"
12.45 Тэлеанонс
12.50 Кубак Беларусі па міні-футболу. Фінал. 2-гі тайм
13.35 Народны артыст СССР Г. Аўсяннікаў
14.15 "Агмень". Беларусы замежжа
14.30 "Сіняя хустачка"
12.55 "Дух наш малады!"
13.10 "Славянскія танцы", д/ф
14.25 "Крок". "Карт бланш"
15.00 Канцэрт, прысвечаны Дню беларускай міліцыі...
17.15 Тэлеграма
17.25 Прэм'ер-кіно
18.10 "Пасля 2000 года", н/п серыял (Аўстралія)
18.40 "Джон Рос. Арыянская прыгода"
19.10 Літаратурны тэатр Аляксандра Філіпенкі
19.45 Вяслы ўж-энд
19.55 Міжнародны спартыўны навіны
20.25 Пад купалам Сусвету
20.35 Калыханка
21.00 Навіны
21.40 Кліп-канцэрт
21.50 "Акалада"
22.20 "Снеданне з відам на Эльбрус", м/ф
23.45 Відэама-нявідэма
Канал "Астанкіна"
6.30 Суботняя раўна дзелавога чалавека
7.15 Спорт-шанс
7.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл
8.00 "Марафон-15" — алышам
8.30 МТ "Мір"
10.00 Ранішняя пошта
10.30 Свет будучага
11.00 Без паўзы
11.15 Смак
11.30 Мультфільм
11.50 "Адна сям'я", м/ф
13.15 Тэлеанонс
13.50, 22.50, 23.50 Навіны
14.00 Дыялогі у прамым эфіры
14.35 Вялікі гонік
15.05 Чалавек з рублём
15.30 Грай, гармонікі!
16.15 "Жыццё запарку"
16.55 Шчаслівы выпадок
17.45 Вялікая планета
18.35 "Пяты вугал"
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час
20.35, 22.20 Надвор'е
20.45 "Каві і Апель"
21.35 Обна-на
22.25 "Кузен-кузина", м/ф (Францыя)
Канал "Расія"
7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Зоркі гавораць
7.30 Рака часу
7.35 Студыя "Рост"
8.05 Пілігрым
8.50 Тэлеэрудыт
8.55 Парламенцкі тыдзень
9.40 Рэпартажы
10.10 Запытны адрас
10.55 "Нінзя правіцеля", м/ф (Японія)
12.15 "У дарозе па жывую ваду", д/ф
12.40 Сялянскае пытанне
13.20 Да факта
13.35 Кароткаметражны мастацкі фільм
14.00 Мульці-пульці
14.10 Зоркі Амерыкі
14.40 Футбол без межаў
15.25 Шостае пануццё
15.55 "Музычнае жыхцё, ці Чароўны лхтар Сяргея Жураўлева"
16.50 Свята кожны дзень
17.00 Вавілонскія гульні
17.55 Шарман-шоу
19.25 "Мужчынскі зігзаг"
20.45 Тэлеэрудыт
20.55 Ала Пугачова ў фільме "Свай лес на біс...", ч. 1
22.30 Рака часу
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Праграма "А"
23.55 "Лістапад", м/ф
Санкт-Пецярбург
6.30 "Гаючае слова". Праграма-набачэнства
7.00 Добрай раніцы
8.30 Пагаварыце з П. Кашыным
10.00 Чароўная лямпа
10.15 "Паглядзім"
10.35 Экспрэс-кіно
10.50 Мультфільм
11.00 Нядзельны лабірынт
12.30 "Мая музыка"
13.00 Мультфільмы
13.25 Дзень памяці А. А. Ахматавай
13.55 Спектакль тэатра оперы і балета імя М. П. Мусаргскага
15.55, 17.00 Чэмпіянат Італіі па футболе
17.50 Залаты ключ
18.05 Мультфільм
18.15 "Паласаты хіт"
19.00 Канцэрт-рэтра
19.30 Інфарм ТБ
19.50 "Халоднае лета 53-га...", м/ф
21.30 "Наўздагад"
21.45 "Паглядзім"
22.05 Адамаў яблык
23.05 Хакэй. Кубак МХЛ. СКА — "Тыль" (Казань). 3-ці перыяд

27 лютага - 5 сакавіка